

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

[૨૦૦૮] ૯ એસ.સી.આર. ૧૬૫

મે. એન્ટરટેઇનમેન્ટ નેટવર્ક (ઇન્ડિયા) લિ.

વિ.

મે. સુપર કેસેટ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ.

(સિવિલ અપીલ ક્રમાંક ૫૧૧૪ / ૨૦૦૫)

૧૬ મે, ૨૦૦૮

[એસ.બી. સિંહા અને લોકેશ્વર સિંહ પંત, ન્યાયમૂર્તિઓ]

કોપીરાઈટ અધિનિયમ, ૧૯૫૭:

ધારા ૩૧ – તેના અર્થઘટન અંગે – ધારા ૩૧(૨) નો સંબંધ ધારા ૩૧ ની ઉપધારા (૧) ના ખંડ (એ) હેઠળ આવતા કેસ સાથે છે અને તેના ખંડ (બી)

સાથે નથી – ધારા ૩૧ મુજબ, કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવું આવશ્યક છે – કૉપિરાઈટ બોર્ડ જે રીતે મામલો હાથ ધર્યો હતો તે મંજૂર કરવામાં આવતો નથી – બોર્ડનો હુકમ રદ કરવામાં આવે છે અને મામલો ગુણદોષના આધારે નવી રીતે વિચારણા કરવા માટે બોર્ડને પરત મોકલવામાં આવે છે – વહીવટી કાયદો – કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતો – ભારતનું સંવિધાન – અનુચ્છેદ ૧૪, ૧૯(૧)(જી).

સિદ્ધાંતો:

ઉદ્દેશલક્ષી અર્થઘટનાનો સિદ્ધાંત – તેની લાગુ પડતાપણું.

આંતરરાષ્ટ્રીય અભિસમયો, કરારો અને ઠરાવો:

આંતરિક કાયદાની વ્યાખ્યા કરવાના હેતુસર લાગુ પડતાપણું, સંબંધિત પરિસંવિધાનોની સ્વીકાર્યતા પર આધાર રાખશે – જ્યાં માનવ અધિકારો, પર્યાવરણ, પર્યાવરણીય સંતુલન વગેરેના સંરક્ષણનો પ્રશ્ન સંકળાયેલો હોય ત્યાં અદાલતોને આંતરરાષ્ટ્રીય પરિસંવિધાનોનો ઉલ્લેખ કરવામાં હિચકિયાવું જોઈએ નહીં.

હાંસિયાની નોંધો: જ્યાં કાયદો સ્પષ્ટ હોય, ત્યાં હાંસિયાની નોંધની કોઈ ભૂમિકા ન હોઈ શકે.

શબ્દો અને વાક્યપ્રયોગો:

‘કૃતિ’, ‘જહેર’, ‘ક્ષતિપૂર્તિ’, ‘રોયલ્ટી’ – કૉપિરાઈટ અધિનિયમ, ૧૯૫૭ ના સંદર્ભમાં તેનો અર્થ.

પ્રથમ સામાવાળા ધ્વનિ-મુદ્રણોમાં હકોના નિર્માણ અને/અથવા હસ્તગત કરવામાં સંકળાયેલ અગ્રણી સંગીત કંપનીઓમાંથી એક છે. તેને સામાન્ય રીતે ટી-સિરિઝ તરીકે ઓળખાતી કેસેટો અને સીડીની શ્રેણી ઉપર, જેમાં ચલચિત્ર ફિલ્મો અને ધ્વનિ-મુદ્રણો સમાવેશ પામે છે, પ્રતિલિપ્યાધિકાર છે. અપીલકર્તા "રેડિયો મિર્ચી" બ્રાન્ડ નામ હેઠળ પ્રસારણ કરે છે. તે અગ્રણી એફએમ રેડિયો પ્રસારક છે. પ્રથમ સામાવાળાની હોલિંગ કંપની અને ફોનોગ્રાફિક પરફોર્મન્સ લિ. (પીપીએલ) વચ્ચે, તેમની એફએમ રેડિયો નેટવર્કમાં પ્રથમ સામાવાળાને જે ગીતોમાં પ્રતિલિપ્યાધિકાર છે તેવા ગીતોના પ્રસારણ બાબતે વિવાદો અને મતભેદો ઊભા થયા હતા.

અપીલકર્તાને અપીલકર્તાની માલિકીના કોઈપણ રેડિયો સ્ટેશનો પર પ્રથમ સામાવાળાને સંબંધિત સંગીત વગાડવાથી અને તેનું પ્રસારણ કરવાથી પ્રતિબંધિત કરવા માટે દિલ્હીની વડી અદાલત સમક્ષ દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો.

અપીલકર્તા સહિત વિવિધ રેડિયો સ્ટેશનો દ્વારા, તમામ રેડિયો સ્ટેશનોને ફરજિયાત પરવાનો મંજૂર કરવા માટે, અધિનિયમની કલમ ૩૧(૧)(બી) મુજબ હૈદરાબાદ સ્થિત કૉપિરાઈટ બોર્ડ સમક્ષ અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી.

કોપિરાઈટ બોર્ડે તા. ૧૯.૧૧.૨૦૦૨ના ચુકાદા અને હુકમ દ્વારા નીચે મુજબનો પ્રમાણભૂત દર નિર્ધારિત કર્યો હતો:

મુખ્ય સમયગાળા દરમિયાન પ્રતિ સોય-કલાક રૂ.૧૨૦૦ ના દરે ચુકવણી કરવાની રહેશે.

સામાન્ય ૧૨ કલાક માટે = માનક દરના ૬૦%

રાત્રિના ૮ ઓછી માંગવાળા કલાકો માટે = પ્રમાણભૂત દરના ૨૫% અને સામાવાળાઓને પણ પી.પી.એલ.ને પ્રતિ રેડિયો સ્ટેશન રૂ. ૨૦,૦૦,૦૦૦/- ની સુરક્ષા/બેંક ગેરંટી આપવા નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

બોર્ડે એ પણ ઠરાવ્યું હતું કે તે જ ૨ વર્ષના ગાળામાં અમલમાં રહેશે અને સપ્ટેમ્બર-ઓક્ટોબર, ૨૦૦૪ માં આ બાબતનો ફરીથી પુનર્વિચાર કરવામાં આવશે. તેમાં સુપર કેસેટ્સ પક્ષકાર નહોતું. બોર્ડે શરૂઆતમાં ૨ વર્ષના ગાળા માટે રોયલ્ટી નિશ્ચિત કરી હતી. તે સામે બોમ્બે વડી અદાલત સમક્ષ અપીલ કરવામાં આવી હતી અને તે ૨૦૦૫ ના સી.એ. નં. ૫૧૮૧ નો વિષયવસ્તુ છે.

રેડિયો કંપનીઓ અને પી.પી.એલ. દ્વારા તા. ૧૯.૧૧.૨૦૦૨ ના હુકમ વિરુદ્ધ બોમ્બે વડી અદાલત સમક્ષ અપીલો દાખલ કરવામાં આવી હતી.

કુલ ૧૩ અપીલો બોમ્બે વડી અદાલત સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવી હતી. બોમ્બે હાઈકોર્ટે ફર્ટ અપીલ ક્રમાંક ૨૦૦૩ ના ૨૭૯-૨૮૪, ૨૦૦૩ નો ૪૨૧ અને

૨૦૦૩ નો ૧૫૭૩ માં તા. ૧૩.૪.૨૦૦૪ ના એકસમાન ચુકાદા અને હુકમ દ્વારા, મામલાઓને પુનર્વિચારણા અને લાઇસન્સ ફીની નિશ્ચિતી માટે કૉપિરાઇટ બોર્ડને પરત મોકલ્યા હતા.

અપીલકર્તાએ સુપર કેસેટ્સ વિરુદ્ધ અધિનિયમની કલમ ૩૧(૧)(બી) મુજબ ફરજિયાત પરવાનગીપત્ર મંજૂર કરવા માટે દિલ્હીમાં કૉપિરાઇટ બોર્ડ સમક્ષ અરજી દાખલ કરી હતી. ફરજિયાત પરવાનગીપત્ર મંજૂર કરીને તે અરજી મંજૂર કરવામાં આવી હતી. અપીલકર્તાએ માત્ર વળતરના દરોને પડકારતા ઉક્ત હુકમ વિરુદ્ધ બોમ્બે વડી અદાલત સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી હતી. ઉક્ત અપીલને કૉપિરાઇટ બોર્ડ દ્વારા હૈદરાબાદ ખાતે આપવામાં આવેલા ઉક્ત હુકમ વિરુદ્ધ બોમ્બે વડી અદાલતમાં દાખલ કરવામાં આવેલી અન્ય વિવિધ અપીલો સાથે જોડવામાં આવી હતી.

સામાવાળાઓએ, તેમ છતાં, દિલ્હી વડી અદાલત સમક્ષ ઢિગુણી અપીલો પસંદ કરી હતી. તા. ૩૦.૬.૨૦૦૪ના પડકારાયેલા ચુકાદા દ્વારા, સામાવાળાની અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને પક્ષકારોને પુરાવા રજૂ કરવાની પૂરતી તક આપ્યા પછી અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ ફરજિયાત પરવાનો મંજૂર કરવા બાબતે અપીલકર્તાની અરજી પર પુનર્વિચાર કરવા તથા તેનું કારણસભર હુકમ દ્વારા નિરાકરણ કરવા માટે મામલો કૉપિરાઇટ બોર્ડને પરત મોકલવામાં આવ્યો હતો. હાઇકોર્ટે વધુમાં એવો નિર્દેશ આપ્યો હતો કે અપીલકર્તાએ એ અંગેનું બાંહેધરીનામું નોંધાવવું રહેશે કે તે સામાવાળાના ધ્વનિ-મુદ્રણોનું પ્રસારણ કરશે

નહીં. અપીલકર્તાએ આ અદાલતમાં વિશેષ અનુમતિથી અપીલ કરવા માટેની અરજી દાખલ કરી હતી, જેના પરિણામે સિવિલ અપીલ ક્રમાંક ૫૧૧૪/૨૦૦૫ ઉદ્ભવી હતી.

આ રીતે, આ અદાલત સમક્ષ બે ચુકાદાઓ છે, એક બોમ્બે વડી અદાલતનો અને બીજો દિલ્લી વડી અદાલતનો. જ્યારે બોમ્બે હાઈકોર્ટે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો કે અધિનિયમની કલમ ૩૧ના પરિપ્રેક્ષ્યમાં ચુકિતસંગત પરિશ્રમિક પર ફરજિયાત પરવાનો આપવો માન્ય છે; ત્યારે દિલ્લી હાઈકોર્ટે તેનાથી વિપરીત ઠરાવ્યું.

વિચારણા માટે ઉદ્ભવેલા મૂળ પ્રશ્નો આ હતા:

(૧) શું કૉપિરાઈટ બોર્ડને કૉપિરાઈટ અધિનિયમ, ૧૯૫૭ ની કલમ ૩૧(૧) (બી) હેઠળ, કોઈપણ ભારતીય કૃતિમાં કૉપિરાઈટના માલિકને અથવા નોંધાયેલ કૉપિરાઈટ સોસાયટીને, જ્યાં આવી કૃતિ રેડિયો પ્રસારણ દ્વારા જનતા માટે ઉપલબ્ધ હોય, તેવી કૃતિઓના પ્રસારણ માટે ફરજિયાત પરવાના જારી કરવા નિર્દેશ આપવાનો અધિકારક્ષેત્ર છે?

(૨) શું, કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં, કલમ ૩૧(૨) ના પ્રકાશમાં આવી ફરજિયાત અનુજ્ઞા એકથી વધુ ફરિયાદીને આપી શકાય?

(૩) કૉપિરાઈટ બોર્ડે કયા મુદ્દા પર નિર્ણય કરતી વખતે કયા સંબંધિત પરિબલોને ધ્યાનમાં રાખવા આવશ્યક છે;

(એ) કોઈ નિશ્ચિત વ્યક્તિને ફરજિયાત પરવાનો આપવો કે કેમ; અને

(બી) જે શરતોના આધારે ફરજિયાત પરવાનો જારી કરી શકાય, જેમાં વળતરનો પણ સમાવેશ થાય?

અપીલો મંજૂર કરતાં, અદાલતે

ઠેરવેલ કે: ૧.૧ આંતરરાષ્ટ્રીય સંમેલનો અને કરારો, તેમજ ઠરાવો વગેરેનો, સ્થાનિક કાયદાની વ્યાખ્યા કરવાનો હેતુસર લાગુ પડતરપણો, પ્રશ્નાધીન સંમેલનોની સ્વીકાર્યતા પર આધાર રાખશે. જો દેશ તેવા સંમેલનોનો હસ્તાક્ષરકર્તા હોય, તો અવશ્ય સ્થાનિક કાયદાની જોગવાઈઓના આધિન રહીને, આંતરરાષ્ટ્રીય કરારોનો ઉપયોગ કરી શકાય. જ્યાં આંતરરાષ્ટ્રીય સંમેલનો બંને પક્ષોને સાંભળવાની તક આપી વિશાળ કસરત હાથ ધરી રચવામાં આવ્યા હોય અને અનેક સ્તરો પર ગાળણી પામ્યા હોય, તેમજ વિવિધ દેશોની ભિન્ન સામાજિક પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને લઘુત્તમ ધોરણ ઠેરવવામાં આવેલ હોય, જેમ કે ઉદાહરણ તરીકે આઈ.એલ.ઓ. સંમેલનો, ત્યાં અદાલત તેમાંથી મળતા લાભોનો નિઃશંકપણે ઉપયોગ કરશે. [ફકરો ૧૯] [૨૧૮-જી,એચ, ૨૧૯-એ]

૧.૨ ભારત જે સંમેલનોનો હસ્તાક્ષરકાર ન હોય, પરંતુ જેનો અનુસરણ નવા સંસદીય અધિનિયમના પ્રણયન દ્વારા અથવા પ્રચલિત અધિનિયમમાં સુધારા

દ્વારા કરવામાં આવ્યો હોય, એવા સંજોગોમાં આંતરરાષ્ટ્રીય સંમેલનનો આશ્રય લેવો માન્ય છે. [ફકરો ૧૯] [૨૧૯-બી]

૧.૩ માનવ અધિકારો, પર્યાવરણ, પરિસ્થિતિશાસ્ત્ર અને અન્ય દ્વિતીય-પેઢીના અથવા તૃતીય-પેઢીના અધિકારોના સંરક્ષણનો પ્રશ્ન સંકળાયેલો હોય તેવા પ્રસંગે, અદાલતો આંતરરાષ્ટ્રીય અભિસમયોનો ઉલ્લેખ કરવા અનિચ્છુક ન હોવી જોઈએ. [ફકરો ૧૯] [૨૧૯-ઈ]

ગ્રામોફોન કંપની ઓફ ઈન્ડિયા લિમિટેડ વિ. ડી.બી. પાંડે (૧૯૮૪) ૨ એસ.સી.સી. ૫૩૪; કેશવાનંદ ભારતી વિ. સ્ટેટ ઓફ કેરળ (૧૯૭૩) ૪ એસ.સી.સી. ૨૨૫; જગદીશ સરણ અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા (૧૯૮૦) ૨ એસ.સી.સી. ૭૬૮; ઈન્ડિયન હેન્ડિક્રાફ્ટ્સ એમ્પોરિયમ અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા (૨૦૦૩) ૭ એસ.સી.સી. ૫૮૯; મોટર જનરલ ટ્રેડર્સ અને અન્ય એક વિ. સ્ટેટ ઓફ આંધ્ર પ્રદેશ અને અન્ય (૧૯૮૪) ૧ એસ.સી.સી. ૨૨૨; રત્ન આર્યા અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ તમિલ નાડુ અને અન્ય એક (૧૯૮૬) ૩ એસ.સી.સી. ૩૮૫; સિન્થેટિક્સ એન્ડ કેમિકલ્સ લિમિટેડ અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. અને અન્ય (૧૯૯૦) ૧ એસ.સી.સી. ૧૦૯; લિવરપૂલ એન્ડ લંડન એસ.પી. એન્ડ આઈ અસોન. લિમિટેડ વિ. એમ.વી સી સક્સેસ ૧ અને અન્ય એક (૨૦૦૪) ૯ એસ.સી.સી. ૫૧૨; એમ.વી એલિઝાબેથ (૧૯૯૩) સપ્. (૨) એસ.સી.સી. ૪૩૩; ધ સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ વિ. કેસોરામ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ અને અન્ય (૨૦૦૪) ૧૦

એસ.સી.સી. ૫૦૭; પ્રતાપ સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ ઝારખંડ અને અન્ય એક
 (૨૦૦૫) ૩ એસ.સી.સી. ૫૫૧; સેન્ટ્રોટ્રેડ મિનરલ્સ એન્ડ મેટલ ઇન્ક. વિ.
 હિંદુસ્તાન કોપર લિમિટેડ (૨૦૦૬) ૧૧ એસ.સી.સી. ૨૪૫; સ્ટેટ ઓફ પંજાબ
 અને અન્ય વિ. અમૃતસર બેવરેજિસ લિમિટેડ અને અન્ય ૨૦૦૬ (૭) સ્કેલ
 ૫૮૭; સ્ટેટ ઓફ પંજાબ અને અન્ય એક વિ. દેવન્સ મોડર્ન બ્રુઅરીઝ લિમિટેડ
 અને અન્ય એક (૨૦૦૪) ૧૧ એસ.સી.સી. ૨૬; અનુજ ગર્ગ અને અન્ય વિ.
 હોટેલ એસોસિયેશન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય (૨૦૦૮) ૩ એસ.સી.સી. ૧;
 પી.યુ.સી.એલ. વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા (૧૯૯૭) ૩ એસ.સી.સી. ૪૩૩;
 જોન વદ્દામટ્ટોમ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા (૨૦૦૩) ૬ એસ.સી.સી. ૬૧૧;
 મધુ કિશ્વર વિ. સ્ટેટ ઓફ બિહાર (૧૯૯૬) ૫ એસ.સી.સી. ૧૨૫; કુબિક દરઝ
 વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા (૧૯૯૦) ૧ એસ.સી.સી. ૫૬૮; ચમેલી સિંહ વિ.
 સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. (૧૯૯૬) ૨ એસ.સી.સી. ૫૪૯; સી. મસિલામણી મુદલિયાર
 વિ. આઈડલ ઓફ શ્રી સ્વામીનાથસ્વામી તિરુકોઈલ (૧૯૯૬) ૮ એસ.સી.સી.
 ૫૨૫; એપેરલ એક્સપોર્ટ પ્રમોશન કાઉન્સિલ વિ. એ.કે. ચોપરા (૧૯૯૯) ૧
 એસ.સી.સી. ૭૫૯; કપિલા હિંગોરાણી વિ. સ્ટેટ ઓફ બિહાર (૨૦૦૩) ૬
 એસ.સી.સી. ૧; સ્ટેટ ઓફ પંજાબ અને અન્ય એક વિ. એમ/એસ. દેવન્સ
 મોડર્ન બ્રુઅરીઝ અને અન્ય એક ૨૦૦૩ (૧૦) સ્કેલ ૨૦૨ અને લિવરપૂલ એન્ડ
 લંડન એસ.પી. એન્ડ આઈ અસોન. લિમિટેડ વિ. એમ.વી સી સક્સેસ ૧ ૨૦૦૩
 (૧૦) સ્કેલ ૧ – સંદર્ભિત

બર્ન કન્વેન્શન, કલમો ૧૧, ૧૧બિસ; રોમ કન્વેન્શન, કલમો ૩(એફ), ૧૨; કોપિજર એન્ડ સ્કોન જેમ્સ ઓન કૉપિરાઈટ, ૧૫મી આવૃત્તિ ૨૦૦૫, પરિચ્છેદ ૨-૫, પાનું ૨૭, ખંડ ૧ અને બ્લૅક્સ લો ડિક્શનરી, સાતમી આવૃત્તિ - નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૨.૧ કૉપીરાઈટ અધિનિયમ એક તરફ કૉપીરાઈટના માલિકના પોતાના કૃતિઓનું રક્ષણ કરવાની હિતરસિ અને બીજી તરફ જનતાને તે કૃતિઓ સુધી પહોંચ પ્રાપ્ત કરવાની હિતરસિ વચ્ચે સંતુલન જાળવવા પ્રયત્નશીલ છે. માલિકને પોતાની જે કૃતિ માટે તેણે કૉપીરાઈટ મેળવ્યું છે તેના સંદર્ભમાં કેટલા પ્રમાણમાં રક્ષણ મેળવવાનો અધિકાર છે અને જનતાનું હિત શું છે, તે એવો પ્રશ્ન છે જે વૈધાનિક જોગવાઈઓ પર નિર્ભર રહેશે. [ફકરો ૨૧] [૨૨૧-બી,સી]

૨.૨ જ્યારે અધિનિયમ કૉપિરાઈટના માલિકોના હિતમાં વિશિષ્ટ હકોની જોગવાઈ કરે છે, ત્યારે તેમાં એવી જોગવાઈઓ પણ છે જેમાં એ માન્ય કરવામાં આવ્યું છે કે કૃતિઓની ઉપલબ્ધતામાં જનતાનો પણ નોંધપાત્ર હિત રહેલો છે. ફરજિયાત પરવાનગીના મંજુરાત સંબંધિત જોગવાઈઓને ઉપરોક્ત સ્પર્ધાત્મક હકોને ધ્યાનમાં રાખીને જોવી આવશ્યક છે, જેના માટે યોગ્ય સંતુલન સાધવું પડે છે. [ફકરો ૨૧] [૨૨૧-સી,ડી]

૨.૩ કરાર કરવાની સ્વતંત્રતા આર્થિક પ્રવૃત્તિનો આધારસ્તંભ છે અને ભારતના સંવિધાનની કલમ ૧૯(૧)(જી) હેઠળ સુનિશ્ચિત કરાયેલ વેપાર અથવા ધંધો ચલાવવાની સ્વતંત્રતા તેમજ સંવિધાનની કલમ ૩૦૦એ હેઠળની સંપત્તિના

અધિકાર સહિતના અનેક સંવિધાનિક અધિકારોનો આવશ્યક પાસો છે. પરંતુ ઉક્ત અધિકાર નિરપેક્ષ નથી. તે ચુક્તિસંગત પ્રતિબંધોને આધીન છે. [પરા ૨૧] [૨૨૧-જી,એચ, ૨૨૨-એ]

૨.૪ કલમ ૩૦ કૉપિરાઈટના માલિકને, તેના જ્ઞારા અથવા તેના વિધિવત્ સત્તાધિકૃત પ્રતિનિધિ જ્ઞારા હસ્તાક્ષરિત લેખિત પરવાનગીપત્ર જ્ઞારા, કૉપિરાઈટમાં કોઈપણ હિત મંજૂર કરવાની સત્તા આપે છે. કૉપિરાઈટ અધિનિયમનું મૂળભૂત તત્વજ્ઞાન એવું છે કે કૉપિરાઈટનો માલિક પોતાની અને પરવાનાધારકને પરસ્પર સ્વીકાર્ય શરતો પર સ્વૈચ્છિક કરાર અથવા પરવાનગીઓમાં પ્રવેશ કરવા માટે સ્વતંત્ર છે. અધિનિયમ કૉપિરાઈટના માલિકને કલમ ૧૪ માં ઉલ્લેખિત વિવિધ કૃત્યો કરવા માટે વિશિષ્ટ અધિકાર અર્પે છે. જો તે કૃત્યોમાંથી કોઈ એક માલિકની પરવાનગી વિના કરવામાં આવે તો કૉપિરાઈટનો ભંગ થાય છે. પરવાનગી કોઈ હિત હસ્તાંતરિત કરતી નથી, પરંતુ જે અન્યથા ગેરકાયદેસર હોત તેને માત્ર કાયદેસર બનાવે છે. અધિનિયમમાં “વિશિષ્ટ પરવાનગી” ની સંકલ્પનાને પણ સ્પષ્ટ રીતે માન્યતા આપવામાં આવી છે, જેની વ્યાખ્યા કલમ ૨(જે) માં આપવામાં આવી છે. પરંતુ, જેમ નીચે કરવામાં આવેલી ચર્ચાઓ પરથી જણાશે તેમ, તેનો અર્થ એવો નથી કે તે અધિકારના સ્વરૂપ તેમજ અન્ય લોકોના અધિકારોની પરવા કર્યા વિના તમામ પરિસ્થિતિઓમાં લાગુ પડશે. તેનો અર્થ એવી પરવાનગી થાય છે કે જે પરવાનાધારકને, અન્ય સર્વ વ્યક્તિઓને બાકાત રાખીને (કૉપિરાઈટના માલિક સહિત), કૃતિમાંના

કૉપિરાઈટમાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ અધિકાર અર્પે છે. વિશિષ્ટ પરવાનાધારકને અધિનિયમ હેઠળ નિશ્ચિત અધિકારો છે, જેમ કે અધિનિયમની કલમ ૫૫ હેઠળ દીવાણી ઉપચારોનો આશરો લેવાનો અધિકાર. આ યોજના દર્શાવે છે કે કૉપિરાઈટના માલિકને પરવાનગીઓ જારી કરીને સંમત ફી અથવા રોયલ્ટી મેળવી પોતાના પરિશ્રમના ફળોનો ઉપભોગ કરવાની સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા છે. તેથી, કૉપિરાઈટના માલિકને પરવાનગીઓ જારી કરીને સંમત ફી અથવા રોયલ્ટી મેળવી પોતાની કૃતિના ફળોનો ઉપભોગ કરવાની સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા છે. પરંતુ, આ અધિકાર પરમ નથી. તે અન્ય વ્યક્તિઓના ફરજિયાત પરવાનગી મેળવવાના અધિકાર તેમજ આવી પરવાનગી કઈ શરતો પર મંજૂર થઈ શકે તેના આધીન છે. [પરિચ્છેદ ૨૧] [૨૨૨-એ-જી]

૩.૧ કોઈ શબ્દનો અર્થ તે જે સંદર્ભમાં ઉપયોગમાં લેવાયો હોય તે સંદર્ભને આધારે નિર્ધારિત થવો જોઈએ. સંદર્ભાનુરૂપ અર્થ આપવા માટે કાયદાના લખાણને ધ્યાનમાં રાખવું આવશ્યક છે. ઇનકારનું કૃત્ય દરેક કેસના તથ્યો પર નિર્ભર રહે છે. માત્ર એટલા માટે કે વાટાઘાટ માટે કોઈ પ્રસ્તાવ કરવામાં આવ્યો છે અથવા લાઈસન્સ આપવાના હેતુથી કોઈ પ્રસ્તાવ કરવામાં આવ્યો છે, એટલા માત્રથી જ એવો નિષ્કર્ષ કાઢવા માટે તે સ્વતઃ પૂરતું ન હોઈ શકે કે કૉપિરાઈટના માલિકે પોતાનું કાર્ય જનતા સમક્ષથી રોકી રાખ્યું નથી. જ્યારે અયોગ્ય શરત પર પ્રસ્તાવ કરવામાં આવે અથવા અન્યથા મનસ્વી એવો અભિગમ અપનાવવામાં આવે, ત્યારે તે કૉપિરાઈટના માલિકની બાજુએથી ઇનકાર સમાન બની શકે.

જ્યારે કૉપિરાઈટનો માલિક અથવા કૉપિરાઈટ સોસાયટી તેમાં એકાધિકારનો ઉપયોગ કરે છે, ત્યારે કૉપિરાઈટના માલિક અને પ્રસ્તાવિત લાઈસન્સી વચ્ચેની સોદાકીય શક્તિ સમાન ન હોઈ શકે. જ્યારે કૉપિરાઈટના માલિક દ્વારા લાઈસન્સ આપવા માટે પ્રસ્તાવ કરવામાં આવે, ત્યારે તેનો તે માટે સંપૂર્ણપણે અસંગત અથવા પરકીય એવી કોઈ શરત અથવા નિયમ સાથે કોઈ સંબંધ ન હોઈ શકે. અયોગ્ય માંગણી જો સ્વીકારી લેવાય, તો તે અસંવિધાનિક કરાર બની જાય છે, જે દરેક હેતુ અને અર્થ માટે ધ્વનિમુદ્રણમાં નોંધાયેલ કાર્યને જનતા સુધી સંપ્રેષિત કરવાની મંજૂરી આપવાનો ઇનકાર સમાન ઠરી શકે. કાયદેસર પ્રસ્તાવ હકીકતમાં પ્રસ્તાવ ન પાડા હોઈ શકે. [પરિચ્છેદ ૨૪] [૨૨૬-ઈ-એચ, ૨૨૭-એ]

૩.૨ જોકે કલમ ૩૧ની ઉપકલમ (૧) ના ખંડો (એ) અને (બી) બન્નેમાં ‘વર્ક’ શબ્દનો ઉપયોગ થયો છે, તેમ છતાં તેનો ઉપયોગ ભિન્ન હેતુઓ માટે કરવામાં આવ્યો છે. ઉક્ત ‘વર્ક’ શબ્દની વ્યાખ્યા કલમ ૨(વાય) માં વિવિધ પરિસ્થિતિઓમાં આપવામાં આવી છે. તેમાં નીચે મુજબની કૃતિઓનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે: (એ) સાહિત્યિક, નાટકીય, સંગીતમય અથવા કલાત્મક કૃતિ; (બી) ચલચિત્ર ફિલ્મ; (૩) ધ્વનિ મુદ્રણ. તેથી, સાહિત્યિક કૃતિનો, પ્રથમ દ્રષ્ટિએ, ધ્વનિ મુદ્રણ સાથે કોઈ સંબંધ હોવો જરૂરી નથી. [પરા ૨૪] [૨૨૭-બી,સી]

૩.૩ અધિનિયમમાં, વિશેષ કરીને તેની કલમો ૧૪(૧)(એ) અને ૧૪(૧)(ઈ) ને ધ્યાનમાં લેતા, એવા સંકેતો છે કે તેઓ અલગ-અલગ ક્ષેત્રોમાં કાર્ય કરવા

માટે નિર્ધારિત છે. વાસ્તવમાં, તેઓ એક જ ક્ષેત્રમાં કાર્યરત હોવાનું જણાતું નથી. ખંડ (એ) કૃતિના પ્રકાશન અથવા પુનઃપ્રકાશનનો ઉલ્લેખ કરે છે. તે છાપા માધ્યમમાં અથવા અન્ય માધ્યમોમાં હોઈ શકે. જોકે, ખંડ (બી) માત્ર પ્રસારણનો જ ઉલ્લેખ કરે છે. દ્વનિ-અંકન તેનો એક ભાગ છે. કલમ ૧૪ ની ઉપકલમ (૧) ના ઉપખંડ (એ) ના ઉપખંડો (૧) થી (૭) અને ઉપખંડ (ઈ) ના ઉપખંડો (૧) થી (૩) એ કૉપિરાઈટ શબ્દને જુદા જુદા અર્થો આપ્યા છે. જ્યારે ખંડ (એ) સામાન્ય રીતે કૃતિનો ઉલ્લેખ કરે છે, ત્યારે ખંડ (બી) એવી દ્વનિ-અંકિત કૃતિનો ઉલ્લેખ કરે છે, જેનો અર્થ એવો થાય છે કે દ્વનિઓનું એવું અંકન, જેથી તે દ્વનિઓ, એવો અંકન જે માધ્યમ પર કરવામાં આવ્યો હોય તેની પરવા કર્યા વગર અથવા દ્વનિઓ કઈ પદ્ધતિથી ઉત્પન્ન કરવામાં આવ્યા હોય તેની પરવા કર્યા વગર, પુનઃરજૂ કરી શકાય. પ્રથમદ્રષ્ટિએ, ખંડ (બી) ખંડ (એ) ની યોજના સાથે સુસંગત બેઠતું નથી. [પરા ૨૪] [૨૨૭-સી,ડી,ઈ,એફ]

૩.૪ ઉપબંધનું અર્થઘટન તેમાં સમાવાયેલ મર્યાદાઓને ધ્યાનમાં રાખીને અમલમાં મુકવું આવશ્યક છે, અર્થાત્, જો સુધી પ્રસંગભૂમિ અન્યથા આવશ્યક ન બનાવે. [ફકરો ૨૪] [૨૨૭-એફ]

૩.૫ જાહેરમાં સંચાર પ્રસારણના માર્ગે શક્ય છે. કલમ ૨(એફએફ) સાથે જોડાયેલ સ્પષ્ટીકરણ સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે ઉક્ત શબ્દસમૂહનો અર્થ વ્યાપક છે. સામાન્ય રીતે કોઈ કૃતિનું પ્રકાશન અને પુનઃપ્રકાશન, દ્વનિ-રેકૉર્ડિંગમાં અંકિત કૃતિના સંચારથી ભિન્ન હોઈ શકે છે. ‘આવી કૃતિ’ શબ્દોના ઉપયોગને

પણ મહત્વ છે. ઉક્ત શબ્દોને એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને સમજવા જોઈએ કે ધ્વનિ-રેકોર્ડિંગ પણ એક કૃતિ છે. જો એ સ્વીકારવામાં આવે કે માલિકોએ ઓલ ઇન્ડિયા રેડિયો અને અન્ય કેટલાક રેડિયો પ્રસારકો સાથે સ્વૈચ્છિક પરવાના કર્યા છે, તો અન્ય કોઈ વ્યક્તિને કૉપિરાઈટ બોર્ડનો આશ્રય લેવા માટેના દ્વાર બંધ કરવા એટલું જ પૂરતું થાય. એમ પણ કહી શકાય કે જો તે સેટેલાઈટ ચેનલ અથવા સ્પેસ રેડિયોને આપવામાં આવ્યું હોય, તો તે પણ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળની અરજી મંજૂર કરવાની ના પાડવાના હેતુને સિદ્ધ કરશે. [પરા ૨૪] [૨૨૭-જી,એચ, ૨૨૮-એ,બી]

૩.૬ પ્રસારણના સંદર્ભમાં 'કૃતિ' શબ્દનો અર્થ એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને સમજવો જોઈએ કે કુલ ૧૫૦ એફ.એમ. પરવાનગીઓ છે, જેમાંથી આશરે ૯૩ કાર્યરત છે. ભારતમાં લગભગ તમામ મોટા શહેરોમાં ૩૦૦ પ્રસારકો કાર્યરત છે. 'જાહેર' શબ્દનો અર્થ ભારતના સર્વ ભાગોની જનતા એવો વાંચવો જોઈએ, માત્ર તેના કોઈ એક નિશ્ચિત ભાગની જનતા એવો નહીં. જો અન્ય કોઈ અર્થ અપાય, તો 'એવી શરતો પર, જેને ફરિયાદકર્તા વાજબી માને' એવા શબ્દસમૂહનું સર્વ મહત્વ નષ્ટ થઈ જાય. સંસદે 'એવી શરતો પર સંચાર કરવાની મંજૂરી આપવાનો ઇનકાર' જે શબ્દપ્રયોગ કર્યો છે, તે જ હકીકત દર્શાવે છે કે અવાજબી શરતો પણ ઇનકાર સમાન ગણાશે. એ જ અર્થમાં 'ઇનકાર કર્યો છે' આ અભિવ્યક્તિને પ્રતિઅધિકાર ધારક દ્વારા સંપૂર્ણ નકાર અથવા અસ્વીકાર એવો અર્થ આપી શકાય નહીં. [પરા ૨૪] [૨૨૮-સી,ડી,ઈ]

૩.૭ પીપીએલ અને એસસીઆઈએલે પ્રસારકોને લાઈસન્સમાં પ્રવેશ કરવા માટે કહી શક્યા હોત અને તેઓ તેમના રેપર્ટુઆરને લાઈસન્સ આપવા તૈયાર હતા. પરંતુ તેમનો વિવાદ એવો હતો કે જો આવી શરતો અયોગ્ય હોય, તો તે ઇનકાર સમાન ગણાય, જેના કારણે અધિનિયમની કલમ ૩૧ આકર્ષાય. ‘પ્રસારણ દ્વારા કૃતિને જનતા સુધી સંપ્રેષિત કરવી’ શબ્દસમૂહ મહત્વનો છે. તે સંપ્રેષણની એક પદ્ધતિ માટે જોગવાઈ કરે છે. તેથી, માત્ર એટલા માટે કે કોપીરાઈટના રજિસ્ટ્રારને પ્રસારણ દ્વારા કૃતિને જનતા સુધી સંપ્રેષિત કરવા માટે લાઈસન્સ મંજૂર કરવા દિશાનિર્દેશ આપવામાં આવે, તેનો અર્થ એવો થતો નથી કે માત્ર એક જ લાઈસન્સ આપવામાં આવશે. બોર્ડ, કાનૂની સત્તાધિકારી તરીકે કાર્ય કરતાં, સમયાંતરે પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે. તેથી, કલમ ૩૧ની ઉપકલમ (૨)ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતાં, ફરજિયાત લાઈસન્સ માત્ર એકને જ અને એકથી વધુ પ્રસારકોને નહીં આપી શકાય, એવો દાવો કરવો યોગ્ય નથી. [પેરા ૨૪] [૨૨૮-એફ-એચ, ૨૨૯-એ]

૩.૮ કલમ ૩૧(૧)(બી) હકીકતમાં કોઈ વ્યક્તિગત પ્રસારકના પક્ષમાં હકદારી ઊભી કરતી નથી. અધિકાર તો બોર્ડનો સંપર્ક કરવાનો છે, જ્યારે તે એવું માને કે પરવાનો મંજૂર કરવા માટેની ઓફરની શરતો અયોગ્ય છે. નિશ્ચિતપણે, તે એક પ્રક્રિયાત્મક ઉપાય પ્રદાન કરે છે, પરંતુ તે ઉપાય તેના અધિકારના નિર્ધારણના હેતુ માટે છે. જ્યારે કાયદાની જોગવાઈઓના અનુસંધાને કોઈ દાવો કરવામાં આવે, ત્યારે તેનો નિર્ધારણ કરવો જ પડે. દરેક કેસ માત્ર સંકુચિત વ્યાપારી

હિતને આવરી લેતો જ હોય એવું જરૂરી નથી. કાયદાના અર્થઘટનના હેતુસર, અદાલતે તમામ પરિસ્થિતિઓનો વિચાર કરવો જરૂરી છે, જેમાં તે વ્યક્તિના હિતનો પણ સમાવેશ થાય છે, જે તે ધ્વનિ-રેકોર્ડિંગના પુનઃપ્રસારણ માટે પરવાનો મેળવવા ઈચ્છે છે, જેના સંબંધમાં અન્ય વ્યક્તિને કૉપિરાઈટ છે. તેમ છતાં, તેનો અર્થ એવો થતો નથી કે કોઈપણ અને દરેક વ્યક્તિ અરજીઓ કરી શકે. [ફક્ટો ૨૪] [૨૨૯-સી,ડી,ઈ]

૩.૯ નિર્વિવાદ રીતે, કૉપિરાઈટ અધિનિયમની કલમ ૩૧ મુજબ કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવું આવશ્યક છે અને તપાસ ચોજવી પડે છે. આવી તપાસની વ્યાપ્તિ પ્રકરણની હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓ પર નિર્ભર રહેશે. એવો નિષ્કર્ષ પર પહોંચવું જરૂરી છે કે કૉપિરાઈટના માલિક દ્વારા ઇનકાર કરવા માટે દર્શાવાયેલા આધારો વાજબી નથી. માત્ર એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા પછી જ કૉપિરાઈટના રજિસ્ટ્રારને તે હેતુ માટે પરવાનો મંજૂર કરવા નિર્દેશ આપવામાં આવશે. કૉપિરાઈટના માલિકને ચુકવવાપાત્ર વળતરની રકમ પણ નિર્ધારિત કરવી આવશ્યક છે. બોર્ડને બોર્ડ યોગ્ય અને યથોચિત માને તેવી અન્ય શરતો અને નિયમો નિર્ધારિત કરવાનો પણ અધિકાર રહેશે. નોંધણી માત્ર તેવી ફી ભર્યા પછી અને અન્ય નિર્દેશોના પાલનને આધીન રહીને જ આપવામાં આવે છે. [પરિચ્છેદ ૨૪] [૨૨૯-જી,એચ, ૨૩૦-એ,બી]

૪.૧ કૉપિરાઈટનો માલિક નિર્વિવાદ રીતે મિલ્કતના અધિકાર સમાન અધિકાર ધરાવે છે. તે માનવ અધિકાર પણ છે. હવે માનવ અધિકારોએ બહુઆયામી

અભિગમ પ્રાપ્ત કરવાનું શરૂ કર્યું છે. વ્યક્તિઓના સંદર્ભમાં મિલ્કત અધિકારો પણ માનવ અધિકારોની 'બહુમુખીતા'માં સમાવિષ્ટ કરવામાં આવ્યા છે. ઉદાહરણ તરીકે, પ્રતિકૂલ કબજાનો કોઈપણ દાવો માનવ અધિકારો સાથે સુસંગત રીતે વાંચવાનો રહે છે. [પરા ૨૫] [૨૩૦-સી,ડી]

૪.૨ મિલ્કતનો અધિકાર હવે મૂળભૂત અધિકાર રહ્યો નથી. તે વાજબી પ્રતિબંધોને આધીન રહેશે. બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૦૦એ મુજબ, તે તેમાં નિર્ધારિત શરતોને આધીન રહી શકે છે, એટલે કે, જાહેર હિતમાં અને વાજબી વળતર ચૂકવ્યા બાદ તેને સંપૂર્ણપણે અથવા ભાગમાં સંપાદિત કરી શકાય છે. [પરા ૨૫] [૨૩૧-બી,સી]

પી.ટી. મુનિચિક્કન્ના રેડ્ડી અને અન્ય વિ. રેવમ્મા અને અન્ય (૨૦૦૭) ૬ એસસીસી ૫૯ – નો સંદર્ભ લેવાયો.

પીટર સ્મિથ વિ. ક્વેર્નર સિમેન્ટેશન ફાઉન્ડેશન્સ લિ. (૨૦૦૬) ૬૬બલ્યુસીએ સિવ ૨૪૨; બ્યૂલેન પ્રોપર્ટીઝ લિ. વિ. પાલ્મર ૨૦૦૫ ૬૬બલ્યુએચસી ૮૧૭(સી.એચ.) અને જે.એ. પાયે (ઓક્સફોર્ડ) લિ. વિ. ગ્રાહમ (૨૦૦૨) ૩ ઓલ ઇ.આર. ૮૬૫ – નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૫.૧ તેથી, મિલકતના અધિકારનો વ્યવહાર એવો નથી કે તેને કોઈ પ્રતિબંધના વિષયરૂપે માનવામાં આવે, જ્યારે મિલકતનો અધિકાર એવો એકાધિકાર સર્જે છે કે જેમાં જાહેરજનતાને પ્રવેશ હોવો આવશ્યક છે. તે જ વસ્તુને જાહેરજનતાથી

અટકાવી રાખવું અયોગ્ય વેપાર પ્રથાના સમાન થઈ શકે છે. અમારી બંધારણીય યોજનામાં કાયદાકીય એકાધિકારને પ્રોત્સાહન આપવામાં આવતું નથી. જ્ઞાનનું પ્રસારણ થવા દેવું જ જોઈએ. કોઈ કલાત્મક કૃતિ જો જાહેર કરવામાં આવી હોય, તો તે, નિશ્ચિતપણે, વાજબી શરતોને આધીન રહીને અને વ્યાપક જાહેરજનતાને વાજબી પરિતોષિકની મંજૂરી સાથે, ઉપલબ્ધ કરાવવી જોઈએ. [પરા ૨૬] [૨૩૧-ઈ,એફ]

પ.૨ તમામ આશય અને તાત્પર્ય માટે વિધાનમંડળે 'વળતર' ને 'રોયલ્ટી' સમકક્ષ માન્યું છે. અધિનિયમના સંદર્ભમાં, રોયલ્ટી એક વર્ગ છે અને વળતર તેની ઉપવર્ગ છે. જ્યાં પરવાનો આપવાનો હોય, ત્યાં તે નિશ્ચિત અવધિ માટે આપવાનો હોય છે. 'વળતર' વાર્ષિક ભથ્થા રૂપે ચૂકવવામાં આવી શકે છે. 'વળતર' અવધિગત આધારે ચૂકવવાનું છે એવું ઠરાવી શકાય છે, કારણ કે વળતર સિવાય અન્ય શરતો અને નિયમો પણ લાદી શકાય છે. લાદી શકાય એવી કેટલીક અન્ય શરતો અને નિયમો સાથે વળતર ચૂકવવાનો નિર્દેશ કરવામાં આવવો જોઈએ. [ફકરો ૨૭] [૨૩૨-ડી, ઈ, એફ]

ઘેરુલાલ પારખ વિ. મહાદેઓદાસ મૈયા અને અન્ય, ૧૯૫૯ સપ્લિ. (૨) એસ.સી.આર. ૪૦૬ તથા દેવિંદર સિંહ અને અન્ય વિ. પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૮ એસ.સી. ૨૬૧ – નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

"વર્લ્ડ કૉપીરાઈટ લો" (૨મી આવૃત્તિ) જે.એ.એલ. સ્ટર્લિંગ દ્વારા – નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૬. એ પણ સુસ્થાપિત છે કે જ્યાં અધિનિયમ સ્પષ્ટ હોય ત્યાં હાંસિયાની નોંધની કોઈ ભૂમિકા ન હોઈ શકે. [ફકરો ૨૬] [૨૩૨-જી,એચ]

જે.પી. વર્ગીઝ વિ. ઇન્કમ-ટેક્સ ઓફિસર, એર્નાકુલમ (૧૯૮૧) ૪ એસ.સી.સી. ૧૭૩ અને ભિંકા અને અન્ય વિ. ચરણ સિંહ ૧૯૫૯ સપ્લિ. (૨) એસ.સી.આર. ૭૯૮ - નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૭.૧ સંસદનો આશય, આ તો સુસ્થાપિત છે, કલમના સાદા વાચનમાંથી નિર્ધારિત કરવો જોઈએ. આશય એવો છે કે, જે કૃતિઓને "જનતા પાસેથી અટકાવવામાં આવી છે" તેમનું "પ્રસારણ કરવાનો અધિકાર" થી ભિન્ન રીતે વર્તન કરવું. પ્રસારણ કરવાનો અધિકાર ક્ષણભંગુર અધિકાર છે. તેને વિશેષ રીતે વર્તવાની આવશ્યકતા છે, કારણ કે તે દરેક એવા વ્યક્તિને, જે કોઈ કૃતિનું અથવા ધ્વનિમુદ્રણમાં નોંધાયેલી કૃતિનું પ્રસારણ કરવા ઇચ્છે છે, એવું કરવા માટેનો અધિકાર આપે છે, ભલે તે તેને યોગ્ય જણાતી શરતો પર પરવાનો મેળવવા સ્વૈચ્છિક કરાર કરીને હોય અથવા જ્યારે શરત અયોગ્ય જણાય ત્યારે બોર્ડનો આશરો લઈને હોય. [ફકરો ૨૭] [૨૩૩-એ,બી,સી]

૭.૨ કોઈ ઇચ્છે કે અધિનિયમ સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ હોત. પરંતુ ફક્ત તે એવું નથી એટલા માટે, અદાલતો હાથ પર હાથ ધરી પોતાની અશક્તિ વ્યક્ત કરી શકતી નથી. જ્યારે આવી ફરિયાદ કરવામાં આવે છે, ત્યારે તે બોર્ડને અધિકારક્ષેત્ર પ્રદાન કરે છે. અંતે તે ફરિયાદ મંજૂર કરી શકે અથવા નામંજૂર કરી

શકે, પરંતુ એવું કહી શકાતું નથી કે ફરિયાદ પોતે જ પોષણક્ષમ નથી. [પરા ૨૭] [૨૩૩-સી,ડી]

૮.૧ કલમ ૩૧(૨) નું અર્થઘટન એવા પ્રસંગે લાગુ પડે છે જ્યાં એકથી વધુ અરજદારો હોય. પક્ષકારોના અનુરૂપ દાવાઓ પર વિચાર કરવાનો પ્રશ્ન ત્યારે ઊભો થાય, જ્યારે તેઓ એક જ આધાર પર આગળ વધતા હોય. જોકે, તેનો એવો અર્થ થતો નથી કે માત્ર એક જ વ્યક્તિને હંમેશા માટે અથવા અનિશ્ચિત અવધિ માટે, અહીં સુધી કે કાયમી રીતે પણ, લાઈસન્સ મેળવવાનો હક હોય. લાઈસન્સ મર્યાદિત અવધિ માટે આપવામાં આવી શકે; જો એવું હોય, તો બીજી વ્યક્તિ પણ તેવી અરજી કરી શકે. કલમ ૩૧ ની ઉપકલમ (૨) ને જો શબ્દશઃ વાંચવામાં આવે, તો તે અસંગત સ્થિતિ તરફ દોરી જાય. તે અધિનિયમના આશય અને હેતુને નિષ્ફળ બનાવશે. તેથી, તેને સીમિત અર્થમાં વાંચવી જરૂરી છે. તે માટે હેતુલક્ષી અર્થઘટનનો આશ્રય લેવામાં આવી શકે. [ફરો ૨૮] [૨૩૩-ઈ,એફ,જી]

૮.૨ આ કેસમાં અધિનિયમ અને નિયમોની જોગવાઈઓનું, તેથી, ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ કલ્પાયેલ રાજ્યની કાર્યવાહી ના પ્રકાશમાં અર્થઘટન કરવું આવશ્યક બને છે. તેને અસરકારક બનાવવા માટે, હેતુલક્ષી અર્થઘટનના સિદ્ધાંતનો આશ્રય લેવો પડી શકે છે. [પરા ૨૮] [૨૩૫-બી,સી]

૮.૩ અદાલત જ્યારે કોઈ કાયદાનું અર્થઘટન કરે છે ત્યારે તે પોતાને યુક્તિસંગત વિધાનમંડળની દૃષ્ટિસ્થિતિમાં મૂકાશે; તમામ કાયદાઓ યુક્તિસંગત છે એવી

પૂર્વધારણા રાખવી આવશ્યક છે. હવે આ સ્થાપિત કાયદો છે કે જ્યારે શાબ્દિક અર્થઘટનથી વિસંગત અથવા અબુઢિપૂર્ણ પરિણામ આવે ત્યારે તેવું અર્થઘટન ટાળવું જોઈએ. જો એવું માનવામાં આવે કે એકવાર ધ્વનિ-અંકન અંગે ફરજિયાત અનુજ્ઞા અપાઈ જાય પછી બોર્ડ તેના અધિકારક્ષેત્રને હંમેશા માટે ગુમાવે છે, તો તેનાથી અસંગત પરિણામ આવશે. કાયદો આવી સ્થિતિનો વિચાર કરતો નથી. કાયદો, એક તરફ, માત્ર સામાન્ય કલમો અધિનિયમની જોગવાઈઓના અર્થમાં જ નહીં પરંતુ કોઈ વ્યક્તિને કૉપિરાઈટના માલિક દ્વારા તેના પર લાદવામાં આવેલી શરતોની અચુકિતસંગતતા અંગે હોઈ શકે તેવી વ્યક્તિગત ફરિયાદોને ધ્યાનમાં લેતાં પણ, જ્યારે જ્યારે તે માટે દાવાનું કારણ ઉભું થાય ત્યારે બોર્ડ સમક્ષ જવાની હકદાર ઠરે છે એવું માનવું જ પડે. તેથી એવું માનવું આવશ્યક છે કે કલમ ૩૧ ની ઉપકલમ (૨) તુલનાત્મક રીતે ખંડ (એ) તરફ નિર્દેશિત છે અને ખંડ (બી) તરફ નહીં. [ફરો ૨૮] [૨૩૫-સી,ડી,ઈ,એફ]

૮.૪ જોકે, આ કેસમાં અધિનિયમનો અર્થ ન તો સ્પષ્ટ છે અને ન તો ચુકિતસંગત છે. આ એવું અધિનિયમ છે જેમાં હેતુલક્ષી અર્થઘટન યોગ્ય ગણાય છે. આ એવો કેસ છે જેમાં તે હેતુસર ઉપકલમ (૨) ને કલમ (એ) સુધી મર્યાદિત રાખવી જોઈએ. અધિનિયમને સંકુચિત અર્થમાં વાંચવું જરૂરી બને છે. આ એવો કેસ નથી જેમાં વિધાનમંડળની મંસા ના મુખ્ય હેતુને દૂર કરવા માટે અયોગ્ય શબ્દપ્રસ્થેપ કરવામાં આવે. અધિનિયમની મંસાને અમલમાં મૂકવો યોગ્ય અને હિતાવહ છે. આ વાત સ્વયં દર્શાવે છે કે રહેલી અસંગતતાઓ દૂર કરી શકાય છે. જણાવેલ

કસરત હાથ ધરતી વખતે, અદાલતનો પ્રયત્ન જોગવાઈઓને અર્થ આપવાનો રહેશે અને તેને નિર્રર્થક બનવા દેવાનો નહીં. તેથી, આ અદાલતનો અભિપ્રાય છે કે કલમ ૩૧(૨) નો ઉલ્લેખ કલમ ૩૧ ની ઉપકલમ (૧) ની કલમ (એ) હેઠળ આવતા કેસોને છે અને તેની કલમ (બી) ને નથી. [પરિચ્છેદ ૨૮] [૨૩૬-એફ, જી, ૨૩૭-એ]

ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વિ. બૃજ મોહન અને અન્ય (૨૦૦૭) ૭ એસ.સી.સી. ૫૬ – ૫૨ આધાર રાખવામાં આવ્યો.

ન્યૂ ઇન્ડિયા અશ્યોરન્સ કંપની લિ. વિ. ગુસ્લી નેવિલ વાડિયા અને અન્ય. ૨૦૦૭ (૧૪) સ્કેલ ૫૫૬, (૨૦૦૮) ૩ એસસીસી ૨૭૯; ભારત પેટ્રોલિયમ કોર્પોરેશન લિ. વિ. મદ્દુલા રતનાવણી અને અન્ય. (૨૦૦૭) ૬ એસસીસી ૮૧ અને ઇન્ડિયન એડમિનિસ્ટ્રેટિવ સર્વિસિસ (એસસીએસ) એસોસિએશન, યુ.પી. અને અન્ય. વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય. ૧૯૯૩ સપ્લી. (૧) એસસીસી ૭૩૦ – નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

આહરોન બરાક, "કાયદામાં હેતુલક્ષી અર્થઘટન" (૨૦૦૭) પૃષ્ઠ ૮૭ – નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૯. ભારતમાં ટ્રિબ્યુનલ મર્યાદિત અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે છે. વિવિધ કેસોનું તેમના પોતાના ગુણદોષના આધારે વિચારણું કરવું આવશ્યક છે. જે એક માટે ચુકિતસંગત હોય તે બીજાને માટે ચુકિતસંગત માનવામાં આવી શકે તેમ નથી.

સિદ્ધાંતોનું નિર્ધારણ નિર્દિષ્ટ પરિસ્થિતિમાં કરી શકાય છે. બોમ્બે હાઇકોર્ટે ઉક્ત હેતુ માટે મામલો બોર્ડને પાછો મોકલ્યો છે. બોમ્બે વડી અદાલતના અભિપ્રાયોનું અનુમોદન કરવામાં આવે છે. [પરા ૨૯] [૨૩૭-બી,સી]

૧૦.૧ બોર્ડ સમક્ષનો પ્રશ્ન એ હતો કે શું અયોગ્ય રોયલ્ટી રકમની માંગણી કરવામાં આવી રહી હોવાથી દુરુપયોગ થયો હતો કે કેમ. કારણ કે આ દુરુપયોગનો મામલો હતો, બોર્ડને ફરજિયાત અનુજ્ઞાપત્ર મંજૂર કરવા માટેની કોઈપણ અરજી સાંભળવાની અધિકારિતા હતી. અપીલકર્તાએ સામાવાળાના અધિકારનું કેટલા અંશે અને કેટલી હદ સુધી ઉલ્લંઘન કર્યું છે તે બાબત બોર્ડ દ્વારા વિચારણામાં લેવાઈ શકે તેવી છે. દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો અને મનાઈહુકમ આપવામાં આવી હતી. આ હકીકતથી પરે કે અપીલકર્તાએ અનુજ્ઞાપત્ર લેવા પ્રસ્તાવ કર્યો હતો અને જેમ જ તેને જાણ થઈ કે સુપર કેસેટ્સ પી.પી.એલ.નું સભ્ય નથી, તેમ તેણે દાવામાં સામાવાળાઓ સાથે વાટાઘાટો કરી હતી, તેણે એક બાંહેધરી પણ આપી હતી. દરેક મામલો તેના પોતાના તથ્યોના આધારે જ વિચારવો જોઈએ. [ફકરા ૩૦, ૩૧] [૨૩૮-બી,સી,ડી,ઈ]

૧૦.૨ આ અદાલત બોર્ડે જે રીતે આ મામલો હાથ ધર્યો છે તે રીતને મંજૂરી આપતી નથી. તેણે સાક્ષીઓની તપાસ કરવા ઈનકાર કર્યો છે. સાક્ષીઓ હાજર કરવા માટે નિશ્ચિત કરાયેલા સુનાવણીના દિવસે તેણે મામલો હાથ ધર્યો હતો. તેથી, બોર્ડનો હુકમ રદ કરવો જોઈએ અને મામલાને ગુણદોષના આધારે નવી

સિરેથી વિચારણા કરવા માટે ફરીથી બોર્ડને પરત મોકલવો જોઈએ. [પરા ૩૧]
[૨૩૮-ઈ,એફ]

દીવાની અપીલી અધિકારક્ષેત્ર : સિવિલ અપીલ નં. ૫૧૧૪ of ૨૦૦૫

નવી દિલ્હી સ્થિત દિલ્હી વડી અદાલતના આર.એફ.એ. ક્રમાંક ૮૪૮/૨૦૦૩
માં તા. ૩૦.૬.૨૦૦૪ના ચુકાદા અને અંતિમ હુકમમાંથી

સાથે

સી.એ. ક્રમાંકો ૫૧૭૮-૫૧૮૦, ૫૧૮૧, ૫૧૮૨ અને ૫૧૮૩ ના ૨૦૦૫.

ડૉ. અભિષેક મનુ સિંઘવી, હરિશ એન. સાલ્વે, શ્યામ દિવાન, સુધીર ચંદ્ર,
પ્રતિભા સિંહ, મનીંદર સિંહ, સુરભી મહેતા, ગૌરવ શર્મા, સુમીત ભાટિયા,
અભિનવ સાંઘી, કમલદીપ દયાલ, કૃષ્ણેન્દુ દત્તા, આશિષ વર્મા, થોમસ
કુરુવિલા, અચાઝ બિલાવાલા, ગૌરવ ગોયલ, ઈ.સી. અગ્રવાલા, અમિત શર્મા,
આશુતોષ ગર્ગ, અમિત સિબ્બલ, સમીર પારેખ, રંજિતા રોહતગી, દીક્ષા રાય,
રાહુલ, અજાતશત્રુ, હર્યજોત એસ. ભાલિયા (એમ/એસ. પારેખ એન્ડ કો. માટે)
પ્રવીણ કુમાર, સાગર ચંદ્ર, હરિ શંકર કે., વિકાસ સિંહ, જોસેફ પૂક્કાટ્ટ, પ્રશાંત
કુમાર અને વૈભવ શ્રીવાસ્તવ હાજર પક્ષકારો માટે.

અદાલતનો ચુકાદો નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યો હતો દ્વારા

એસ.બી. સિંહા, ન્યાયાધીશ.

૧. અરજી મંજૂર કરવામાં આવે છે.

પરિચય

૨. કૉપિરાઇટ અધિનિયમ, ૧૯૫૭ ની કલમ ૩૧ ના અર્થઘટનનો પ્રશ્ન આ અપીલોમાં સંકળાયેલો છે (સંક્ષિપ્તતા માટે, જેનો આગળ ચાલીને 'અધિનિયમ' તરીકે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે).

૩. અમે આ મામલાની હકીકતી પૃષ્ઠભૂમિ નોંધીએ છીએ.

પૃષ્ઠભૂમિના તથ્યો

૪. પ્રથમ સામાવાળા સાઉન્ડ રેકોર્ડિંગ્સના ઉત્પાદન અને/અથવા તેમાંના હકોના સંપાદનના વ્યવસાયમાં સંકળાયેલી અગ્રણી સંગીત કંપનીઓમાંની એક છે. તેને સામાન્ય રીતે ટી-સિરીઝ તરીકે જાણીતી કેસેટો અને સીડીની શ્રેણી પર સ્વત્વાધિકાર છે. તેને ચલચિત્રાત્મક ફિલ્મો અને સાઉન્ડ રેકોર્ડિંગ્સ પર સ્વત્વાધિકાર છે. અપીલકર્તા એમ/એસ. એન્ટરટેઇનમેન્ટ નેટવર્ક (ઇન્ડિયા) લિ. (ઇએનઆઇએલ) "રેડિયો મિર્ચી" નામના બ્રાન્ડ હેઠળ પ્રસારણ કરે છે. તે અગ્રણી એફએમ રેડિયો પ્રસારક છે. પ્રથમ સામાવાળાની હોલિંગ કંપની બેનેટ કોલમેન એન્ડ કો. લિ. અને ફોનોગ્રાફિક પરફોર્મન્સ લિ. (પીપીએલ) વચ્ચે, પ્રથમ સામાવાળાને સ્વત્વાધિકાર ધરાવતા ગીતો તેમના એફએમ રેડિયો નેટવર્કમાં વગાડવા અંગે વિવાદો અને મતભેદો ઊભા થયા હતા.

અપીલકર્તા એવી કંપની છે જે ભારતભરના વિવિધ શહેરોમાં એફએમ રેડિયો સ્ટેશનો ચલાવવા માટે પરવાનો ધરાવે છે.

૫. ભારતમાં નિઃશુલ્ક પ્રસારણવાળું ખાનગી એફ.એમ. રેડિયો પ્રસારણ તાજેતરની ઘટના છે અને હાલની સ્થિતિએ કોઈપણ રેડિયો સ્ટેશનની મૂળભૂત સામગ્રી માત્ર ધ્વનિમુદ્રણો, એટલે કે, ગીતો જ છે. પક્ષકારો વચ્ચે ગીતોના પ્રસારણ બાબતે વિવાદો અને મતભેદો ઊભા થયા છે, જે સંબંધે પ્રથમ સામાવાળા તેનાં માલિક તરીકે અથવા અન્યને સંબંધિત પ્રતિલિપ્યાધિકારની ખરીદીના કારણે પ્રતિલિપ્યાધિકાર ધરાવે છે.

પૃષ્ઠભૂમિના તથ્યો

૬. રેડિયો ઉદ્યોગમાં ભારત સરકાર દ્વારા ક્રાંતિકારી પરિવર્તન લાવવામાં આવ્યું, કારણ કે ઓક્ટોબર ૧૯૯૯માં ખાનગી એફ.એમ. પ્રસારણ ચેનલ માટે પરવાનો આપવા અંગેના તેના પ્રથમ તબક્કા માટે ટેન્ડરો આમંત્રિત કરવામાં આવ્યા હતા.

૭. અહીંનો અપીલકર્તા ભારે લાઈસન્સ ફી ચૂકવીને ૧૨ શહેરોમાં ખાનગી એફ.એમ. પ્રસારણ સેવા ચલાવવા માટેનું લાઈસન્સ પ્રાપ્ત કરનાર હતો. અન્ય અનેક બોલીદારોને પણ લાઈસન્સ આપવામાં આવ્યા હતા. જોકે, સામાવાળા અપીલકર્તા-સોસાયટીનો સભ્ય નહોતો. એવું

જાણવા મળ્યું કે તેવા ગીતોના પ્રસારણનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો, જેના સંબંધમાં સુપર કેસેટ્સ ઇન્ડસ્ટ્રી લિમિટેડ (એસ.સી.આઇ.એલ.) પાસે કૉપીરાઇટ પર માલિકીહક હતો. તે ફોનોગ્રાફિક પરફોર્મન્સ લિ. (પી.પી.એલ.) નામની કૉપીરાઇટ સોસાયટીનો સભ્ય હતો. નિર્વિવાદ રીતે, સુપર કેસેટ્સના કૉપીરાઇટનું ઉદ્ધંધન થયું હતું. એવો આક્ષેપ હતો કે અપીલકર્તાને એવી માન્યતા હતી કે તે પી.પી.એલ.નો એક ભાગ છે અને તેથી ઓક્ટોબર ૨૦૦૧થી મે, ૨૦૦૨ દરમિયાન ઇન્ડોર અને અમદાવાદ સ્થિત તેના સ્ટેશનોમાં એસ.સી.આઇ.એલ.ના રેપર્ટ્યુઆર સાથે સંબંધિત સંગીત વગાડવામાં આવ્યું હતું. ઇ.એન.આઇ.એલ. દ્વારા પી.પી.એલ.ને પ્રતિ નીડલ અવર રૂ. ૪૦૦.૦૦ના દરે રોયલ્ટી કલકતા વડી અદાલતના તા. ૨૮.૯.૨૦૦૧ના હુકમ અનુસાર ચૂકવવામાં આવી હતી. જ્યારે ઇ.એન.આઇ.એલ.ને ખબર પડી કે તે કૉપીરાઇટ સોસાયટી પી.પી.એલ.નો ભાગ નથી, ત્યારે એસ.સી.આઇ.એલ. પાસેથી લાઇસન્સ મેળવવાના પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા હતા. પક્ષકારો વચ્ચેની વાટાઘાટો નિષ્ફળ ગઈ.

૮. ઇએનઆઇએલને ઇએનઆઇએલના માલિકીના કોઈપણ રેડિયો સ્ટેશનો પર એસસીઆઇએલની માલિકીનું સંગીત વગાડવા અને

પ્રસારિત કરવા પ્રતિબંધિત કરવા માટે દિલ્હી વડી અદાલત સમક્ષ દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. પક્ષકારો વચ્ચેનો સંચાર

૯. અમે પક્ષકારો વચ્ચે થયેલ કેટલીક સંદેશાવ્યવહારની સંબંધિત ભાગોની નોંધ લઈ શકીએ છીએ. સુપર કેસેટ્સે તેના વકીલ મારફતે તા. ૨૧.૧.૨૦૦૨ ની નોટિસ દ્વારા, તેના કૉપિરાઈટના ઉક્ત ઉલ્લંઘનને ધ્યાનમાં રાખી, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, ઈ.એન.આઈ.એલ.ને આ બાબતે બાંહેધરી આપવા જણાવ્યું હતું કે તે માન્ય પરવાનો અને રોયલ્ટીની ચુકવણી વિના (જેની શરતો પરસ્પર નક્કી કરવામાં આવી હતી) પોતાની રેડિયો સ્ટેશન મારફતે સુપર કેસેટ્સના ધ્વનિ-અભિલેખોનું પ્રસારણ કરશે નહીં. સુપર કેસેટ્સે ફરીથી તેના એડવોકેટ મારફતે તા. ૨.૪.૨૦૦૨ ની નોટિસ દ્વારા ઈ.એન.આઈ.એલ.ને આ મુજબ જણાવ્યું હતું: "અ) તાત્કાલિક અસરથી તેની રેડિયો સ્ટેશન મારફતે સુપર કેસેટ્સના ક્લાયન્ટોના ધ્વનિ-અભિલેખોનું પ્રસારણ કરવાનું બંધ કરે; બ) ભૂતકાળમાં સુપર કેસેટ્સના ક્લાયન્ટોના ધ્વનિ-અભિલેખોના ગેરકાયદે પ્રસારણ બદલ નિશરત માફી રજૂ કરે; ક) આ બાબતે બાંહેધરી આપે કે તે માન્ય પરવાનો અને રોયલ્ટીની ચુકવણી વિના (જેની શરતો પરસ્પર નક્કી કરી શકાય) પોતાની રેડિયો સ્ટેશન મારફતે સુપર કેસેટ્સના ક્લાયન્ટોના ધ્વનિ-અભિલેખોનું પ્રસારણ કરશે નહીં, અને ડ) આથી પ્રાપ્ત થયાની તારીખથી ૧૫ દિવસની અંદર તેની

દ્વારા કરવામાં આવેલા ગેરકાયદે પ્રસારણ અને ઉદ્ધંધનના કૃત્યો બદલ નિર્ધારિત વળતર તરીકે રૂપિયા ૫૦,૦૦,૦૦૦.૦૦ (ફક્ત પચાસ લાખ) ની રકમ સુપર કેસેટ્સને, તેની જાણ સાથે, ચૂકવે; નહિંતર સુપર કેસેટ્સને તેના કલાયન્ટો તરફથી સ્પષ્ટ સૂચનાઓ છે કે તે તમારા, તમારા ડિરેક્ટરો તથા ઉક્ત ઉદ્ધંધન માટે જવાબદાર અન્ય તમામ વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ, કોઈ વધુ નોટિસ આપ્યા વિના, નાગરિક અને/અથવા ફોજદારી એમ બંને પ્રકારની કાનૂની કાર્યવાહી શરૂ કરશે અને તેવા કિસ્સામાં તમે તે સંબંધિત તમામ ખર્ચ અને પરિણામો માટે પણ વધુ જવાબદાર રહેશો, જે બાબત ખાસ કાળજીપૂર્વક નોંધવા વિનંતી છે."

૧૦. ઉક્ત નોટિસના પ્રતિસાદમાં, ઈએનઆઈએલએ જણાવ્યું:

"૨. કારણ કે અમારા મોકિલો તમારા મોકિલો સાથે વાટાઘાટ કરવાનો ઇરાદો ધરાવે છે, અને આરંભથી જ અમારા મોકિલોનો એવો ઇરાદો રહ્યો હતો, તેથી અમે તમારા મોકિલોનો સંપર્ક કર્યો છે અને રોયલ્ટીની ચુકવણી કરવાની ઓફર કરી છે, જેના દર બંને પક્ષકારોને પરસ્પર અનુકૂળ હોય તે રીતે નક્કી કરવામાં આવશે.

૩. અમારા મુકદ્દમાદારોનો આ દાવો છે કે સંગીત સમાજના વિશાળ હિત માટે છે. અમારા મુકદ્દમાદારોને સમજ છે કે તમારા મુકદ્દમાદારોએ " રેડિયો સિટી " નામની ચેનલ હેઠળ પ્રસારણ કરતી મીડિયા બ્રોડકાસ્ટ

ઈન્ડિયન લિ., સાથે કરાર/કરારનામું કર્યું છે, અને અમારા મુકદ્દમાદારો પાછા તે જ રીતે તમારા મુકદ્દમાદારના સંગીતને લોકપ્રિય બનાવવા તથા તમારા મુકદ્દમાદારોની સામગ્રીમાં મૂલ્યવર્ધન કરવા માટે તમારા મુકદ્દમાદારો સાથે કરારનામું/પરવાનો કરવા તૈયાર છે.

૪. જેમ કે અમે ઉપરોક્ત પરામાં પહેલેથી જ જણાવ્યું છે, સંગીત સામાન્ય આનંદ માટે છે અને માત્ર મીડિયા બ્રોડકાસ્ટ ઈન્ડિયા લિ. સાથે જ ગાંઠબંધાણ રાખવાની પ્રતિબંધાત્મક પ્રથા જાહેર હિતમાં નથી. તેથી, તમારા ઉપરોક્ત પત્રમાં તમારા મકતદારો દ્વારા કરવામાં આવેલ કોઈપણ આક્ષેપ અમે સ્વીકારતા નથી અને વધુમાં સૂચવીએ છીએ કે તમારા મકતદારો બંને પક્ષોને લાભદાયક એવો કરાર કરીને આ મુદ્દાનો ઉકેલ લાવે."

૧૧. સુપર કેસેટ્સે, તેમ છતાં, ૧.૬.૨૦૦૨ના અન્ય કાનૂની નોટિસ દ્વારા જણાવ્યું હતું:

"મારા અસીલે તમારા અસીલને જાહેર પ્રદર્શન માટેનો અનુજ્ઞાપત્ર આપવા તેની તૈયારી સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવી છે. તેમ છતાં, આવું અનુજ્ઞાપત્ર મેળવ્યા વિના, તમારા અસીલ અમારા અસીલોના ગીતોનું પ્રસારણ ચાલુ રાખે છે. આ પરિસ્થિતિમાં, તમારા અસીલને ફરી એકવાર નીચે મુજબ કરવા માટે આહ્વાન કરવામાં આવે છે :

(એ) પ્રથમ, ઔપચારિક પરવાનો કરાર તૈયાર કરવામાં આવે તે પહેલાં આવી અનધિકૃત પ્રસારણ પ્રવૃત્તિ તાત્કાલિક બંધ કરો અને તેમાંથી નિવૃત્ત થાઓ.

(બી) વિવિધ શહેરોમાં સ્થિત આપના મુકતારના વિવિધ એફ.એમ. રેડિયો સ્ટેશનો દ્વારા મારા મુકતારના ધ્વનિમુદ્રણોના રેડિયો પ્રસારણરૂપે થયેલા ભૂતકાળના ઉલ્લંઘન બદલ મારા મુકતારને રૂપિયા ૧,૦૦,૦૦,૦૦૦.૦૦ (એક કરોડ રૂપિયા) ની રકમ ચૂકવો."

૧૨. પી.પી.એલ.એ ફરીથી ઈ.એન.આઈ.એલ., બી.સી.સી.એલ.ની હોલિંગ કંપનીને તા. ૬.૮.૨૦૦૦ના પત્ર દ્વારા જણાવ્યું:

જેમ કે તમને માહિતગાર હશે, કૉપિરાઈટથી સુરક્ષિત સંગીત (ધ્વનિ-રેકૉર્ડિંગ્સ) નું પ્રસારણ કરવા પહેલાં કૉપિરાઈટના માલિકો પાસેથી અનુમતિ (લાઈસન્સ) મેળવવું કાનૂની આવશ્યકતા છે. જેમ કે તમને વધુમાં માહિતગાર હશે, ફોનોગ્રાફિક પરફોર્મન્સ લિ. (પી.પી.એલ.) ધ્વનિ-રેકૉર્ડિંગ્સ સંબંધિત કૉપિરાઈટ સોસાયટી છે અને ભારત સરકાર પાસે નોંધાયેલ છે. અમારી પાસે એચ.એમ.વી., યુનિવર્સલ, ટિપ્સ, વીનસ, સોની મ્યુઝિક (ઇન્ડિયા), વર્જિન, માઈલસ્ટોન, મેગાસાઉન્ડ, બી.એમ.જી.-કેસેન્ડો તથા અન્ય સહિત આશરે ૫૦ સભ્ય કંપનીઓ છે. ભારતીય તથા આંતરરાષ્ટ્રીય સંગીત

બંનેના સંગીત-રેકોર્ડિંગ્સના પ્રસારણ અધિકારો, જે અમારા સભ્યોના છે, તેનું સંચાલન અમારી દ્વારા કરવામાં આવે છે.

અમારા સભ્યોના વર્તમાન તથા ભવિષ્યના ધ્વનિ-રેકોર્ડિંગોના પ્રસારણ માટે, અમારી લાગુ પડતી દરપત્રક તથા શરતો અને નિયમોને આધીન રહી, અમારી અનુજ્ઞાપત્ર માટે આપ દ્વારા અરજી કરવી આવશ્યક રહેશે.

જો આપ કૃપા કરીને અમને તે કેન્દ્રોની પુષ્ટિ કરશો જ્યાં આપ તમારી એફ.એમ. પ્રસારણ કેન્દ્રો/પ્રસારકો સ્થાપિત કરવાના હશો, તેમજ તે અંદાજિત તારીખ/મહિનો જણાવશો કે જ્યારેથી ઉક્ત કેન્દ્રો/પ્રસારકો કાર્યરત કરશે, તો અમે તેની કદર કરીશું.

આ માહિતી પ્રાપ્ત થતા, અમે તમને લાઇસન્સ માટેનું અરજીપત્રક અને દરવિગતો મોકલીશું.

૧૩. તથાપિ, એવું જણાય છે કે ઇએનઆઇએલ સહિતના અનેક પ્રસારકોએ પીપીએલને સંબોધીને તા. ૧૭.૪.૨૦૦૧ના પત્ર દ્વારા નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું:

“અમે આ બાબત સ્વીકારીએ છીએ કે ભારતમાં જ્યારે સંગીત કૃતિઓના જાહેર પ્રદર્શન થાય છે ત્યારે વિશ્વભરના સંગીત કૉપિરાઇટના માલિકોના હિતોનું પ્રતિનિધિત્વ કરવા માટે કાયદેસર સત્તાપ્રાપ્ત સંસ્થા

તરીકે તમારી રચના કરવામાં આવી છે. તેથી, અમારા નવા સ્ટેશનો પર કૉપિરાઇટથી સુરક્ષિત સંગીતના પ્રસારણ માટે લાઇસન્સ આપવાની જોગવાઈઓ અંગેની વ્યવસ્થાઓ પર ચર્ચા કરવા માટે અમે તમારી પાસે આવી રહ્યા છીએ.

અમે ચર્ચાઓ તાત્કાલિક શરૂ કરવા માંગીએ છીએ, કારણ કે અમારી ઓછામાં ઓછી કેટલીક સ્ટેશનો હવે પ્રસારણ શરૂ કરવા માટે લગભગ સંપૂર્ણપણે તૈયાર છે.

અમે આ સમજૂતીથી શરૂઆત કરી શકીએ કે કૉપિરાઇટના માલિકો તેમની સંગીતકૃતિઓનો રેડિયો સ્ટેશનો પર ઉપયોગ થાય તેના બદલામાં પરિશ્રમિક મેળવવા હકદાર છે. રેડિયો સ્ટેશનો કૉપિરાઇટ સંરક્ષિત સંગીત તેનું લોકપ્રિયત્વ હોવાને કારણે વગાડે છે, કારણ કે તે સંગીત એવો શ્રોતાવર્ગ ઊભો કરવામાં મદદરૂપ થાય છે જેને સ્ટેશનો અંતે પ્રારંભિક નફો કમાવવાની આશા સાથે જાહેરાતદાતાઓને પ્રદાન કરી શકે. અમે એવું માન્ય ધરીએ છીએ કે કૉપિરાઇટના માલિકો તેમની સંગીતકૃતિઓને શક્ય તેટલો વ્યાપક પ્રસાર મળે તેવી ઈચ્છા રાખે છે.

ભારતમાં ખાનગી રેડિયો પ્રસારણના ભવિષ્ય અંગેની અપેક્ષાઓ ઊંચી છે, અને વિશ્વના અન્ય વિકસિત દેશોમાં જે લોકપ્રિયતાનું સ્તર પ્રાપ્ત થયું છે તેનાથી ભિન્ન ન હોય તેવા સ્તર સુધી ખાનગી રેડિયોને વિકાસિત કરવાની અમારી મહત્ત્વાકાંક્ષા છે. જ્યારે હાલમાં રેડિયો સરેરાશ

ભારતીયને દિનપ્રતિદિન અડધા કલાકથી પણ ઓછા સમય માટે આકર્ષે છે, ત્યારે મોટા ભાગના દેશોમાં દૈનિક રેડિયો શ્રોતૃત્વનું સરેરાશ દિનપ્રતિદિન ત્રણ કલાકથી વધુ છે. સંચાર માધ્યમોમાં રેડિયો અનન્ય રીતે એવી ક્ષમતા ધરાવે છે કે તે એવા શ્રોતાઓને મનોરંજન અને માહિતી સેવાઓ પૂરી પાડી શકે છે, જેમને કાર્યક્રમોનો સંપૂર્ણ લાભ લેવા માટે તેઓ જે અન્ય કાર્ય કરતાં હોય તે બધું બંધ કરવાની આવશ્યકતા રહેતી નથી. અમને એવું જણાય છે કે આ દેશમાં આજદિન સુધી શ્રોતૃત્વ આકર્ષવામાં રેડિયો અત્યંત નિષ્ફળ સાબિત થયો હોવા છતાં, અમે તમારી અપેક્ષા સાથે રેડિયો શ્રવણને એવા બિંદુ સુધી વિકસાવી શકીશું કે સંગીત આજે જે સ્થિતિ છે તેની સરખામણીએ ભારતીય જનતાના જીવનમાં ઘણો વિશાળ ભાગ ભજવવા લાગશે.

અમને આશા છે કે કરારઆધારિત વ્યાવસાયિક વ્યવસ્થા અંગે ચર્ચા શરૂ કરવા માટે, જે સમાજ તેમજ ભારતમાં નવી રેડિયો ઉદ્યોગ બંને માટે લાભદાયક રહેશે, અમે આપની શક્ય તેટલી વહેલી અનુકૂળતાએ મળી શકીશું. જો આપ બેઠક માટે તારીખ અને સમય નક્કી કરવા આગામી ૭ દિવસમાં શ્રી પ્રકાશ અચ્ચરનો ૮૫૨-૩૮૮૦ એક્સ્ટન. ૩૨૯૧ પર અથવા મોબાઈલ : ૯૮૨- ૧૧-૮૨૮૬૯ પર સંપર્ક કરશો તો અમને આનંદ થશે."

૧૪. નિર્ધિવાદ રીતે, પ્રથમ સામાવાળા દ્વારા દાખલ કરાયેલા દાવામાં અપીલકર્તાને એ જાણ થતાં કે જે ગીતોના કૉપિરાઈટના અધિકાર પી.પી.એલ., સુપર કેસેડ્સને સંબંધિત છે, તેવા ગીતોનો ઉપયોગ ન કરવા બાબતનું બાંહેધરીપત્ર આપવું પી.પી.એલ.ના અધિકારક્ષેત્રની બહાર છે. સ્વીકાર્ય રીતે, ઉક્ત દાવો પાછો ખેંચી લેવામાં આવ્યો છે. તેથી બોર્ડ સમક્ષની કાર્યવાહીનો તેમાં ઉલ્લેખ કરવો આવશ્યક ન પણ હોય.

૧૫. સામાવાળાને લખેલા પત્રમાં, અપીલકર્તાએ જણાવ્યું હતું કે, "અમારો આપના કૉપીરાઈટનો ભંગ કરવાનો કોઈ ઇરાદો ન હતો, કારણ કે હકીકતમાં અમે અમારા સ્ટેશન પર વગાડવામાં આવેલા ટી-સિરીઝ નીડલ ટાઈમ સહિત, પી.પી.એલ.ને નિયમિત રીતે રોયલ્ટી ચૂકવતા રહ્યા હતા."

૧૬. અપીલકર્તાએ આ રીતે દલીલ કરી કે તે સમગ્ર સમય દરમિયાન આ ભ્રાંતિ હેઠળ હતું કે સુપર કેસેડ્સ પી.પી.એલ.નું સભ્ય છે અને તેને આ બાબતની જાણ નહોતી કે અનુજ્ઞાપત્ર મેળવવું આવશ્યક હતું. જોકે, સુપર કેસેડ્સનું કહેવું છે કે આવો અભિગમ યોગ્ય ન હતો, જે તેના તા. ૨૮.૫.૨૦૦૨ના પત્ર પરથી સ્પષ્ટ થાય છે, અને એ પણ કે અપીલકર્તાનો આરંભથી જ સામાવાળા સાથે વાટાઘાટ કરવાનો ઇરાદો હતો.

પ્રતિલિપ્યાધિકાર બોર્ડ સમક્ષની કાર્યવાહી – પ્રથમ પરવાનો
બાબતનો કેસ

૧૭. વિવિધ રેડિયો સ્ટેશનો સહિત અરજદારે તમામ રેડિયો
સ્ટેશનોને ફરજિયાત પરવાનો મંજૂર કરવા માટે અધિનિયમની કલમ
૩૧(૧)(બી) અનુસાર હૈદરાબાદ ખાતે કૉપિરાઈટ બોર્ડ સમક્ષ અંદાજે
૧૯.૧૧.૨૦૦૨ના રોજ અરજી દાખલ કરી હતી.

૧૮. કૉપિરાઈટ બોર્ડે તા. ૧૯.૧૧.૨૦૦૨ ના ચુકાદા અને હુકમ
દ્વારા નીચે મુજબનો પ્રમાણભૂત દર નિર્ધારિત કર્યો:

પ્રાથમ ટાઈમ દરમિયાન પ્રતિ નીડલ કલાક રૂ. ૧૨૦૦.૦૦ ના દરે
ચુકવણી કરવામાં આવવાની છે.

૧૨ સામાન્ય કલાકો માટે = પ્રમાણભૂત દરના ૬૦%

૮ દુર્બળ (રાત્રિના) કલાકો માટે = માનક દરના ૨૫% અને
સામાવાળાઓને પણ પી.પી.એલ.ને પ્રતિ રેડિયો સ્ટેશન રૂ.
૨૦,૦૦,૦૦૦.૦૦ની સુરક્ષા/બેંક ગેરંટી આપવા નિર્દેશ આપવામાં
આવ્યો.

૧૯. બોર્ડે એ પણ ઠરાવ્યું કે તે જ ૨ વર્ષના સમયગાળા માટે
અમલમાં રહેશે અને આ મુદ્દાનો સપ્ટેમ્બર-ઓક્ટોબર, ૨૦૦૪માં ફરીથી

પુનર્વિચાર કરવામાં આવશે. સુપર કેસેટ્સ તેમાં પક્ષકાર નહોતું. બોર્ડે શરૂઆતમાં ૨ વર્ષના સમયગાળા માટે રોયલ્ટી નક્કી કરી હતી. તેના વિરુદ્ધ બોમ્બે વડી અદાલત સમક્ષ અપીલ કરવામાં આવી હતી અને તે ૨૦૦૫ના સી.એ. નં. ૫૧૮૧નો વિષયવસ્તુ છે.

૨૦. બોમ્બે વડી અદાલત સમક્ષ રેડિયો કંપનીઓ તથા પી.પી.એલ. દ્વારા તા. ૧૯.૧૧.૨૦૦૨ના હુકમ વિરુદ્ધ અપીલો દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેની વિગતો નીચે મુજબ છે:

"૧. પી.પી.એલ. વિ. મ્યુઝિક બ્રોડકાસ્ટ ૨૭૯ ઓફ ૨૦૦૩

૨. પી.પી.એલ. વિ. એનિલ ૨૮૦ ઓફ ૨૦૦૩

૩. પી.પી.એલ. વિ. મિલેનિયમ ચેન્નઈ ૨૮૧ ઓફ ૨૦૦૩

૪. પી.પી.એલ. વિ. મિલેનિયમ દિલ્હી ૨૮૩ ઓફ ૨૦૦૩

૫. એનિલ વિ. પીપીએલ ૨૮૮ ઓફ ૨૦૦૩

૬. મિલેનિયમ ચેન્નઈ વિ. પી.પી.એલ. ૨૯૧ ઓફ ૨૦૦૩

૭. મિલેનિયમ દિલ્હી વિ. પી.પી.એલ. ૨૯૨ નું ૨૦૦૩

૮. મ્યુઝિક બ્રોડકાસ્ટ વિ. પી.પી.એલ. ૨૯૪ ઓફ ૨૦૦૩

૯. રેડિયો મિડડે વિ. પીપીએલ ૪૨૧ ઓફ ૨૦૦૩

૨૧. બોમ્બે વડી અદાલત સમક્ષ કુલ અપીલો દાખલ કરવામાં આવી હતી. બોમ્બે હાઈકોર્ટે તા. ૧૩.૪.૨૦૦૪ના રોજ ફર્ટ અપીલ નં. ૨૭૯-૨૯૪ સન ૨૦૦૩, ૪૨૧ સન ૨૦૦૩ અને ૧૫૭૩ સન ૨૦૦૩માં આપેલ સામાન્ય ચુકાદો અને હુકમ દ્વારા આ બાબતોને પુનર્વિચારણા તથા લાયસન્સ ફી નક્કી કરવા માટે કૉપિરાઈટ બોર્ડને પરત મોકલી આપી હતી.

દ્વિતીય પરવાનો કેસ

૨૨. અંદાજે ૨૮.૧.૨૦૦૩ના રોજ અથવા તે આસપાસ, અપીલકર્તાએ દિલ્લી સ્થિત કૉપિરાઈટ બોર્ડ સમક્ષ અરજી દાખલ કરી હતી, જેને સુપર કેસેટ્સ વિરુદ્ધ અધિનિયમની કલમ ૩૧(૧)(બી) મુજબ ફરજિયાત પરવાનો મંજૂર કરવાની બાબતે સન ૨૦૦૩નો કેસ નં. ૧૦ તરીકે નોંધવામાં આવી હતી અને જેમાં અન્ય બાબતો ઉપરાંત નીચે મુજબની રાહતો માટે પ્રાર્થના કરવામાં આવી હતી:

આ માનનીય કૉપિરાઈટ બોર્ડ દ્વારા ન્યાયસંગત અને સમચિત માનવામાં આવેલ શરતો અને નિયમો પર અરજદારને એસસીઆઈએલના સંપૂર્ણ રેપર્ટુઆર (વર્તમાન અને ભાવિ) અંગે ફરજિયાત પરવાનો મંજૂર કરવામાં આવે.

૨૩. નોંધ લેવાતા, સામાવાળાઓએ એવો આક્ષેપ ઉઠાવતા આપત્તિપત્ર દાખલ કર્યું કે હક્કભંગ અંગેનો દાવો દિલ્હી વડી અદાલતમાં પ્રલંબિત હોવાથી, અનિવાર્ય પરવાનગી માટેની કોઈ અરજીએ વિચારણા માટે સ્વીકારવામાં આવી શકતી નથી. અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરાયેલ અરજી ઉપર, હાઈકોર્ટે સ્પષ્ટ કર્યું કે સામાવાળા કૉપિરાઈટ બોર્ડ સમક્ષ પોતાની રજૂઆતો કરવા માટે મુક્ત હતો કે કૉપિરાઈટનો ભંગ કરનાર વ્યક્તિને અનિવાર્ય પરવાનગી મંજૂર કરવી જોઈએ નહીં. બોર્ડે પક્ષકારોને તેમના-તેમના સાક્ષીઓ સાથે હાજર રહેવા નિર્દેશ કર્યો. તેમ છતાં, જ્યારે સામાવાળાએ મૌખિક પુરાવો રજૂ કરવાની ઇચ્છા દર્શાવી, ત્યારે તે નામંજૂર કરવામાં આવ્યું. રજૂઆતો ૨૦.૧૦.૨૦૦૩ના રોજ અથવા તેની આસપાસ કરવાની સૂચના આપવામાં આવી. અરજી ક્રમાંક ૧૦/૨૦૦૩ મંજૂર કરવામાં આવી અને અનિવાર્ય પરવાનગી આપવામાં આવી.

૨૪. અપીલકર્તાએ ઉક્ત હુકમ સામે માત્ર વળતરના દરોને પડકારતા બોંબે વડી અદાલત સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી હતી. ઉક્ત અપીલને હૈદરાબાદ ખાતે કૉપિરાઈટ બોર્ડ દ્વારા તા. ૧૯.૧૧.૨૦૦૨ના રોજ પસાર કરાયેલા હુકમ વિરુદ્ધ બોંબે વડી અદાલતમાં દાખલ કરવામાં આવેલી વિવિધ અન્ય અપીલો સાથે સંલગ્ન કરવામાં આવી હતી.

૨૫. પરંતુ, સામાવાળાઓએ દિલ્હી વડી અદાલત સમક્ષ ક્ષિ-આચામી અપીલો પ્રસ્તુત કરી હતી, જેને આર.એફ.એ. નં. ૮૪૮ ઓફ

૨૦૦૩ તરીકે નોંધવામાં આવી હતી. તા. ૩૦.૬.૨૦૦૪ના આક્ષેપિત ચુકાદા દ્વારા, સામાવાળાની અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને પક્ષકારોને પુરાવા રજૂ કરવાની પૂરતી તક આપ્યા પછી અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ ફરજિયાત પરવાનો મંજૂર કરવા અંગે અપીલકર્તાની અરજી પર પુનર્વિચાર કરવા તથા તે અંગે કારણસભર હુકમ દ્વારા નિકાલ કરવા બાબત મામલો કોપિરાઈટ બોર્ડને પરત મોકલવામાં આવ્યો હતો. હાઈકોર્ટે વધુમાં આ પણ નિર્દેશ આપ્યો હતો કે અપીલકર્તાએ એવો બાંહેધરીપત્ર દાખલ કરવો પડશે કે તે સામાવાળાના ધ્વનિ-મુદ્રણોનું પ્રસારણ નહીં કરે. અપીલકર્તાએ આ અદાલતમાં વિશેષ અનુમતિથી અપીલ કરવા માટે અરજી દાખલ કરી હતી, જેના પરિણામે દિવાણી અપીલ નં. ૫૧૧૪ / ૨૦૦૫ ઉદ્ભવી હતી.

અમારી સમક્ષની કાર્યવાહી

૨૬. અમારી સમક્ષ બે ચુકાદાઓ છે; એક બોમ્બે વડી અદાલતનો અને બીજો દિલ્લી વડી અદાલતનો. જ્યાં બોમ્બે હાઈકોર્ટે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો કે અધિનિયમની કલમ ૩૧ના અનુસંધાને ચુકિતસંગત પરિશ્રમિક પર ફરજિયાત પરવાનો મંજૂર કરવો માન્ય છે; ત્યાં દિલ્લી હાઈકોર્ટે વિપરીત મત વ્યક્ત કર્યો હતો.

૨૭. બંને પક્ષકારોએ અમારી સમક્ષ આ અપીલો દાખલ કરી છે, જેના વિગતવાર વિશેષ નીચે મુજબ છે: કેસ નં. પક્ષકારો

૧. સી.એ. નં.૫૧૧૪/૦૫ ઈનિલ વિ. એસસીઆઈએલ

૨. સી.એ. ક્રમાંક ૫૧૭૮-૮૦/૦૫ પી.પી.એલ. વિ. મિલેનિયમ
ચેન્નાઈ

૩. સી.એ. નં.૫૧૮૧/૦૫ પી.પી.એલ. વિ. ઈ.એન.આઈ.એલ.

૪. સી.એ. નં.૫૧૮૨/૦૫ પી.પી.એલ. વિ. રેડિયો મિડ-ડે વેસ્ટ

૫. સી.એ. નં.૫૧૮૩/૦૫ પી.પી.એલ. વિ. મ્યુઝિક બ્રોડકાસ્ટ પ્રા.
લિ.

વાદ-વિવાદો અને રજૂઆતો

૨૮. શ્રી એચ.એન. સાલ્વે, ડૉ. એ.એમ. સિંઘવી અને શ્રી સુધીર
ચંદ્રા, અપીલકર્તા તરફેથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કરેલું
કે:

(૧) ઉક્ત જોગવાઈઓ સામાન્ય રીતે જાહેર હિતના વિરોધી
માનવામાં આવતી એકાધિકારની રચના અને સંબંધિત ક્ષેત્રોમાં
સર્જનાત્મકતાને પ્રોત્સાહિત કરવા માટેના ઉપાયરૂપે બૌદ્ધિક સંપત્તિ
અધિકારોના સંરક્ષણ વચ્ચે સંતુલન સ્થાપિત કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

(૨) 'માલ' વેચવાનો પસંદગીપૂર્વકનો ઇનકાર, જેને ભારતીય કાયદા હેઠળ અયોગ્ય વેપાર પ્રથા તરીકે માનવામાં આવે છે, તેને નિરોત્સાહિત કરવામાં આવે છે. તેથી, અધિનિયમની કલમ ૩૧ મુજબ કૉપિરાઇટ બોર્ડ પાસે ફરજિયાત લાઇસન્સ મંજૂર કરવાની સત્તા હોવાનું માનવું જોઈએ, શરતે કે નીચેની શરતો પૂર્ણ થતી હોય:

(એ) વિવાદિત કૃતિનું પ્રકાશન કરવામાં આવ્યું હોવું જોઈએ અથવા તેનું જાહેરમાં પ્રદર્શન કરવામાં આવ્યું હોવું જોઈએ.

(બી) કૉપિરાઇટના માલિકે કૃતિનું પુનઃપ્રકાશન કરવા અથવા તેનું પુનઃપ્રકાશન કરવાની મંજૂરી આપવા અથવા જાહેરમાં તેનું પ્રદર્શન કરવાની મંજૂરી આપવાનો ઇનકાર કર્યો હોવો જોઈએ, જેના પરિણામે તે કૃતિ જનતાથી રોકી રાખવામાં આવે છે;

(સી) એવી કૃતિનું પ્રસારણ દ્વારા સંચાર કરવાની મંજૂરી એવા શરતો પર આપવા ઇનકાર કર્યો છે, જેને ફરિયાદી વાજબી માને છે.

(૩) કલમ ૩૧ ની ઉપકલમ (૧) ના ખંડો (એ) અને (બી) વચ્ચે વપરાયેલો 'અથવા' શબ્દનો અર્થ વિકલ્પરૂપે વાંચવાનો છે, સંયુક્તરૂપે નહીં.

(૪) કલમ (બી) ની ભાષા દર્શાવે છે કે તે જનતાને સંપ્રેષણના એક વિશિષ્ટ સ્વરૂપ પર કેન્દ્રીત છે, અર્થાત્ "પ્રસારણ", જેના યોગ્ય

અર્થઘટન માટે એ હકીકતને ધ્યાનમાં લેવી આવશ્યક છે કે ઉક્ત શબ્દ અધિનિયમ ક્રમાંક ૨૩, ૧૯૮૩ દ્વારા કરાયેલ સુધારા દ્વારા સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેના સુધારા પહેલાં વપરાયેલા શબ્દો 'રેડિયો ડિસ્ક્રુઝન' હતા.

(૫) કલમ ૩૧(૧)(બી) ખાસ કરીને એ હેતુથી રચવામાં આવી હતી કે જ્યાં માલિક, વિશેષ કરીને ધ્વનિમુદ્રણનો માલિક, તેના જાહેર પ્રસારણને અનુમતિ આપતો ન હોય ત્યાં બોર્ડ હસ્તક્ષેપ કરી શકે.

(૬) વડી અદાલતનું આ નિષ્કર્ષ કે હવે કોઈ ફરજિયાત પરવાનો મંજૂર કરી શકાય નહીં, તે જાહેર હિતમાં પ્રદાન કરવામાં આવ્યો હોત.

(૭) કલમો (એ) અને (બી) માં આવતા 'આવું કાર્ય' શબ્દો એક જ ક્ષેત્રમાં કાર્યરત નથી, કારણ કે કલમ (એ) છાપા માધ્યમમાં કૃતિના પ્રકાશન અથવા પુનઃપ્રકાશનનો ઉલ્લેખ કરે છે. કલમ (બી) માત્ર પ્રસારણનો ઉલ્લેખ કરે છે; જેમાં ધ્વનિ-મુદ્રણ તેનો એક ભાગ છે. અને આ દૃષ્ટિએ, વડી અદાલતનું એ નિષ્કર્ષ કે જ્યાં સુધી કોઈક વ્યક્તિએ તેને જનતા સમક્ષ પ્રસારિત કરવાની મંજૂરી આપી હોય ત્યાં સુધી કલમ (બી) લાગુ પડી શકતી નથી, તે યોગ્ય નથી.

(૮) યોગ્ય રીતે અર્થઘટન કરતાં, કૉપિરાઈટનો માલિક એક પ્રસારક અને બીજા પ્રસારક વચ્ચે કોઈપણ પ્રકારનો ભેદભાવ કરી શકતો નથી

અને જે માંગવામાં આવી શકે તે પ્રસારણ અધિકાર આપવાની મંજૂરી માટે ન્યાયસંગત પરિશ્રમિક છે, કારણ કે આવી પરવાનગી આપવાનો ઇનકાર સરકારની માલિકીની મુક્ત પ્રસારણ ચેનલોને પણ અસર કરી શકે છે, જે જાહેર હિતના સ્પષ્ટપણે વિરુદ્ધ થશે.

(૯) કૉપીરાઇટ બોર્ડને ફરજિયાત પરવાનો મંજૂર કરવાનો આવશ્યક અધિકારક્ષેત્ર માત્ર નથી, પરંતુ આવા પરવાના મંજૂર કરવા બદલ તેને ચુકવવાપાત્ર પરિતોષિકની રકમ પણ નિર્ધારિત કરવાનો અધિકાર છે.

(૧૦) નિશ્ચિતરૂપે ધ્વનિમુદ્રણના માલિકના વાણિજ્યિક અધિકારોના સંરક્ષણને આધીન રહીને, કોઈ કૉપિરાઇટનો માલિક માત્ર એ આધારે ધ્વનિમુદ્રણના પ્રસારણની પરવાનગી આપવાનું ઇનકાર કરી શકશે નહીં કે તેનાથી માલિકના નફા પર અસર પડી શકે, કારણ કે આ બાબતમાં જાહેર હિત સર્વોપરી છે.

(૧૧) કલમ ૩૧(૧)નું અર્થઘટન ભારત વિવિધ આંતરરાષ્ટ્રીય કરારો, જેમ કે, બર્ન કરાર, રોમ કરાર વગેરેનો હસ્તાક્ષરકાર દેશ છે, તે હકીકત ધ્યાનમાં રાખીને કરવું આવશ્યક છે, જે બાબત કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા જારી કરવામાં આવેલા આંતરરાષ્ટ્રીય કૉપિરાઇટ હુકમ, ૧૯૯૯ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. કલમ ૩૧(૧)નું અર્થઘટન ઉક્ત કરારના પ્રકાશમાં અન્ય દેશોએ બનાવેલા કાયદાઓ ધ્યાનમાં રાખીને પણ કરવું આવશ્યક છે.

કલમ ૩૧ની ઉપકલમ (૨)ને જો શાબ્દિક અર્થ આપવામાં આવે, તો તે

વિસંગતિ ઉત્પન્ન કરશે અને તેથી તેની અમલક્ષમતા માત્ર કલમ ૩૧ની ઉપકલમ (૧)ના ખંડ (એ) સુધી મર્યાદિત રાખવી જોઈએ.

(૧૨) એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે, કારણ કે વળતર મંજૂર કરવા માટેના સિદ્ધાંતો અદાલતો પોતે નિર્ધારિત કરતી નથી, તેથી આ અદાલત આગળના માર્ગદર્શન માટે તે જ સિદ્ધાંતો નિર્ધારિત કરે.

૨૯. શ્રી શ્યામ દીવાન, સામાવાળાઓ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ, એક તરફ, રજૂઆત કરશે:

(૧) મુદ્દાનું નિર્ધારણ કરતી વખતે કૉપિરાઈટના ધારકો માટે કૉપિરાઈટ સંરક્ષણનું મહત્વ મુખ્ય વિચારણા હોવું જોઈએ. કૉપિરાઈટ અધિનિયમનો હેતુ એક તરફ કૉપિરાઈટના ધારકને પોતાની કૃતિઓના સંરક્ષણમાં રહેલા હિત અને બીજી તરફ જનતાને તે કૃતિઓ સુધી પહોંચ પ્રાપ્ત કરવાનો હિત, એ બંને વચ્ચે સમતોલન જાળવવાનો છે અને, તેથી, અધિનિયમની વ્યાપક વિશેષતાઓ ધ્યાનમાં રાખવી અનિવાર્ય છે; એટલે કે અધિનિયમ હેઠળ પોતાના હિત અંગે કરાર કરવાની માલિકની સ્વતંત્રતા, જે અધિનિયમની કલમો ૧૪, ૧૬ અને ૩૦ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે.

(૨) અન્ય કોઈપણ સંપત્તિની માલિકીની જેમ, કોઈપણ કોપીરાઈટની માલિકીનો વિચાર, સંપત્તિ સંબંધિત માનવ અધિકારો

ઉપરાંત, બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૯(૧)(જી) ને અનુચ્છેદ ૩૦૦એ સાથે વાચતાં તેમાં સમાવિષ્ટ સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખીને કરવો આવશ્યક છે.

(૩) કારણ કે અધિનિયમ સ્પષ્ટપણે કલમ ૨(જે) માં વ્યાખ્યાયિત "વિશિષ્ટ પરવાનો" ની કલ્પનાને માન્યતા આપે છે, તેથી તેની શરતો અનુસાર નિશ્ચિત અધિકાર માત્ર એક જ વ્યક્તિને સોંપી શકાય છે, જેમાં અધિનિયમની કલમ ૫૫ અનુસાર દીવાની ઉપાયોનો આશરો લેવાનો અધિકાર પણ સમાવેશ પામે છે, જે કૉપિરાઇટના માલિકને પરવાનો જારી કરીને સંમત ફી અથવા રોયલ્ટી મેળવી પોતાના કાર્યના ફળોનો ભોગવટો કરવા સક્ષમ બનાવે છે.

(૪) ઓસ્ટ્રેલિયા, ઇંગ્લેન્ડ અથવા સિંગાપુરના તેના સમકક્ષ મંડળોથી ભિન્ન, કૉપિરાઇટ બોર્ડને મર્યાદિત અધિકારક્ષેત્ર છે અને તેના મુખ્ય કાર્યો આ મુજબ છે:

"(એ) અધિનિયમના ભાગ ૫ હેઠળ કૉપિરાઇટની મુદત નિર્ધારિત કરવા માટે, કોઈ કૃતિ પ્રકાશિત થઈ છે કે નહીં અથવા તે કૃતિ કઈ તારીખે પ્રકાશિત થઈ હતી તે નક્કી કરવું. (કલમ ૬);

(બી) એ નક્કી કરવા માટે કે કૉપિરાઇટની મુદત, અથવા કોઈ પણ કૃતિની મુદત, અન્ય કોઈ દેશમાં અધિનિયમ હેઠળની મુદત કરતાં ઓછી છે કે કેમ (કલમ ૬);

(સી) કોપીરાઈટના સોંપણીના સંબંધમાં ઊભા થતા વિવાદોનો નિકાલ કરવો (કલમ ૧૯એ);

(ડી) અધિનિયમની કલમ ૩૦ હેઠળ જારી કરાયેલા સ્વૈચ્છિક લાઈસન્સ સંબંધે ઉદ્ભવતા વિવાદોનું નિરાકરણ કરવું (કલમ ૩૦અ);

(ઈ) ભારતીય કૃતિઓ, જે જનતા પાસેથી ઉપલબ્ધ થવાથી રોકી રાખવામાં આવી હોય, તે અંગે ફરજિયાત પરવાનગીઓ મંજૂર કરવી (કલમ ૩૧);

(એફ) જાહેર અપ્રકાશિત ભારતીય કૃતિઓ માટે ફરજિયાત અનુજ્ઞાપત્ર આપવું (કલમ ૩૧એ);

(જી) સાહિત્યિક અને નાટ્ય કૃતિઓના અનુવાદનું નિર્માણ કરવા અને પ્રકાશિત કરવા માટે ફરજિયાત પરવાનો મંજૂર કરવો (કલમ ૩૨);

(એચ) નિશ્ચિત હેતુઓ માટે સાહિત્યિક, વૈજ્ઞાનિક અથવા કલાત્મક કૃતિઓની કેટલીક શ્રેણીઓનું પુનઃઉત્પાદન અને પ્રકાશન કરવા માટે ફરજિયાત પરવાનો મંજૂર કરવો (કલમ ૩૨એ);

(૧) કોપીરાઈટના રજિસ્ટ્રાર અથવા વ્યથિત થયેલ અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિની અરજી પર કોપીરાઈટના રજિસ્ટરમાં સુધારો કરવો (કલમ ૫૦);

(જે) કૉપીરાઈટના રજિસ્ટ્રારના કોઈપણ નિર્ણયમાંથી અપીલો સાંભળવા અથવા રજિસ્ટ્રારના જે કંઈ નિર્ણય હોય તે સામે અપીલો સાંભળવા (કલમ ૭૨).

(૫) અધિનિયમની કલમ ૩૧ ને તેનો શાબ્દિક અર્થ આપવો આવશ્યક છે, જેના અર્થ એ થાય છે કે બોર્ડ તેની અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ તે શરતે કરી શકે કે:

(૧) માલિક દ્વારા ઇનકાર કરવામાં આવ્યો છે અને જેના પરિણામે તે કૃતિ "જનતા પાસેથી અટકાવી રાખવામાં આવી છે", અથવા

(૨) પ્રસારણના કિસ્સામાં, કૃતિને "જનતા સુધી સંપ્રેષિત કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી નથી"

(૬) હાલના કેસમાં જેમ, એસસીઆઈએલ અને પીપીએલનું ગીતસંગ્રહ જનતા માટે ઉપલબ્ધ છે, કારણ કે આ કૉપિરાઈટ માલિકોની સંસ્થાએ ઓલ ઇન્ડિયા રેડિયો અને અન્ય કેટલાક એફએમ રેડિયો પ્રસારકો સાથે સ્વૈચ્છિક પરવાનગીઓમાં પ્રવેશ કર્યો છે, તેથી અધિનિયમની કલમ ૩૧ ની જોગવાઈઓ લાગુ પડતી નહોતી.

(૭) કારણ કે પી.પી.એલ. તથા એસ.સી.આઈ.એલ. બન્નેએ પ્રસારકને પરસ્પર સંમત શરતો પર અનુજ્ઞાપત્રોમાં પ્રવેશ કરવા અનુરોધ કર્યો હતો અને તેઓ પોતાના રેપર્ટુઆરને અનુજ્ઞાપત્ર આપવા ઈચ્છુક

હતા, તેથી તેમના તરફથી અનુજ્ઞાપત્રો આપવા ઇનકાર થયો હોવાનું કહી શકાય નહીં. હાલના કેસમાં ફરજિયાત અનુજ્ઞાપત્ર મંજૂર કરવાની કોઈ પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ નહોતી, કારણ કે કૉપિરાઈટ બોર્ડ દ્વારા માત્ર એટલી જ રાહત આપી શકાતી હતી કે કૉપિરાઈટના રજિસ્ટ્રારને ફરિયાદીને પ્રસારણ દ્વારા "કૃતિનું જનતાને સંપ્રેષણ કરવા" માટે અનુજ્ઞાપત્ર આપવા દિશા આપવામાં આવે, જે પહેલેથી જ ઓલ ઇન્ડિયા રેડિયો તથા અન્ય રેડિયો પ્રસારકો દ્વારા પ્રસારણ મારફતે જનતા માટે ઉપલબ્ધ કરવામાં આવી ચૂકી છે.

(૮) પરવાનગીપત્રના અસ્તિત્વની જાણ જનતાને કરવામાં આવી છે. કલમ ૩૧(૧)(બી) કોઈ વ્યક્તિગત પ્રસારકના પક્ષમાં કોઈ હકસ્વરૂપ અધિકાર સર્જતી નથી, પરંતુ માત્ર એવી પદ્ધતિ પ્રદાન કરે છે કે જેના દ્વારા જનતાથી રોકી રાખવામાં આવેલ ભારતીય કૃતિ પ્રસારણ દ્વારા જનતા માટે ઉપલબ્ધ બનાવવામાં આવે છે.

(૯) કલમ ૩૧માં સંતુલિત કરવામાં આવેલા હિતો છે (૧) કૉપિરાઈટ માલિકોના હિત અને (૨) સામાન્ય જનતાનું હિત. પ્રસારકોના સંકુચિત વ્યાપારી હિતોને કલમ ૩૧ની યોજનાની હેઠળ ગણતરીમાં લેવા જેવા નથી.

(૧૦) કોઈપણ સ્થિતિમાં ફરિયાદીઓના સાપેક્ષ ગુણ અને અગુણનું મૂલવવું, સામાન્ય જનહિતની શ્રેષ્ઠ રીતે કેવી સેવા થઈ શકે તે

બાબતે નિષ્કર્ષે પહોંચવાના હેતુસર અનિવાર્ય હોવાથી, તે પોતે જ આ હકીકત તરફ સંકેત કરે છે કે બલાત્કારિત પરવાનો તમામ રેડિયો પ્રસારકોને આપવામાં ન આવવો જોઈએ.

(૧૧) અન્ય દેશોના અધિનિયમોથી ભિન્ન રીતે, બોર્ડ પાસેથી પરવાનો મંજૂર કરવા માટે નિર્ધારિત કરવામાં આવેલ દરખાસ્તી દરની ચુકિતયુક્તતા કે અન્યથા અંગે તપાસ કરવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવતી નથી.

(૧૨) કૉપિરાઈટ સોસાયટી કૉપિરાઈટની માલિક ન હોવાને કારણે, કોઈપણ સ્થિતિમાં, અધિનિયમની કલમ ૩૧ અનુસાર અનિવાર્ય પરવાનો આપવા આધીન થઈ શકતી નથી.

(૧૩) અધિનિયમે 'વળતર' અને 'રોયલ્ટી' જેવા ભિન્ન શબ્દોનો ઉપયોગ કર્યો હોવાથી, કલમ ૩ એ કૃતિને ફરી જાહેર ક્ષેત્રમાં લાવવા માટે ચૂકવવાની એકમુષ્ટ રકમ દર્શાવે છે. તે વધુમાં એ પણ દર્શાવે છે કે આ એક વખતની પ્રક્રિયા છે.

મૂળ પ્રશ્નો

૩૦. તેથી, આ અપીલોમાં વિચારણા માટે ઉદ્ભવતા મુખ્ય પ્રશ્નો આ મુજબ છે:

(૧) શું કૉપિરાઈટ બોર્ડને કૉપિરાઈટ અધિનિયમ, ૧૯૫૭ ની કલમ ૩૧ (૧)(બી) હેઠળ કોઈપણ ભારતીય કૃતિમાં કૉપિરાઈટના માલિકને અથવા નોંધાયેલ કૉપિરાઈટ સોસાયટીને, જ્યાં આવી કૃતિ રેડિયો પ્રસારણ દ્વારા જાહેર જનતા માટે ઉપલબ્ધ હોય, તેવી કૃતિઓના પ્રસારણ માટે ફરજિયાત પરવાનગીઓ જારી કરવા દિશાનિર્દેશ આપવાનો અધિકારક્ષેત્ર છે કે કેમ—

(૨) શું કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં, કલમ ૩૧(૨) ના પ્રકાશમાં, આવી ફરજિયાત પરવાનગી એકથી વધુ ફરિયાદીને આપવામાં આવી શકે કે નહીં—

(૩) કૉપિરાઈટ બોર્ડે નીચેના વિષય પર નિર્ણય કરતી વખતે કઈ સંબંધિત બાબતો ધ્યાનમાં રાખવી આવશ્યક રહેશે;

(એ) કોઈ ચોક્કસ વ્યક્તિને ફરજિયાત અનુજ્ઞાપત્ર આપવું કે નહીં;

(બી) જે શરતોના આધારે ફરજિયાત પરવાનો જારી કરી શકાય, તેમાં વળતરનો સમાવેશ થાય છે—

કાયદાકીય જોગવાઈઓ

૩૧. આ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે અધિનિયમની કલમ ૩૧નું અર્થઘટન અધિનિયમની રચના પર આધારિત રહેશે, અમે તેની સંબંધિત

જોગવાઈઓનો ઉદ્દેશ કરી શકીએ છીએ. તેમજ તેનો વ્યાપક સમીક્ષાત્મક અવલોકન કરવું પણ આવશ્યક છે.

૩૨. કોપીરાઈટ અધિનિયમ, ૧૯૫૭ કોપીરાઈટ સંબંધિત કાયદામાં સુધારો કરવા અને તેને એકત્રિત સ્વરૂપ આપવા માટે ઘડવામાં આવ્યો હતો. કલમ ૨(ડી) માં 'લેખક' ની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે, જે નીચે મુજબ છે:

૨(ડી) "લેખકનો અર્થ થાય છે, –

(૧) સાહિત્યિક અથવા નાટ્યકૃતિના સંબંધમાં, તે કૃતિનો લેખક;

(૨) સંગીતમય કૃતિના સંબંધમાં, સંગીતરચયિતા;

(૩) ફોટોગ્રાફ સિવાયની કલાત્મક કૃતિના સંબંધમાં, કલાકાર;

(૪) ફોટોગ્રાફના સંબંધમાં, ફોટોગ્રાફ લેતી વ્યક્તિ;

(૫) સિનેમેટોગ્રાફ ફિલ્મ અથવા ધ્વનિ-મુદ્રણના સંદર્ભમાં, નિર્માતા; અને

(૬) કોઈપણ સાહિત્યિક, નાટ્ય, સંગીતમય અથવા કલાત્મક કૃતિ, જે કમ્પ્યુટર દ્વારા ઉત્પન્ન થયેલી હોય, તેના સંબંધમાં તે વ્યક્તિ, જે તે કૃતિનું સર્જન કરાવે;"

૩૩. કલમ ૨(૬૬) માં 'પ્રસારણ' ની વ્યાખ્યા એવી આપવામાં આવી છે કે તેનો અર્થ જનતા માટેનો સંચાર થાય છે-(૧) તારરહિત પ્રસારના કોઈપણ સાધન દ્વારા, ભલે તે ચિહ્નો, ધ્વનિઓ અથવા દૃશ્ય છબીઓના કોઈ એક અથવા વધુ સ્વરૂપોમાં હોય; અથવા (૨) તાર દ્વારા, અને તેમાં પુનઃપ્રસારણનો પણ સમાવેશ થાય છે.

૩૪. કલમ ૨(એફએફ) માં 'જનતા સમક્ષ સંપ્રેષણ' ની વ્યાખ્યા આ પ્રમાણે કરવામાં આવી છે:

એવા કાર્યની નકલો જારી કર્યા સિવાય અન્ય રીતે, જાહેર જનતા દ્વારા સીધી રીતે અથવા પ્રદર્શન કે પ્રસારના કોઈપણ સાધન દ્વારા જોવામાં આવે, સાંભળવામાં આવે અથવા અન્ય રીતે માણવામાં આવે તે માટે કોઈપણ કાર્ય ઉપલબ્ધ કરાવવું, ભલે જાહેર જનતાનો કોઈ સભ્ય વાસ્તવમાં તે રીતે ઉપલબ્ધ કરાવાયેલ કાર્યને જોવે, સાંભળે અથવા અન્ય રીતે માણે કે ન માણે.

સ્પષ્ટીકરણ:- આ ખંડના હેતુઓ માટે, ઉપગ્રહ અથવા કેબલ દ્વારા અથવા એકસાથે સંચારના અન્ય કોઈ પણ માધ્યમ દ્વારા, કોઈ પણ હોટેલ અથવા હોસ્ટેલના રહેણાંક રૂમો સહિત, એકથી વધુ ગૃહસ્થાશ્રમ અથવા નિવાસસ્થાને કરાયેલ સંચાર, જનતા માટેનો સંચાર ગણવામાં આવશે;"

૩૫. કલમ ૨(એફએફડી) માં 'કૉપિરાઈટ સોસાયટી' ની વ્યાખ્યા એવી આપવામાં આવી છે કે તેનો અર્થ કલમ ૩૩ ની ઉપકલમ (૩) હેઠળ નોંધાયેલ સોસાયટી એવો થાય છે. કલમ ૨(જે) માં 'વિશિષ્ટ પરવાનો' ની વ્યાખ્યા એવી આપવામાં આવી છે કે તેનો અર્થ એવો પરવાનો થાય છે, જે પરવાનાધારકને અથવા પરવાનાધારકને તથા તેના દ્વારા અધિકૃત કરાયેલ વ્યક્તિઓને, અન્ય તમામ વ્યક્તિઓને (કૉપિરાઈટના માલિક સહિત) બાદ કરતાં, કૃતિમાં રહેલા કૉપિરાઈટમાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ અધિકાર પ્રદાન કરે છે, અને "વિશિષ્ટ પરવાનાધારક" નો અર્થ તે મુજબ કરવામાં આવશે.

૩૬. કલમ ૨(એલ) માં 'ભારતીય કૃતિ' ની વ્યાખ્યા એ રીતે કરવામાં આવી છે કે તેનો અર્થ સાહિત્યિક, નાટ્યાત્મક અથવા સંગીતાત્મક કૃતિ એવો થાય છે, – (૧) જેના લેખક ભારતનો નાગરિક હોય; અથવા (૨) જે પ્રથમ વખત ભારતમાં પ્રકાશિત થયેલી હોય; અથવા (૩) અપ્રકાશિત કૃતિના કિસ્સામાં, જેના લેખક કૃતિ રચવામાં આવી તે સમયે ભારતનો નાગરિક હોય.

૩૭. કલમ ૨(એમ) માં 'ઉદ્દંધનકારી નકલ' ની વ્યાખ્યા આ મુજબ કરવામાં આવી છે કે તેનો અર્થ થાય છે, (૧) સાહિત્યિક, નાટ્ય, સંગીતમય અથવા કલાત્મક કૃતિના સંબંધમાં, સિનેમેટોગ્રાફિક ફિલ્મના સ્વરૂપ સિવાય તેની પ્રતિલિપિ; (૨) સિનેમેટોગ્રાફિક ફિલ્મના સંબંધમાં,

કોઈપણ સાધન પર કોઈપણ રીતે બનાવવામાં આવેલી ફિલ્મની નકલ;
 (૩) ધ્વનિ-રેકોર્ડિંગના સંબંધમાં, કોઈપણ રીતે બનાવવામાં આવેલું તે
 જ ધ્વનિ-રેકોર્ડિંગ સમાવવામાં લેતું અન્ય કોઈ રેકોર્ડિંગ; (૪) આ
 અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ જેમાં આવા પ્રસારણ-કોપીરાઈટ
 અથવા પરફોર્મરના અધિકાર અસ્તિત્વમાં હોય તેવા કોઈ કાર્યક્રમ અથવા
 પ્રદર્શનના સંબંધમાં, આવા કાર્યક્રમ અથવા પ્રદર્શનનું ધ્વનિ-રેકોર્ડિંગ
 અથવા સિનેમેટોગ્રાફિક ફિલ્મ, જો આવી પ્રતિલિપિ, નકલ અથવા
 ધ્વનિ-રેકોર્ડિંગ અધિનિયમની જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘનમાં બનાવવામાં
 આવ્યું હોય અથવા આયાત કરવામાં આવ્યું હોય. કલમ ૨(૨૦) માં
 'ધ્વનિ-રેકોર્ડિંગ' ની વ્યાખ્યા એવી કરવામાં આવી છે કે તેનો અર્થ
 ધ્વનિઓનો એવો રેકોર્ડ કે જેથી તે ધ્વનિઓ ઉત્પન્ન કરી શકાય, ભલે
 આપું રેકોર્ડિંગ કયા સાધન પર બનાવવામાં આવ્યું હોય અથવા ધ્વનિઓ
 કઈ પદ્ધતિથી ઉત્પન્ન કરવામાં આવે. કલમ ૨(વાચ) માં 'કૃતિ' ની
 વ્યાખ્યા આ મુજબ કરવામાં આવી છે કે તેનો અર્થ નીચે દર્શાવેલામાંથી
 કોઈપણ કૃતિ, એટલે કે:— (૧) સાહિત્યિક, નાટ્ય, સંગીતમય અથવા
 કલાત્મક કૃતિ; (૨) સિનેમેટોગ્રાફ ફિલ્મ; (૩) ધ્વનિ-રેકોર્ડિંગ.

૩૮. અધિનિયમની કલમ ૩ માં પ્રકાશનનો અર્થ વ્યાખ્યાયિત
 કરવામાં આવ્યો છે. કલમ ૪ એ બાબત સાથે સંબંધિત છે કે ક્યારે 'કૃતિ'

ને જાહેરમાં પ્રકાશિત કરવામાં આવેલ અથવા રજૂ કરવામાં આવેલ માનવામાં નહીં આવે.

૩૯. અધિનિયમનો ભાગ ૨ કૉપિરાઇટ કચેરી અને કૉપિરાઇટ બોર્ડ અંગે છે.

૪૦. કલમ ૧૧માં 'પ્રતિસ્વામ્ય મંડળ' સંબંધિત જોગવાઈઓનો પ્રબંધ કરવામાં આવ્યો છે.

૪૧. પ્રકરણ ૩ 'પ્રતિલિપ્યાધિકાર' વિષે છે.

૪૨. કલમ ૧૩ તેમાં નિર્દિષ્ટ કૃતિઓના વર્ગોમાં ભારતભરમાં કૉપિરાઇટના અસ્તિત્વ માટે જોગવાઈ કરે છે, જેમાં (એ) મૂળ સાહિત્યિક, નાટ્યાત્મક, સંગીતમય અને કલાત્મક કૃતિઓ; (બી) સિનેમેટોગ્રાફ ફિલ્મો; અને (સી) દ્વનિ-અંકનનો સમાવેશ થાય છે. કલમ ૧૩ ની ઉપકલમ (૪) મુજબ, સિનેમેટોગ્રાફ ફિલ્મ અથવા દ્વનિ-અંકનમાં રહેલ કૉપિરાઇટથી એવી કોઈપણ કૃતિમાં રહેલા અલગ કૉપિરાઇટ પર અસર થવાની નથી, જેના સંબંધમાં, અથવા જેના કોઈ મહત્ત્વના ભાગના સંબંધમાં, તે ફિલ્મ અથવા, જે તે બાબતમાં, તે દ્વનિ-અંકન બનાવવામાં આવ્યું હોય.

૪૩. અધિનિયમની કલમ ૧૪ માં સ્વત્વાધિકારનો અર્થ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે.

૪૪. કલમ ૧૪ ની ઉપ-કલમ (૧) ના ખંડ (સી) માં કલાત્મક કૃતિ અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. આ અધિનિયમના હેતુઓ માટે, 'કૉપિરાઈટ' નો અર્થ આ અધિનિયમની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, કોઈપણ કાર્ય કરવાનું અથવા તે કરાવવા માટે અધિકૃત કરવાનો વિશિષ્ટ અધિકાર એવો થાય છે. તેમાં નિર્દિષ્ટ કરાયેલ કાર્યો, કોઈ કૃતિ અથવા તેના કોઈ મહત્વના ભાગના સંદર્ભમાં અને ધ્વનિમુદ્રણના કિસ્સામાં, આ મુજબ છે,

(૧) તેને સમાવી લેતું કોઈપણ અન્ય ધ્વનિ-અભિલેખન તૈયાર કરવું;

(૨) ધ્વનિ-ધ્વનિમુદ્રણની કોઈપણ નકલ વેચવા અથવા ભાડે આપવા, અથવા વેચાણ માટે કે ભાડે આપવા માટે પ્રસ્તાવ કરવા, ભલે આવી નકલ અગાઉના પ્રસંગોએ વેચવામાં આવી હોય અથવા ભાડે આપવામાં આવી હોય કે ન હોય;

(૩) જાહેર જનતાને ધ્વનિ મુદ્રણ સંપ્રેષિત કરવું.

સ્પષ્ટીકરણ: આ કલમના હેતુઓ માટે, જે પ્રત એક વખત વેચાઈ ચૂકી હોય તેને પહેલેથી જ પ્રચલનમાં રહેલી પ્રત ગણવામાં આવશે.

૪૫. કલમ ૧૬ મુજબ, અધિનિયમ હેઠળ જે રીતે જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે સિવાય કોઈપણ વ્યક્તિ કૉપિરાઈટનો હકદાર રહેશે નહીં.

૪૬. ભાગ ૪ માં કૉપિરાઈટની માલિકી તથા માલિકના હકો અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. કલમ ૧૭ મુજબ, આ અધિનિયમની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, કોઈ કૃતિનો લેખક તેમાં રહેલા કૉપિરાઈટનો પ્રથમ માલિક રહેશે. તે સાથે જોડાયેલ ઉપબંધ (બી) નીચે મુજબ છે:

(બી) ખંડ (એ) ની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, કોઈ વ્યક્તિના કહેવા પર મૂલ્યવાન પ્રતિક્ષ્ણ લઈને લેવાયેલ ફોટોગ્રાફ, દોરાયેલ ચિત્ર કે પ્રતિચિત્ર, અથવા બનાવવામાં આવેલ ઉત્કીર્ણન અથવા સિનેમેટોગ્રાફ ફિલ્મના કિસ્સામાં, વિરુદ્ધ કોઈ કરારના અભાવે, તેવી વ્યક્તિ તેમાંના પ્રતિલિપ્યાધિકારનો પ્રથમ માલિક ગણાશે.

૪૭. કલમ ૧૮ અને ૧૯ અનુક્રમે પ્રતિલિપ્યાધિકારના હસ્તાંતરણ અને હસ્તાંતરણની પદ્ધતિ સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૧૯ પ્રતિલિપ્યાધિકારના હસ્તાંતરણ સંબંધિત વિવાદોનો વ્યવહાર કરે છે. કલમ ૨૭ ધ્વનિ-મુદ્રણમાં પ્રતિલિપ્યાધિકારની અવધિ અંગે નીચે મુજબ જોગવાઈ કરે છે:

"૨૭. ધ્વનિમુદ્રણમાં કૉપીરાઈટની અવધિ.— ધ્વનિમુદ્રણના કિસ્સામાં, ધ્વનિમુદ્રણ પ્રકાશિત કરવામાં આવે તે વર્ષને અનુસરતા આગામી કેલેન્ડર વર્ષના આરંભથી સાઠ વર્ષ સુધી કૉપીરાઈટ અસ્તિત્વમાં રહેશે.

૪૮. જોકે, માત્ર એટલા માટે કે ઉક્ત જોગવાઈઓ હેઠળ પ્રતિસ્વામિત્વ ધારણ કરવાની અવધિ ભિન્ન છે, તેથી એવો અર્થ નીકળતો નથી કે ધ્વનિ-મુદ્રણમાં પ્રતિસ્વામિત્વના માલિકનો અધિકાર કોઈક રીતે નીચી કક્ષાનો છે.

૪૯. અધિનિયમનું અધ્યાય ૬ લાયસન્સો સાથે સંબંધિત છે.

૫૦. કલમ ૩૦ કૉપિરાઈટના માલિકો દ્વારા આપવામાં આવતી પરવાનગીઓ અંગે જોગવાઈ કરે છે. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, તે એવી પરિસ્થિતિને સ્પર્શે છે જેમાં પરવાનગી સ્વૈચ્છિક આધાર પર આપવામાં આવે છે. કલમ ૩૦એ, કલમો ૧૯ અને ૧૯એ ના અમલ માટે જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૩૧એ, અપ્રકાશિત ભારતીય કૃતિઓમાં ફરજિયાત પરવાનગી અંગે જોગવાઈ કરે છે, જેના સંબંધિત ભાગો નીચે મુજબ છે:

"(૧) જ્યાં, કલમ ૨ ના ખંડ (એલ) ના ઉપખંડ (૩) માં ઉલ્લેખિત ભારતીય કૃતિના મામલે, લેખક મૃત્યુ પામેલો હોય અથવા અજ્ઞાત હોય અથવા તેનો પત્તો લગાવી શકાય તેમ ન હોય, અથવા આવી કૃતિમાંના પ્રતિસ્વામિત્વનો માલિક મળી શકતો ન હોય, ત્યાં કોઈપણ વ્યક્તિ એવી કૃતિનું અથવા તેના અનુવાદનું કોઈપણ ભાષામાં પ્રકાશન કરવા માટે પ્રતિસ્વામિત્વ મંડળ સમક્ષ અનુજ્ઞાપત્ર માટે અરજી કરી શકે છે.

(૪) જ્યાં આ કલમ હેઠળ કૉપિરાઇટ બોર્ડ સમક્ષ અરજી કરવામાં આવે છે, ત્યાં તે, નિર્ધારિત કરવામાં આવી હોય તેવી તપાસ હાથ ધર્યા પછી, અરજીમાં ઉલ્લેખિત ભાષામાં કૃતિ અથવા તેની ભાષાંતરિત આવૃત્તિ પ્રકાશિત કરવા માટે અરજદારને પરવાનો મંજૂર કરવા કૉપિરાઇટના રજિસ્ટ્રારને એવો નિર્દેશ આપી શકે છે કે તે એવી રોયલ્ટીની ચૂકવણી તથા કૉપિરાઇટ બોર્ડ નક્કી કરે તેવી અન્ય શરતો અને નિયમોને આધીન રહે; અને ત્યારબાદ કૉપિરાઇટના રજિસ્ટ્રારે કૉપિરાઇટ બોર્ડના નિર્દેશ અનુસાર અરજદારને પરવાનો મંજૂર કરવો."

૫૧. કલમ ૩૨ અનુવાદો તૈયાર કરવા અને પ્રકાશિત કરવા માટેના પરવાના સંબંધિત જોગવાઈઓ સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૩૨એ નિશ્ચિત હેતુઓ માટે કૃતિઓનું પુનરુત્પાદન કરવા અને પ્રકાશિત કરવા માટેના પરવાના સાથે સંબંધિત છે.

૫૨. અધિનિયમનો અધ્યાય ૭ કૉપિરાઇટ સોસાયટીઓ સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૩૩ કૉપિરાઇટ સોસાયટીના નોંધણીકરણ અંગે જોગવાઈ કરે છે, જેનો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ છે:

"૩૩. કૉપિરાઇટ સોસાયટીનું નોંધણીકરણ. –

(૧)

(૨) વ્યક્તિઓનું કોઈપણ સંઘ, જે નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવી શરતો પૂર્ણ કરતું હોય, ઉપકલમ (૧) માં નિર્દિષ્ટ વ્યવસાય કરવા માટે પરવાનગી મેળવવા કૉપિરાઈટના રજિસ્ટ્રારને અરજી કરી શકે છે, અને તે રજિસ્ટ્રાર અરજી કેન્દ્ર સરકારને રજુ કરશે.

(૩) કેન્દ્ર સરકાર, આ અધિનિયમ હેઠળના લેખકો અને અધિકારોના અન્ય માલિકોના હિતોને, જનતાના હિત અને સુવિધાને અને ખાસ કરીને સંબંધિત અધિકારો અંગે પરવાનગીપત્રો મેળવવા માટે સૌથી વધુ સંભાવના ધરાવતા વ્યક્તિઓના જૂથોના હિતોને, તેમજ અરજદારોની ક્ષમતા અને વ્યાવસાયિક યોગ્યતાને ધ્યાનમાં રાખીને, વિહિત કરવામાં આવે તેવી શરતોને આધીન રહી, આવી વ્યક્તિઓની સંસ્થાનું કૉપિરાઈટ સોસાયટી તરીકે નોંધણી કરી શકે છે: પરંતુ શરત એ છે કે કેન્દ્ર સરકાર સામાન્ય રીતે સમાન વર્ગની કૃતિઓ અંગે વ્યવસાય કરવા માટે એકથી વધુ કૉપિરાઈટ સોસાયટીની નોંધણી કરશે નહીં.

(૪) કેન્દ્રીય સરકાર, જો તેને એવી સંતોષ થાય કે કૉપિરાઈટ સોસાયટીનું સંચાલન સંબંધિત હકોના માલિકોના હિતોને હાનિકારક એવી રીતે કરવામાં આવી રહ્યું છે, તો નિર્ધારિત મુજબની તપાસ બાદ આવી સોસાયટીનું નોંધણીકરણ રદ કરી શકે છે."

૫૩. આવી પ્રતિલિપ્યાધિકાર સોસાયટીનું નોંધણીકરણ સ્વભાવથી ફરજિયાત છે. કલમ ૩૩ ની ઉપકલમ (૨) માં એવી જોગવાઈ છે કે

નિર્ધારિત કરવામાં આવી શકે તેવી શરતો પૂર્ણ કરતી વ્યક્તિઓની કોઈપણ સંસ્થા, ઉપકલમ (૧) માં નિર્દિષ્ટ વ્યવસાય કરવા માટેની પરવાનગી માટે પ્રતિલિપ્યાધિકારના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ અરજી કરી શકે છે, અને તે રજિસ્ટ્રાર આવી અરજી કેન્દ્ર સરકારને રજૂ કરશે. કલમ ૩૩ ની ઉપકલમ (૩) કેન્દ્ર સરકારને, અધિનિયમ હેઠળના લેખકો અને હકોના અન્ય માલિકોના હિત, જનતાના હિત અને સુવિધા, અને વિશેષ કરીને સંબંધિત હકો અંગે લાયસન્સ મેળવવાની સૌથી વધુ શક્યતા ધરાવતા વ્યક્તિઓના સમૂહોના હિત તથા સુવિધા, તેમજ અરજદારોની ક્ષમતા અને વ્યાવસાયિક કુશળતાને ધ્યાનમાં રાખીને, તેવી સંસ્થાનું નોંધણીકરણ કરીને લાયસન્સ આપવાનો અધિકાર પ્રદાન કરે છે. કલમ ૩૪ પ્રતિલિપ્યાધિકાર સોસાયટી દ્વારા માલિકના હકોના સંચાલન અંગે જોગવાઈ કરે છે. તેમાં જોડાયેલ પરંતુક ભારતીય અને અન્ય કૃતિઓના હકો વચ્ચે લાયસન્સની શરતો અથવા વસૂલ કરાયેલ ફીની વહેંચણી અંગે કોઈપણ ભેદભાવને પ્રતિબંધિત કરે છે. પ્રતિલિપ્યાધિકાર સોસાયટીની સંકલ્પના એવી જણાય છે કે લાયસન્સ આપતી વખતે ઉક્ત સોસાયટી દ્વારા પ્રતિલિપ્યાધિકાર ધારકના હિતોનું રક્ષણ થઈ શકે, જેથી તમામ હિતધારકોને એક જ વિન્ડોની સુવિધાનો લાભ મળી શકે; આવી સોસાયટી હકદાર છે:

(૧) આ અધિનિયમ હેઠળના કોઈપણ હકોના સંદર્ભમાં ધારા ૩૦ હેઠળ લાયસન્સો જારી કરવું;

(૨) આવા લાઇસન્સોના અનુસરણમાં ફી વસૂલ કરવી;

(૩) પોતાના ખર્ચ માટે કપાતો કર્યા પછી આવા શુલ્કનો હકોના ધારકો વચ્ચે વિતરણ કરવું;

(૪) ધારા ૩૫ની જોગવાઈઓને અનુરૂપ અન્ય કોઈપણ કાર્યો બજાવવું.

અધિનિયમની કલમો ૩૪એ, ૩૫, ૫૦ અને ૫૧ નીચે મુજબ છે:

"૩૪એ. કૉપિરાઇટ સોસાયટી દ્વારા પરિશ્રમિકનું ચુકવણી.-

(૧) જો કેન્દ્રીય સરકારની એવી માન્યતા હોય કે કોઈ કૃતિના વર્ગ માટેની કૉપિરાઇટ સંસ્થા, સમગ્ર ભારતમાં આવી કૃતિમાં અધિકાર ધરાવતા માલિકોના અધિકારોનું સામાન્ય રીતે સંચાલન કરી રહી છે, તો તે આ કલમના હેતુસર તે સંસ્થાની નિમણૂક કરશે.

(૨) કૉપિરાઇટ સોસાયટી, આ સંદર્ભે બનાવવામાં આવેલ એવા નિયમોના આધિન રહીને, પ્રચલનમાં રહેલી કૃતિની નકલોની સંખ્યાને ધ્યાનમાં રાખીને, વ્યક્તિગત કૉપિરાઇટ માલિકોને ચૂકવવાપાત્ર પરિશ્રમિકની રકમ નક્કી કરવા માટે એક યોજના ઘડશે:

પરંતુ શરત એવી કે આવી યોજના તેવા જ હકધારકોને ચુકવણી મર્યાદિત કરશે જેઓની કૃતિઓએ એવો પ્રસારનો સ્તર હા સલ કર્યો હોય જેને કૉપિરાઈટ સોસાયટી ચુકિતસંગત માને છે.

૩૫. અધિકારોના માલિક દ્વારા પ્રતિાધિકાર મંડળી પર નિયંત્રણ. –

(૨) અધિકારોના માલિકો વચ્ચે વહેંચવામાં આવતી તમામ ફી, શક્ય તેટલી હદ સુધી, તેમની કૃતિઓના વાસ્તવિક ઉપયોગના પ્રમાણમાં વહેંચવામાં આવશે.

૫૦. કૉપિરાઈટ બોર્ડ દ્વારા નોંધપોથીનું સુધારણ. –કૉપિરાઈટ્સના રજિસ્ટ્રાર અથવા કોઈ પીડિત વ્યક્તિની અરજી પર કૉપિરાઈટ બોર્ડ, કૉપિરાઈટ્સની નોંધપોથીનું સુધારણ નીચે મુજબ કરવાનો હુકમ કરશે –

(એ) નોંધપોથીમાં કરવાને પાત્ર હોય તેવી કોઈ નોંધ જે ખોટી રીતે કરવી બાકી રાખવામાં આવી હોય, તેની નોંધ કરવી, અથવા

(બી) રજિસ્ટરમાં ખોટી રીતે કરવામાં આવેલી, અથવા બાકી રહેલી, કોઈપણ નોંધને કાઢી નાખવી, અથવા

(સી) રજિસ્ટરમાંની કોઈપણ ભૂલ અથવા ખામીનું સુધારણ.

૫૧. ક્યારે કૉપિરાઈટનું ઉદ્ધંધન ગણાશે. –કૃતિમાં રહેલા કૉપિરાઈટનું ઉદ્ધંધન થયેલું માનવામાં આવશે –

(એ) જ્યારે કોઈપણ વ્યક્તિ, આ અધિનિયમ હેઠળ કૉપિરાઈટના માલિક દ્વારા અથવા કૉપિરાઈટ્સના રજિસ્ટ્રાર દ્વારા આપવામાં આવેલ પરવાનગીપત્ર વિના, અથવા આમ આપવામાં આવેલ પરવાનગીપત્રની શરતોના ભંગમાં, અથવા આ અધિનિયમ હેઠળ સક્ષમ સત્તાધિકારી દ્વારા લાદવામાં આવેલી કોઈપણ શરતના ઉલ્લંઘનમાં—

(૧) એવું કોઈ કાર્ય કરે છે, જે કરવાનો વિશિષ્ટ અધિકાર આ અધિનિયમ દ્વારા પ્રતિલિપ્યાધિકારના માલિકને આપવામાં આવ્યો છે, અથવા

(૨) જ્યાં જનતાને કૃતિનો સંચાર કરવો એ તે કૃતિમાંના પ્રતિલિપ્યાધિકારનું ઉલ્લંઘન બને છે, ત્યાં કોઈ સ્થાનનો એવો ઉપયોગ જનતાને કૃતિનો સંચાર કરવા માટે નફા હેતુથી કરવાની મંજૂરી આપે, સિવાય કે તેને જાણ ન હતી અને એમ માનવા માટે કોઈ વાજબી આધાર ન હતો કે એવો જનતાને સંચાર પ્રતિલિપ્યાધિકારનું ઉલ્લંઘન બનશે; અથવા

(બી) જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ—

(૧) વેચાણ અથવા ભાડે આપવા માટે બનાવે છે, અથવા વેચે છે અથવા ભાડે આપે છે, અથવા વેપારના હેતુથી પ્રદર્શિત કરે છે અથવા વેચાણ અથવા ભાડે આપવા માટે પ્રસ્તાવ કરે છે, અથવા

(૨) વેપારના હેતુસર, અથવા કૉપિરાઈટના માલિકને હાનિકારક રીતે અસર થાય તેટલી હદ સુધી, વિતરણ કરે છે, અથવા

(૩) વેપારના માર્ગે જાહેરમાં પ્રદર્શિત કરે છે, અથવા

(૪) ભારતમાં, કૃતિની કોઈપણ ઉદ્ધંધનકારી નકલો આયાત કરે છે

:

પરંતુ શરત એવી છે કે ઉપખંડ (૪) માં રહેલું કશું પણ આયાતકર્તાના ખાનગી અને ઘરગથ્થુ ઉપયોગ માટે કોઈપણ કૃતિની એક નકલની આયાત પર લાગુ પડશે નહીં. સ્પષ્ટીકરણ.- આ કલમના હેતુઓ માટે, સાહિત્યિક, નાટ્ય, સંગીતમય અથવા કલાત્મક કૃતિનું સિનેમેટોગ્રાફ ફિલ્મના સ્વરૂપમાં પુનરુત્પાદન એક "ઉદ્ધંધનકારી નકલ" ગણાશે.

૫૪. અધિનિયમની કલમ ૬૩માં કૉપિરાઈટના ભંગ અથવા અધિનિયમ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલા અન્ય અધિકારોના ભંગના ગુનાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. અધિનિયમની કલમ ૭૨માં કૉપિરાઈટના રજિસ્ટ્રાર અને કૉપિરાઈટ બોર્ડના આદેશો વિરુદ્ધ અપીલની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. કલમ ૭૪ કૉપિરાઈટના રજિસ્ટ્રાર અને કૉપિરાઈટ બોર્ડને દીવાની અદાલતોની કેટલીક સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવાની સત્તા આપે છે.

૫૫. ઉપરોક્ત કાયદેસર પૃષ્ઠભૂમિને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે અધિનિયમની કલમ ૩૧ નોંધ લઈ શકીએ.

૩૧. જનતા સમક્ષથી રોકી રાખવામાં આવેલી કૃતિઓ અંગે ફરજિયાત પરવાનો.-

(૧) જાહેરમાં પ્રકાશિત અથવા પ્રસ્તુત કરવામાં આવેલ કોઈપણ ભારતીય કૃતિના કૉપિરાઈટની અવધિ દરમિયાન કોઈપણ સમયે, જો કૉપિરાઈટ બોર્ડ સમક્ષ એવી ફરિયાદ કરવામાં આવે કે તે કૃતિમાં કૉપિરાઈટનો માલિક-

(અ) એ કૃતિનું પુનઃપ્રકાશન કરવા અથવા તેનું પુનઃપ્રકાશન કરવાની અનુમતિ આપવા ઇનકાર કર્યો છે અથવા કૃતિનું જાહેરમાં પ્રદર્શન કરવાની અનુમતિ આપવા ઇનકાર કર્યો છે, અને આવા ઇનકારના કારણે તે કૃતિ જનતાથી વંચિત રાખવામાં આવી છે;

(બી) એ આવી કૃતિનું પ્રસારણ દ્વારા જનતાને સંપ્રેષણ કરવાની, અથવા દ્વનિમુદ્રણના કિસ્સામાં એવી દ્વનિમુદ્રણમાં નોંધાયેલી કૃતિનું, તેવી શરતો પર અનુમતિ આપવાનો ઇનકાર કર્યો હોય, જેને ફરિયાદી વાજબી માને છે, તો કૉપિરાઈટ બોર્ડ, કૃતિમાં કૉપિરાઈટના માલિકને સાંભળવાની વાજબી તક આપ્યા બાદ અને તેને જરૂરી જણાય તેવી તપાસ કર્યા બાદ, જો તેને સંતોષ થાય કે આવા ઇનકાર માટેના આધાર

વાજબી નથી, તો તે કૉપિરાઈટના રજિસ્ટ્રારને ફરિયાદીને, જેવો કિસ્સો હોય તે મુજબ, કૃતિને પુનઃપ્રકાશિત કરવા, જાહેરમાં કૃતિનું પ્રદર્શન કરવા અથવા પ્રસારણ દ્વારા કૃતિનું જનતાને સંપ્રેષણ કરવા માટે, કૉપિરાઈટના માલિકને એવી વળતર રકમની ચુકવણી અને કૉપિરાઈટ બોર્ડ નક્કી કરે તેવી અન્ય શરતો તથા નિયમોને આધીન રહી, અનુજ્ઞાપત્ર આપવા માટે નિર્દેશ આપી શકે છે; અને ત્યારબાદ કૉપિરાઈટના રજિસ્ટ્રાર, નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવી ફી ભરપાઈ થતા, કૉપિરાઈટ બોર્ડના નિર્દેશો અનુસાર ફરિયાદીને અનુજ્ઞાપત્ર આપશે.

સ્પષ્ટીકરણ.- આ ઉપકલમમાં, "ભારતીય કૃતિ" શબ્દપ્રયોગમાં નીચેનો સમાવેશ થાય છે-

(૧) એક કલાત્મક કૃતિ, જેના લેખક ભારતનો નાગરિક હોય; અને

(૨) ભારતમાં બનાવવામાં આવેલી અથવા ઉત્પાદિત સિનેમેટોગ્રાફ ફિલ્મ અથવા ધ્વનિ-મુદ્રણ.

(૨) જ્યાં ઉપકલમ (૧) હેઠળ બે અથવા વધુ વ્યક્તિઓએ ફરિયાદ કરી હોય, ત્યાં પરવાનો તે ફરિયાદીને આપવામાં આવશે, જે સર્વસામાન્ય જનતાના હિતોની સર્વોત્તમ રીતે સેવા કરશે એવું કૉપિરાઈટ બોર્ડના મત મુજબ હોય."

નિયમો

૫૬. અધિનિયમની કલમ ૭૮ નિયમો બનાવવાની સત્તા અંગે જોગવાઈ કરે છે.

૫૭. ઉપરોક્ત સત્તાના પ્રયોગમાં કેન્દ્ર સરકારે “કૉપિરાઈટ નિયમો, ૧૯૫૮” (સંક્ષેપમાં “નિયમો”) તરીકે ઓળખાતા નિયમો બનાવ્યા.

૫૮. નિયમોના અધ્યાય ૫ માં સહકારી મંડળીઓ સંબંધિત જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. તેમાંની સંબંધિત કલમો નીચે ઉદ્ઘૃત કરવામાં આવે છે:

"૧૨. પ્રતિલિપ્યાધિકાર મંડળીઓના નોંધણી માટે અરજીઓ રજૂ કરવાની શરતો.

(૧) વ્યક્તિઓનું કોઈપણ સંગઠન, ભલે તે સમાવવામાં આવેલું હોય કે ન હોય, જેમાં કૉપિરાઈટના સાત અથવા તેથી વધુ માલિકોનો સમાવેશ થતો હોય (અહીંથી આગળ જેને "અરજદાર" તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવશે) અને જેનું ગઠન એવા હેતુસર કરવામાં આવ્યું હોય કે જેમાં કૉપિરાઈટ અસ્તિત્વમાં હોય તેવા કોઈપણ વર્ગની કૃતિઓ અંગે અથવા અધિનિયમ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલા કોઈપણ અન્ય અધિકાર અંગે લાઈસન્સો જારી કરવા અથવા મંજૂર કરવાની વ્યવસાય પ્રવૃત્તિ ચલાવવામાં આવે, તેવા વ્યવસાય ચલાવવાની મંજૂરી આપવા અને કૉપિરાઈટ સોસાયટી તરીકે તેની નોંધણી કરવા માટે કેન્દ્ર સરકાર સમક્ષ

રજૂઆત અર્થે કૉપિરાઈટોના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ ફોર્મ ૨-સીમાં અરજી દાખલ કરી શકે છે.

(૨) ઉપનિયમ (૧) હેઠળની અરજી પર સંચાલક મંડળના તમામ સભ્યો (જેને કોઈપણ નામે ઓળખવામાં આવતાં હોય) અને અરજદારના મુખ્ય કારોબારી અધિકારી (જેનો અરજદારનો સભ્ય હોવો આવશ્યક નથી) દ્વારા હસ્તાક્ષર કરેલાં હોવા જોઈએ.

૧૪-જી. જે શરતોને આધીન રહીને કૉપિરાઈટ સંસ્થા અધિકૃતતા સ્વીકારી શકે અને અધિકારોનો માલિક આવી અધિકૃતતા પરત ખેંચી શકે તેવી શરતો-

(૧) કૉપિરાઈટ સોસાયટી હકોના માલિક અથવા તેના વિધિવત્ સત્તાધિકૃત પ્રતિનિધિ પાસેથી, કોઈ કૃતિમાંના કોઈપણ હકનું સંચાલન કરવા માટે વિશિષ્ટ સત્તાપ્રદાન સ્વીકારી શકે છે, જો એવો માલિક અથવા એવો પ્રતિનિધિ કૉપિરાઈટ સોસાયટી સાથે લેખિતમાં એવો કરાર કરે કે જેમાં સંચાલિત કરવાના હકો, જેટલા સમયગાળા માટે એવા હકોના સંચાલનની સત્તા આપવામાં આવી છે તે સમયગાળો, સંમતિ થયેલી ફીની રકમ અને તેની ટેરિફ તથા વિતરણ યોજનાના અનુસંધાને એવી ફી કૉપિરાઈટ સોસાયટી દ્વારા કેટલી આવર્તિતતા મુજબ ચૂકવવાની રહેશે તે નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલ હોય.

(૨) કરાર હેઠળના અધિકારોને અપ્રભાવિત રાખીને અને સાઠ દિવસની પૂર્વ સૂચનાની શરતને આધીન રહીને, જો કૉપિરાઇટ સોસાયટી કરારમાં નિર્ધારિત મુજબ પોતાની બાધ્યતાઓનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો કૉપિરાઇટના માલિકને તેવી અધિકૃતતા પાછી ખેંચવા માટે સ્વતંત્રતા રહેશે.

૧૪-જે. શુલ્ક યોજના.- શક્ય તેટલી વહેલી તકે, પરંતુ કોઈપણ સંજોગોમાં તે તારીખથી ત્રણ મહિનાથી મોડું નહીં, જેના દિવસે કોઈ કૉપિરાઇટ સોસાયટી તેના કૉપિરાઇટ વ્યવસાયનો પ્રારંભ કરવા હકદાર બની હોય, તે "શુલ્ક યોજના" કહેવાય તેવી શુલ્કની એક યોજના ઘડશે, જેમાં તે પોતાના દ્વારા સંચાલિત એવા કૉપિરાઇટ અથવા અન્ય અધિકારો અંગે વસૂલ કરવાની જે ફી અથવા રોયલ્ટીઓ પ્રસ્તાવિત કરે છે, તેની પ્રકૃતિ અને માત્રા દર્શાવવામાં આવશે.

૧૪-કે. વિતરણ યોજના. -

(૧) શક્ય તેટલું વહેલું, પરંતુ કોઈ પણ સ્થિતિમાં કૉપિરાઇટ સોસાયટી તેના કૉપિરાઇટ વ્યવસાયનો પ્રારંભ કરવા હકદાર બને તે તારીખથી ત્રણ મહિનાથી મોડું નહીં, તે "વિતરણ યોજના" તરીકે ઓળખાતી એક યોજના ઘડશે, જેમાં માલિકોની મંજૂરી માટે, તેના માલિકોની નોંધપોથીમાં [નિયમ ૧૪-૧ ની ખંડ (૧) હેઠળ જાળવવામાં આવેલી] નામ નોંધાયેલા કૉપિરાઇટ અથવા અન્ય હકોના

માલિકો વચ્ચે ટેરિફ યોજનામાં નિર્દિષ્ટ ફી અથવા રોયલ્ટીઓની વસૂલાત અને વિતરણ કરવાની પ્રક્રિયા નિર્ધારિત કરવામાં આવશે.

(૨) વિતરણ યોજનાના હેઠળ કરવામાં આવતું કોઈપણ વિતરણ, શક્ય તેટલી હદ સુધી, દરેક અધિકારધારકના કાર્ય અથવા કાર્યોના વાસ્તવિક ઉપયોગમાંથી કૉપિરાઈટ સોસાયટીને થતી આવકના પ્રમાણમાં હોવું જોઈએ."

ફોર્મો

૫૯. નિયમો અનુસાર, પ્રરૂપો પણ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે. કૉપિરાઈટ નિયમો, ૧૯૫૮ ની પ્રથમ અનુસૂચિ સાથે જોડાયેલ પ્રરૂપ રા અ ના સંબંધિત ખંડો નીચે મુજબ છે:

"૮. કાર્યનો અનુમાનિત ખર્ચ પ્રકાશિત કરવો.

૯. કૃતિની પ્રતિ નકલ દીઠ પ્રસ્તાવિત ચુટક કિંમત.

૧૦. અરજદાર જે રોયલ્ટીનો દર વાજબી માને છે, તે કૉપિરાઈટ ધારકને ચૂકવવાનો.

૧૧. રોયલ્ટીની ચુકવણી માટે અરજદારના સાધનો.

૧૨. નિર્ધારિત ફી ભરપાઈ કરવામાં આવી છે કે કેમ અને, જો થઈ હોય, તો ભરપાઈની વિગતવાર વિગતો આપશો (પોસ્ટલ ઓર્ડર/બેંક ડ્રાફ્ટ/ટ્રેઝરી ચલણ નંબર આપવો).

૧૩. (એ) પરવાનો જારી કરવા માટે સક્ષમ વ્યક્તિનું સંપૂર્ણ નામ, સરનામું અને રાષ્ટ્રીયતા.

(બી) અરજદાર પોતાની તરફથી ચથોચિત સતર્કતા દાખવ્યા પછી પણ માલિકને શોધવામાં અસમર્થ હતો કે કેમ.

(સી) શું અરજદારે અનુવાદ રજૂ કરવા અને પ્રકાશિત કરવા અથવા કૃતિનું પુનરુત્પાદન કરવા અથવા અપ્રકાશિત કૃતિ પ્રકાશિત કરવા માટે ઉક્ત વ્યક્તિ પાસેથી અનુમતિ માંગી હતી અને તેવી અનુમતિ તેને નકારવામાં આવી હતી કે નહીં.

(ડી) જો અરજદાર માલિકને શોધવામાં અસમર્થ રહ્યો હોય, તો શું તેણે કૃતિ પર જેનું નામ દર્શાવેલું છે તે પ્રકાશકને વિનંતીની નકલ રજિસ્ટર્ડ એર મેઈલ પોસ્ટ દ્વારા મોકલી હતી કે નહીં. જો હા, તો જે તારીખે તે નકલ મોકલવામાં આવી હતી."

પરિભાષાઓ

૬૦. પક્ષકારોના અનુક્રમિક દલીલો પર વિચાર કરવા પ્રારંભ કરીએ તે પહેલાં, ભારત જે કેટલીક આંતરરાષ્ટ્રીય સંમેલનોનું હસ્તાક્ષર કરનાર છે તે અંગે નોંધ લઈ શકાય. કેન્દ્રીય સરકારે ભારતના રાજપત્રમાં ૨૪.૩.૧૯૯૯ના રોજ પ્રકાશિત જાહેરનામા દ્વારા આંતરરાષ્ટ્રીય કોપીરાઈટ હુકમ બહાર પાડ્યો હતો. તેમાં 'બર્ન કન્વેન્શન કન્ટ્રી' ની વ્યાખ્યા એવો દેશ તરીકે કરવામાં આવી છે, જે બર્ન કોપીરાઈટ યુનિયનનો સભ્ય હોય, અને તેમાં અનુસૂચિના ભાગ ૧ અથવા ભાગ ૨ પૈકી કોઈ એકમાં ઉલ્લેખિત દેશનો પણ સમાવેશ થાય છે. તેમાં 'ફોનોગ્રામ્સ કન્વેન્શન કન્ટ્રી' ની વ્યાખ્યા એવો દેશ તરીકે કરવામાં આવી છે, જેણે ૨૯ ઓક્ટોબર, ૧૯૭૧ના રોજ જિનેવામાં કરવામાં આવેલ પોતાના ફોનોગ્રામ્સની અનધિકૃત નકલ સામે ફોનોગ્રામ્સના ઉત્પાદકોના સંરક્ષણ માટેના કન્વેન્શનનું અનુમોદન કર્યું હોય, અથવા તેને સ્વીકાર્યું હોય, અથવા તેમાં જોડાયો હોય, અને તેમાં અનુસૂચિના ભાગ ૫માં ઉલ્લેખિત દેશનો પણ સમાવેશ થાય છે. તેમાં 'યુનિવર્સલ કોપીરાઈટ કન્વેન્શન કન્ટ્રી' ની વ્યાખ્યા એવો દેશ તરીકે કરવામાં આવી છે, જેણે યુનિવર્સલ કોપીરાઈટ કન્વેન્શનનું અનુમોદન કર્યું હોય અથવા તેને સ્વીકાર્યું હોય, અથવા તેમાં જોડાયો હોય, અને તેમાં અનુસૂચિના ભાગ ૩ અથવા ભાગ ૪ પૈકી કોઈ એકમાં ઉલ્લેખિત દેશનો પણ સમાવેશ થાય છે. તેમાં 'વર્લ્ડ ટ્રેડ ઓર્ગેનાઇઝેશન કન્ટ્રી' ની વ્યાખ્યા એવો દેશ તરીકે કરવામાં આવી છે, જે વર્લ્ડ ટ્રેડ ઓર્ગેનાઇઝેશનનો સભ્ય હોય અને જેણે

બૌદ્ધિક સંપત્તિ અધિકારના વેપારસંબંધિત પાસાઓ અંગેના ૧૯૯૪ના કરારનું અનુમોદન કર્યું હોય, અથવા તેને સ્વીકાર્યું હોય, અથવા તેમાં જોડાયો હોય, અને તેમાં અનુસૂચિના ભાગ ૬માં ઉલ્લેખિત દેશનો પણ સમાવેશ થાય છે. બર્ન કન્વેન્શનનું અનુમોદન કરનાર/સ્વીકાર કરનાર/તેમાં જોડાયેલા દેશોનો ઉલ્લેખ તેની સાથે સંલગ્ન અનુસૂચિના ભાગ ૧માં કરવામાં આવ્યો છે. અનુસૂચિનો ભાગ ૨ એવા દેશો દર્શાવે છે, જેમણે બર્ન કન્વેન્શનના ૧૯૭૧ના લખાણનું અનુમોદન કરવું/સ્વીકારવું/તેમાં જોડાવું હજી બાકી છે. અનુસૂચિનો ભાગ ૩ એવા દેશો દર્શાવે છે, જેમણે યુનિવર્સલ કોપીરાઈટ કન્વેન્શનના ૧૯૭૧ના લખાણનું અનુમોદન કર્યું છે/સ્વીકાર્યું છે/તેમાં જોડાયા છે. અનુસૂચિનો ભાગ ૪ એવા દેશો દર્શાવે છે, જેમણે યુનિવર્સલ કોપીરાઈટ કન્વેન્શનના ૧૯૭૧ના લખાણનું અનુમોદન કરવું/સ્વીકારવું/તેમાં જોડાવું હજી બાકી છે. અનુસૂચિનો ભાગ ૫ ફોનોગ્રામ્સ કન્વેન્શન દેશો દર્શાવે છે અને ભાગ ૬ વર્લ્ડ ટ્રેડ ઓર્ગેનાઇઝેશન દેશો દર્શાવે છે.

૬૧. અમે ફક્ત બે કન્વેન્શનોનો, અર્થાત્ બર્ન કન્વેન્શન અને રોમ કન્વેન્શનનો, ઉલ્લેખ કરીશું. પાછળનું કન્વેન્શન વિશ્વ વેપાર સંસ્થા કન્વેન્શનના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે. બર્ન કન્વેન્શન સાહિત્યિક અને કલાત્મક કૃતિઓના સંરક્ષણની જોગવાઈ કરે છે. તેની સંબંધિત જોગવાઈઓ કલમો ૧૧, ૧૧બિસ છે, જે નીચે મુજબ વાંચે છે:

"કલમ ૧૧.

(૧) નાટ્યકૃતિઓ, નાટ્ય-સંગીતમય કૃતિઓ અને સંગીતમય કૃતિઓના લેખકોને નીચે મુજબના કાર્યો માટે અધિકૃતિ આપવાનો વિશિષ્ટ અધિકાર રહેશે:

(૧) તેમના કૃતિઓનું જાહેર પ્રદર્શન, જેમાં કોઈપણ સાધન અથવા પ્રક્રિયા દ્વારા થતું આવું જાહેર પ્રદર્શન પણ સમાવેશ થાય છે;

(૨) તેમની કૃતિઓના પ્રદર્શનનું જાહેર જનતાને કોઈપણ પ્રકારનું સંપ્રેષણ.

(૨) નાટ્યાત્મક અથવા નાટ્ય-સંગીતાત્મક કૃતિઓના લેખકોને, મૂળ કૃતિઓમાં તેમના અધિકારોની સંપૂર્ણ અવધિ દરમિયાન, તેની અનુવાદો સંબંધે સમાન અધિકારો પ્રાપ્ત રહેશે.

અનુચ્છેદ ૧૧બિસ.

(૧) સાહિત્યિક અને કલાત્મક કૃતિઓના સર્જકોને નીચે મુજબની બાબતો માટે અનુમતિ આપવાનો વિશિષ્ટ અધિકાર પ્રાપ્ત રહેશે:

(૧) તેમના કૃતિઓનું પ્રસારણ અથવા તેના સંકેતો, ધ્વનિઓ અથવા પ્રતિમાઓના તાર્કહિત પ્રસારના અન્ય કોઈપણ સાધન દ્વારા તેનું જાહેર જનતા સુધી સંપ્રેષણ;

(૨) કાર્યના પ્રસારણનું તાર દ્વારા અથવા પુનઃપ્રસારણ દ્વારા જનતાને કરાયેલ કોઈપણ સંપ્રેષણ, જ્યારે આ સંપ્રેષણ મૂળ સંસ્થા સિવાયની અન્ય સંસ્થા દ્વારા કરવામાં આવે છે;

(૩) ધ્વનિક્ષેપક દ્વારા અથવા ચિહ્નો, ધ્વનિઓ અથવા પ્રતિમાઓ દ્વારા કૃતિના પ્રસારણને સંપ્રેષિત કરતું અન્ય કોઈ સમાન સાધન દ્વારા કરવામાં આવતું જાહેર સંપ્રેષણ.

(૨) પૂર્વવર્તી અનુચ્છેદમાં ઉલ્લેખિત હક્કો કઈ શરતો હેઠળ અમલમાં મૂકી શકાશે તે નક્કી કરવાનું કાર્ય સંઘના દેશોમાં કાયદેસર વ્યવસ્થા દ્વારા કરવામાં આવનાર બાબત રહેશે, પરંતુ આ શરતો માત્ર તે જ દેશોમાં લાગુ પડશે જ્યાં તે નિર્ધારિત કરવામાં આવી હશે. કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં તે લેખકના નૈતિક હક્કોને, કે પછી યોગ્ય અને સમચિત વેતન મેળવવાના તેના હક્કને, જેના માટે કરારના અભાવે સક્ષમ સત્તાધિકારી દ્વારા નિર્ધારણ કરવામાં આવશે, હાનિકારક થવી નહીં.

(૩) કોઈ વિરુદ્ધ શરતના અભાવે, આ અનુચ્છેદના પરિચ્છેદ (૧) અનુસાર અપાયેલ પરવાનગીથી, ધ્વનિ અથવા છબીઓનું રેકોર્ડિંગ કરતી સાધનો દ્વારા, પ્રસારિત કૃતિનું રેકોર્ડિંગ કરવાની પરવાનગી અનુમાનિત થતી નથી. તેમ છતાં, સંઘના દેશોમાં કાયદેસરની જોગવાઈ દ્વારા, પ્રસારણ સંસ્થા દ્વારા પોતાની જ સુવિધાઓનો ઉપયોગ કરીને અને પોતાના જ પ્રસારણો માટે બનાવવામાં આવેલા ક્ષણિક રેકોર્ડિંગો અંગેના

નિયમો નિર્ધારિત કરવાનો વિષય રહેશે. આવા કાયદા દ્વારા, આ રેકોર્ડિંગોને સત્તાવાર અભિલેખાગારોમાં જાળવી રાખવાની મંજૂરી, તેમના અસાધારણ દસ્તાવેજી સ્વરૂપના આધારે, આપવામાં આવી શકે છે."

૬૨. રોમ કન્વેન્શનના કલમ ૩(એફ) માં 'પ્રસારણ' શબ્દની વ્યાખ્યા નીચે મુજબ કરવામાં આવી છે:

૩(એફ) 'પ્રસારણ'નો અર્થ થાય છે કે જનસ્વીકાર માટે અવાજોનું અથવા છબીઓ અને અવાજોનું તારરહિત સાધનો દ્વારા પ્રસારણ.

રોમ કન્વેન્શનનો અનુચ્છેદ ૧૨ નીચે મુજબ છે:

અનુચ્છેદ ૧૨

જો વ્યાવસાયિક હેતુઓ માટે પ્રકાશિત કરાયેલ દ્વનિમુદ્રણ, અથવા આવા દ્વનિમુદ્રણની નકલ, પ્રત્યક્ષ રીતે પ્રસારણ માટે અથવા જનતાને કોઈપણ સંદેશવ્યવહાર માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવે, તો એકમાત્ર ન્યાયસંગત પરિશ્રમિક વપરાશકર્તા દ્વારા કલાકારોને, અથવા દ્વનિમુદ્રણોના નિર્માતાઓને, અથવા બંનેને ચૂકવવામાં આવશે. આ પક્ષકારો વચ્ચે કરારના અભાવે, દેશી કાયદો આ પરિશ્રમિકના વહેંચણી સંબંધિત શરતો નિર્ધારિત કરી શકે છે."

સામાન્ય સિદ્ધાંતો

૬૩. કોઈપણ શંકાને કોઈ સ્થાન રહી શકતું નથી કે કલાત્મક, સાહિત્યિક અથવા સંગીતમય કૃતિ લેખકની મગજની ઉપજ, તેના પરિશ્રમનું ફળ છે અને તેથી તેને તેની મિલકત માનવામાં આવે છે. હકપ્રતિ અધિકાર, છતાં, વ્યાપારચિહ્નથી ભિન્ન રીતે, અધિનિયમ હેઠળ સર્જાયેલો અધિકાર છે, જે તેની કલમ ૧૬માંથી સ્પષ્ટ થાય છે. જ્યારે હકપ્રતિ અધિકારનો લેખક અથવા અન્ય કોઈ હકપ્રતિ અધિકારનો દાવો કરે છે, ત્યારે તે અધિનિયમની જોગવાઈઓને આધીન રહે છે. લેખકના અધિકારો અને ફરજો અધિનિયમની ચાર દિવાલોની અંદરથી જ શોધવામાં આવવા જોઈએ. આ મુદ્દાના આ પાસાઓ અંગે વધુ વિસ્તૃત થવાની જરૂર નથી, કારણ કે અધિનિયમ બનાવવાના પાછળનો હેતુ સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ અને વ્યક્ત છે. તે લેખકના હિતમાં એકાધિકાર રચે છે. હકપ્રતિ અધિકાર હકપ્રતિ અધિકાર સોસાયટીના હિતમાં પણ એકાધિકાર રચે છે. જે બાબતને સંરક્ષણની આવશ્યકતા છે તે છે લેખકની કૃતિનું અન્ય લોકો દ્વારા ગેરકાયદેસર પુનરુત્પાદન. આ લાંબી અવધિ જ લેખકોને સાહિત્ય, સંગીત અને કલાની કૃતિઓ સર્જવા માટે પ્રોત્સાહિત કરે છે.

૬૪. ગ્રામોફોન કંપની ઓફ ઇન્ડિયા લિ. વિ./એસ. ડી.બી. પાંડે, ૧૯૮૪ ૨ એસ.સી.સી. ૫૩૪ ના પૃષ્ઠ ૫૪૯ પર, આ અદાલતે આ રીતે ઠરાવ્યું હતું:

કોઈ કલાત્મક, સાહિત્યિક અથવા સંગીતમય કૃતિ લેખકની મસ્તિષ્કજ નિર્મિતિ, તેની મહેનતનું ફળ હોય છે અને તેથી તે તેની મિલ્કત ગણવામાં આવે છે. તમામ સંસ્કારી રાષ્ટ્રોમાં તેને એટલું ઉચ્ચ મૂલ્ય આપવામાં આવે છે કે પ્રતાધિકાર સંબંધિત રાષ્ટ્રીય કાયદાઓ અને આંતરરાષ્ટ્રીય સંમેલનો દ્વારા તેનું સંરક્ષણ કરવું યોગ્ય માનવામાં આવે છે.

૬૫. કોપિંગર એન્ડ સ્કોન જેમ્સ ઓન કોપિરાઈટ (૧૫મી આવૃત્તિ, ૨૦૦૫, પરિચ્છેદ ૨- ૦૫, પાનું ૨૭, ખંડ ૧) માં આ પ્રમાણે જણાવવામાં આવ્યું છે:

"અંતમાં, જાહેર હિતમાં એક સામાજિક આવશ્યકતા તરીકે એવું માનવામાં આવે છે કે લેખકો અને અન્ય હકોના ધારકોને તેમની કૃતિ પ્રકાશિત કરવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવવું જોઈએ જેથી જનસામાન્ય સુધી કૃતિઓનો શક્ય તેટલો વ્યાપક પ્રસાર થઈ શકે. આ ચાર મૂળભૂત સિદ્ધાંતો સંચયી અને પરસ્પર નિર્ભર છે અને તમામ દેશોમાં કોપીરાઈટના ન્યાયસંગતીકરણમાં લાગુ પાડવામાં આવે છે, જોકે વિવિધ દેશો તેમાંના દરેકને અલગ-અલગ પ્રમાણમાં મહત્વ આપે છે. સામાન્ય રીતે કહીએ તો, આધુનિક કોપીરાઈટ કાયદાઓના વિકાસમાં આર્થિક અને સામાજિક દલીલોને એન્ગ્લો-અમેરિકન સામાન્ય કાયદાની પરંપરાવાળા કાયદાઓમાં વધુ મહત્વ આપવામાં આવે છે, જ્યારે સિવિલ

કાયદાની પદ્ધતિ ધરાવતા ખંડીય કાયદાવાળા દેશોમાં પ્રાકૃતિક કાયદાની દલીલ અને લેખકોના સંરક્ષણને પ્રથમ સ્થાન આપવામાં આવે છે.

પ્રતિસ્પર્ધા સંરક્ષણને, અન્ય બૌદ્ધિક સંપત્તિ અધિકારોની સાથે, એવી સંપત્તિના એક સ્વરૂપ તરીકે માનવામાં આવે છે કે જે વિશેષ સંરક્ષણને પાત્ર છે, કારણ કે તે સમગ્ર સમાજને લાભદાયી માનવામાં આવે છે અને જાહેર હિતમાં વધુ સર્જનાત્મક પ્રવૃત્તિ તથા સ્પર્ધાને પ્રોત્સાહિત કરે છે."

આંતરરાષ્ટ્રીય અભિસમયો અને વિદેશી કાયદો

૬૬. ભારત બર્ન કન્વેન્શનનું હસ્તાક્ષરી દેશ છે. તે રોમ કન્વેન્શનનું પણ હસ્તાક્ષરી દેશ છે.

૬૭. આંતરરાષ્ટ્રીય સંમેલનોમાં ફરજિયાત પરવાનગી માટે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. જ્યારે યુ.કે., ઓસ્ટ્રેલિયા, સિંગાપુર, યુ.એસ.એ. એ ફરજિયાત પરવાનગી મંજૂર કરવા માટે કાયદાઓ ઘડ્યા છે અને પરવાનગી માટેના દરની દેખરેખના હેતુસર ટ્રિબ્યુનલ્સની પણ રચના કરી છે, ત્યારે કડક અર્થમાં ભારતીય અધિનિયમ એવું કહેતો નથી.

જોગવાઈઓનું વ્યાપક વિશ્લેષણ

૬૮. કોઈ અધિનિયમ, જેમ કે સુવિદિત છે, તેનો સમગ્રરૂપે વાંચન કરવું આવશ્યક છે. તેનો પ્રકરણ પ્રમાણે, કલમ પ્રમાણે અને ઉપખંડ પ્રમાણે વાંચન કરવું જરૂરી છે. ‘પ્રસારણ’ તથા ‘દ્વનિ-અંકન’ શબ્દોની વ્યાખ્યાને વિશાળ અર્થ આપવો જોઈએ. કલમ ૧૩ નો ખંડ (એ) મૂળ કૃતિનું રક્ષણ કરે છે, જ્યારે ખંડો (બી) અને (સી) અનુસર્જિત કૃતિઓનું રક્ષણ કરે છે. તે મૂળ કૃતિના વ્યાવસાયિક પ્રકટિકરણ અને તેમાં નિર્દિષ્ટ ક્ષેત્રો અંગે જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૧૪ ની ઉપકલમ (૧) નો ખંડ (એ) મૂળ કૃતિ સાથે સંબંધિત છે. તેનો વ્યાપ અત્યંત વિશાળ છે. તેના વિરુદ્ધ, ફિલ્મો અથવા દ્વનિ-અંકન કૃતિ પરનો પ્રતિલિપ્યાધિકાર મર્યાદિત ક્ષેત્રમાં કાર્યરત થાય છે; તેઓ મર્યાદિત અધિકાર માટે જોગવાઈ કરે છે, જેમ કે અધિનિયમની કલમ ૧૪(૧)(ઈ) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ પરથી પ્રગટ થાય છે.

૬૯. જોગવાઈઓનું યોગ્ય અર્થઘટન કરવા માટે, શું મૂળ કૃતિના અધિકાર અને દ્વનિ-અભિલેખના અધિકાર વચ્ચેનો ભેદ ધ્યાનમાં રાખવો આવશ્યક બનશે? શું આપણે એ પણ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે બૌદ્ધિક સંપત્તિના અધિકારોના વિવિધ સ્વરૂપો હોય છે. કલમ ૧૬ એ જોગવાઈ કરે છે કે, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, કોઈપણ કૃતિ સંબંધિત અધિકારનો દાવો માત્ર અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ અને તે અનુસાર જ કરવામાં આવવો જોઈએ, જ્યારે વેપારચિહ્ન અને ‘પાસિંગ ઓફ

અધિકારો' નોંધાયેલા ન હોય તોય અમલમાં મૂકી શકાય છે. એ બાબત પણ નોંધપાત્ર છે કે, જ્યારે મૂળ સાહિત્યિક, નાટ્ય, સંગીતમય અને કલાત્મક કૃતિઓમાં કૉપીરાઈટનો સમયગાળો માત્ર લેખકના સમગ્ર જીવનકાળ દરમિયાન જ સુરક્ષિત રહેતો નથી, પરંતુ લેખકના અવસાન થયેલા વર્ષને તરત અનુસરતા કેલેન્ડર વર્ષની શરૂઆતથી ૬૦ વર્ષ સુધી પણ ચાલુ રહે છે, ત્યારે ધ્વનિ-અભિલેખમાં કૉપીરાઈટનો સમયગાળો માત્ર ૬૦ વર્ષ સુધી જ અસ્તિત્વમાં રહે છે; પરંતુ, જેમ અહીં પૂર્વે સૂચવવામાં આવ્યું છે, તેમાંથી એવો અર્થ લેવો નહીં કે ધ્વનિ-અભિલેખના માલિકનો અધિકાર કોઈ પણ રીતે મૂળ સાહિત્યિક કૃતિ વગેરેમાં કૉપીરાઈટના માલિકના અધિકાર કરતાં નીચો છે.

૭૦. પ્રકરણ ૬ પરવાનો અંગે છે. તેમાં જણાવાયેલા વિવિધ પરિબળોને ધ્યાનમાં રાખીને કાયદેસર પરવાણાં મંજૂર કરવામાં આવવાના હોય છે.

૭૧. કલમ ૩૩ એક વિશેષ જોગવાઈ છે, જે પ્રતિસ્પત્તિ સંસ્થાની નોંધણી માટે જોગવાઈ કરે છે.

૭૨. તેમ છતાં, એ બાબતનો વિચાર કરવો આવશ્યક થઈ શકે છે કે અન્ય દેશોથી ભિન્ન રીતે માત્ર પ્રસારણ અધિકારો ભારતમાં પ્રથમવાર સન ૧૯૯૪માં કલમ ૩૭ દાખલ કરીને રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. એ સાચું છે કે મુક્ત-પ્રસારણ પ્રસારકોના અધિકારોનો કેટલાક અન્ય

અધિકારક્ષેત્રોની જેમ કોઈ વિશિષ્ટ વિધાનમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો નથી. તેમ છતાં, એ નોંધવું કેટલાંક મહત્વનું બની શકે છે કે ભાગ ૭ કૉપિરાઈટ સોસાયટી સંબંધે છે, જેની સંકલ્પના અધિનિયમમાં આ માટે સમાવેશ કરવામાં આવી હતી કે જેથી કોઈ લેખક પોતાની બૌદ્ધિક સંપત્તિનો નિયમિત પદ્ધતિથી વ્યાપક પ્રસાર દ્વારા વ્યાવસાયિક રીતે ઉપયોગ કરી શકે. તે દરેક હેતુ અને અર્થ માટે લેખકના સ્થાનમાં પ્રવેશ છે. સોસાયટી લેખકની તરફેણી પરવાનો આપે છે, તે તેની તરફેણી વાદપ્રક્રિયા ચલાવે છે, તેના અધિકારના અમલીકરણ તેમજ તે અમલીકરણના સંરક્ષણ બંને હેતુઓ માટે. તે માત્ર લેખકને રોયલ્ટી ચુકવે છે એટલું જ નહીં, પરંતુ તે દ્વારા વસૂલ કરવામાં આવેલી રકમ તેના સભ્યો વચ્ચે વહેંચવાનો હક પણ ધરાવે છે. કૉપિરાઈટ સોસાયટી દ્વારા માલિકોના અધિકારોના સંચાલન માટે જોગવાઈ કરતી કલમ ૩૪ દરેક હેતુ અને અર્થ માટે એક આભાસી એજન્સી સર્જે છે જેથી સોસાયટી માલિકની તરફેણી કાર્ય કરી શકે. અધિનિયમની કલમ ૫૫ હેઠળ કલ્પાયેલ કૉપિરાઈટના ઉદ્ધંધન માટેના દીવાની ઉપાયોનો અમલ પણ સોસાયટી દ્વારા કરાવી શકાય છે. અન્ય દેશોમાં આ ક્ષેત્રને નિયંત્રિત કરતી વિધિની યોજના વિશાળ અને વ્યાપક છે. ટ્રિબ્યુનલનો અધિકારક્ષેત્ર નિર્વિવાદ રીતે અત્યંત વ્યાપક છે. ભારતમાં આવા કોઈ વિધાનિક ફેરફારો કરવામાં આવ્યા નથી, સંભવતઃ આ કારણે કે અત્યાંત

તાજેતરના સમય સુધી સંગીત કૃતિમાં કૉપિરાઇટ સહકારી સોસાયટી, નામે, આઈ.પી.આર.એસ. અને પી.પી.એલ. પાસે હતું.

૭૩. નિર્ધારિત ફી પર સંગીતકૃતિ અંગે પરવાનો આપનાર ત્રાહિત પક્ષની કલ્પના અધિનિયમ હેઠળ કરવામાં આવી હતી. આવા કૉપિરાઇટોના સંચાલન માટે સામાન્ય નિયમ તરીકે હાલમાં અંદાજે ૩૦૦ રેડિયો સ્ટેશનો છે. સામાવાળા દ્વારા અમને પૂરી પાડવામાં આવેલ દરયાદીમાંથી જેમ પ્રગટ થાય છે તેમ ધ્વનિમુદ્રણ બાબતનું એકાધિકાર પોતાના ક્ષેત્રમાં પોપ/સંગીત પ્રશ્નોત્તરીઓ, મોબાઇલ ડીજે, જ્યુકબોક્સો, નૃત્ય શિક્ષકો, નૃત્ય કેન્દ્ર/સ્ટુડિયો, વ્યાયામ, શોખીન ઓપેરેટિક અને નાટ્ય સંસ્થાઓ, નાટ્યમંચન, અસ્થાયી કેમ્પો/ઝૂંપડાં, ભોજન સમારંભ હોલો, પાર્શ્વસંગીત-અતિથિ ગૃહો અને લોજ, હોટેલો, પાર્શ્વસંગીત-મદિરાલય અને કેફે તથા બિન-એસી રેસ્ટોરાંઓ, પાર્શ્વસંગીત-એસી રેસ્ટોરાંઓ, બારો, પાર્શ્વસંગીત-દુકાનો અને સ્ટોર્સ પરિસરો, પાર્શ્વસંગીત-વાળ સંભાળ સેલૂનો અને સૉંદર્ય પાર્લરો, પાર્શ્વસંગીત-દવાખાનાઓ, પાર્શ્વસંગીત-નર્સિંગ હોમો અને હોસ્પિટલો, પાર્શ્વસંગીત-કારખાનાઓ અને કચેરીઓ/બેંકો, પાર્શ્વસંગીત-પ્રતીક્ષાખંડો/સ્વાગત વિસ્તારો, પાર્શ્વસંગીત-ટેલિફોન હોલ્ડ પરનું સંગીત, કઠપૂતળી/જાદુના પ્રદર્શનો, પાર્શ્વસંગીત-રંગમંચો, પાર્શ્વસંગીત-ચિત્રમંદિરો, પાર્શ્વસંગીત-સંગ્રહાલયો અને કલા ગેલેરીઓ,

પાર્શ્વસંગીત-ટેન પિન બોલિંગ કેન્દ્રો/બોલિંગ ગલીઓ, પાર્શ્વસંગીત-મનોરંજન અને વિહાર ઉદ્યાનો, પાર્શ્વસંગીત-મનોરંજન આર્કેડો, પાર્શ્વસંગીત-કેસિનો, પાર્શ્વસંગીત-વ્યાયામશાળાઓ, પાર્શ્વસંગીત-તરતા તળાવોનો સમાવેશ કરે છે.

૭૪. આમ, કોપીરાઈટના લેખકનો સમાજની સરખામણીએ અધિકાર જીવનના લગભગ તમામ ક્ષેત્રોમાં, 'રેડિયો સ્ટેશન્સ' થી લઈને નાનકડા 'હેરફ્રેસિંગ સેલોન' સુધી, અમલમાં મૂકી શકાય છે.

૭૫. જો લેખક/સોસાયટીનો હક આટલો સર્વવ્યાપક હોય, તો શું આંતરરાષ્ટ્રીય કરારો તથા અન્ય દેશોમાં અમલમાં રહેલા કાયદાઓને ધ્યાનમાં રાખીને અધિનિયમની કલમ ૩૧ની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરવું આવશ્યક છે-

ઉક્ત પ્રશ્નનો જવાબ હકારાત્મક રૂપે આપવો આવશ્યક છે. કાયદાની મૂલવણી સ્થિર રહી શકતી નથી. અધિનિયમના તાત્પર્ય અને હેતુને ધ્યાનમાં રાખીને વિવિધ વ્યાખ્યાત્મક નિયમો અને સિદ્ધાંતો લાગુ કરવા પડે. તે માટે આવશ્યક એ છે કે જે વિસ્તરતા ક્ષેત્રમાં કોપીરાઈટની ભૂમિકા નિભાવવાની છે, તે ક્ષેત્ર આવરી લેવાયેલું હોય. ભારત આંતરરાષ્ટ્રીય કરારોનું હસ્તાક્ષરકાર દેશ હોવાથી, તે મુજબ કાયદામાં સુધારો થવો જોઈએ હતો. માત્ર એટલા કારણે કે કાયદાઓમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો નથી, એથી માત્ર પોતે જ એવો અર્થ નીકળતો નથી કે અધિનિયમનું

તાત્પર્ય અને હેતુ નિષ્ફળ થવા દેવાશે. જો તથ્યસ્થિતિમાં પરિવર્તન આવ્યું હોય, તો વ્યાખ્યા પણ બદલાવા જોઈએ. તથ્યસ્થિતિ માત્ર નવી પરિસ્થિતિઓ અને વિશાળ જનસમુદાય દ્વારા ધ્વનિ-મુદ્રણના વ્યાપક ઉપયોગની દૃષ્ટિએ થયેલા સામાજિક પરિસ્થિતિના ફેરફારો પર જ આધારિત નહીં હોય, પરંતુ સાથે સાથે આ હકીકતને પણ ધ્યાનમાં રાખવી પડશે કે સરકાર સંપૂર્ણ જાગૃતિ સાથે આંતરરાષ્ટ્રીય કરારોની હસ્તાક્ષરકાર બની છે.

ભારતમાં આંતરરાષ્ટ્રીય સંમેલનોનો અમલ

૭૬. ઉપરોક્ત મર્યાદિત હેતુ માટે આંતરરાષ્ટ્રીય અધિસંમેલનોની જોગવાઈઓનો અવલોકન કરવો જરૂરી બનશે.

૭૭. સ્થાનિક/મ્યુનિસિપલ કાયદાઓનું અર્થઘટન કરતી વખતે, આ અદાલતે અન્ય બાબતો ઉપરાંત નીચે દર્શાવેલ હેતુઓ માટે આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદાનો વ્યાપક ઉપયોગ કર્યો છે:

(૧) અર્થઘટનના સાધન તરીકે;

(૨) લેવાયેલ અભિગમનું સમર્થન અથવા દઢીકરણ;

(૩) ભારતે સ્વીકારેલી આંતરરાષ્ટ્રીય જવાબદારીની ભાવનાને પૂર્ણ કરવા માટે, જ્યાં તે પ્રવર્તમાન સ્થાનિક કાયદા સાથે વિસંગત ન હોય;

(જ) આંતરરાષ્ટ્રીય પરિવર્તનોને પ્રતિબિંબિત કરવા અને વ્યાપક સંસ્કૃતિને પ્રતિબિંબિત કરવા માટે;

(પ) રાષ્ટ્રીય કાયદામાં નહીં પરંતુ કરારબંધ વચનમાં સમાવાયેલ રાહત પ્રદાન કરવા માટે;

(ડ) કાયદામાં રહેલી ખામીઓ પૂરી કરવા.

૭૮. કેશવાનંદ ભારતી વિ. સ્ટેટ ઓફ કેરળા, ૧૯૭૩ ૪ એસ.સી.સી. ૨૨૫ માં આ અદાલતના નિર્ણયથી શરૂ કરીને, ખરેખર એવા કેસ કાયદાઓની કોઈ અછત નથી જેમાં આ અદાલતે આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદાના ધોરણો અને ખાસ કરીને આંતરરાષ્ટ્રીય કરારોનો ઉપયોગ કરીને સ્થાનિક કાયદાનું અર્થઘટન કર્યું છે. આ તમામ કેસોમાં, આ અદાલતે સ્પષ્ટપણે ઠરાવ્યું છે કે સ્થાનિક કાયદાના અર્થઘટન માટે આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણોના ઉપયોગમાં કોઈ અસંગતતા ગણાશે નહીં, જો તે કારણે સ્થાનિક કાયદાની મૂળ ભાવના ભંગાતી ન હોય; અને આવી કોઈ અસંગતતા થવા પામે તો સ્થાનિક કાયદાને પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ.

૭૯. જગદીશ સરણ અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, ૧૯૮૦ ૨ એસ.સી.સી. ૭૬૮ માં, નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

ભારતના બંધારણ અથવા અધિનિયમોની વ્યાખ્યા સમયાંતરે બદલાતી રહે છે, તે પણ સુસ્થાપિત છે. તે એક સજીવ અંગ હોવાથી, તે સતત પ્રવર્તમાન છે અને સમય પસાર થવા સાથે કાયદામાં ફેરફાર થવો આવશ્યક છે. બંધારણીય યોજનાની અંદર નવા અધિકારો શોધવા પડતા હોઈ શકે છે. બંધારણીય કાયદાના ક્ષિતિજો વિસ્તરી રહ્યા છે.

૮૦. ઉપરોક્ત ચુકાદામાં, આ અદાલતે આંતરરાષ્ટ્રીય સંધિઓ અને પરિષદોની પૃષ્ઠભૂમિમાં બંધારણીય જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરવા માટે મોટી સંખ્યામાં નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો.

૮૧. તેમ છતાં, ફરી એકવાર ઇન્ડિયન હેન્ડીક્રાફ્ટ્સ એમ્પોરિયમ અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, ૨૦૦૩ ૭ એસ.સી.સી. ૫૮૯ માં, આ અદાલતે એન્ડેન્જર્ડ સ્પીસીઝમાં આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર અંગેના કન્વેન્શન (સાઈટ્સ) પર વિચાર કર્યો હતો અને હેતુલક્ષી અર્થઘટનના સિદ્ધાંતો લાગુ કર્યા હતા, તેમજ માત્ર સંવિધાનના ભાગ ૪ માં સમાવાયેલા રાજ્યના નીતિનિર્દેશક તત્વો જ નહીં પરંતુ તેમાંના ભાગ ૪અ માં સમાવાયેલ મૂળભૂત કર્તવ્યોને પણ લાગુ કર્યા હતા.

૮૨. મોટર જનરલ ટ્રેડર્સ અને અન્ય વિ. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય, ૧૯૮૪ ૧ એસ.સી.સી. ૨૨૨, રત્તન આર્યા અને અન્ય વિ. તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય, ૧૯૮૬ ૩ એસ.સી.સી. ૩૮૫ અને સિન્થેટિક્સ એન્ડ કેમિકલ્સ લિ. અને અન્ય વિ. યુ.પી. રાજ્ય અને

અન્ય, ૧૯૯૦ ૧ એસ.સી.સી. ૧૦૯ નો ઉલ્લેખ કરતાં, આ અદાલતે આ રીતે ઠરાવ્યું:

આ બાબતમાં કોઈપણ પ્રકારનો જરાય સંદેહ રહી શકતો નથી કે કોઈ કાયદો, જે એક સમયબિંદુએ બંધારણીય હતો, તે સમયના પ્રવાહને કારણે અબંધારણીય બની શકે છે. અમે નોંધ કરી શકીએ છીએ કે શ્રી સાંઘી દ્વારા ઉલ્લેખિત નિર્ણયો ઉપરાંત, તાજેતરમાં કપિલા હિંગોરાણી વિ. બિહાર રાજ્ય (પૂર્વોક્ત) તથા જોન વલ્લમટ્ટોમ અને અન્ય વિ. ભારત સંઘ (પૂર્વોક્ત) માં પણ સમાન અભિપ્રાય અપનાવવામાં આવ્યો છે.

૮૩. લિવરપૂલ એન્ડ લંડન એસ.પી. એન્ડ આઈ અસોન. લિ. વિ. એમ.વી. સી સક્સેસ ૧ અને અન્ય, ૨૦૦૪ ૯ એસ.સી.સી. ૫૧૨ ના નિર્ણયમાં આ ચુકાદાઓનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં આ અદાલતે નોંધ્યું હતું કે ભારતમાં આ ક્ષેત્રમાં કોઈ વૈધાનિક કાયદો પ્રવર્તમાન ન હોવાથી, જો કોઈ અર્થઘટનાત્મક ફેરફારો કરવાના હોય, તો તે સતત બદલાતા વૈશ્વિક પરિદશ્યને ધ્યાનમાં રાખીને જ કરવાના રહેશે.

૮૪. લિવરપૂલે એમ.વી. એલિઝાબેથ, ૧૯૯૩ સપ્પ ૨ એસસીસી ૪૩૩ માં અદાલતના નિર્ણયનો પણ આ પ્રતિપાદન માટે અધિકૃત નિર્ધારણ તરીકે ઉલ્લેખ કર્યો હતો કે વિષયને સ્પર્શતું કોઈ પ્રાથમિક અધિનિયમ અસ્તિત્વમાં નથી અને તેનાથી વિરુદ્ધ કોઈ સ્થાનિક

કાયદાકીય જોગવાઈના અભાવે, બદલાતી વૈશ્વિક પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ.

૮૫. ઉક્ત નિર્ણયો સાથે સહમત થતા છતાં, તેમ છતાં એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો કે તેનો એવો અર્થ કરી શકાય નહીં કે તે ભારતીય વડી અદાલતોના અધિકારક્ષેત્રને ન્યાયાધીશો દ્વારા રચાયેલ કાયદા અનુસાર સ્થાનિક વિધાનનું કડક રીતે અર્થઘટન કરવાની બાબતમાં મર્યાદિત કરે છે.

૮૬. લિવરપૂલ એન્ડ લંડન એસ.પી. એન્ડ આઈ અસોન. લિ. (ઉપરોક્ત) નો અનુસરણ સર્વોચ્ચ અદાલતે અનેક કેસોમાં, અન્ય મુદ્દાઓ સિવાય, ધ સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ વિ. કેસોરામ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. અને અન્ય, ૨૦૦૪ ૧૦ એસ.સી.સી. ૨૦૧ માં કર્યો છે. પ્રતિપ સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ ઝારખંડ અને અન્ય, ૨૦૦૫ ૩ એસ.સી.સી. ૫૫૧ માં, જેમાં આ અદાલતે કાર્યક્ષેત્રમાં અમલમાં રહેલા બંધારણીય કાયદા તેમજ આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદાના પ્રકાશમાં કિશોર ન્યાય અધિનિયમનું અર્થઘટન કરવાની દિશા આપી હતી. {આ પણ જુઓ, સેન્ટ્રોટ્રેડ મિનરલ્સ એન્ડ મેટલ ઇન્ક. વિ. હિંદુસ્તાન કોપર લિમિટેડ, ૨૦૦૬ ૧૧ એસ.સી.સી. ૨૪૫; સ્ટેટ ઓફ પંજાબ અને અન્ય વિ. અમૃતસર બેવરેજીઝ લિ. અને અન્ય, ૨૦૦૬ ૭ સ્કેલ ૫૮૭; સ્ટેટ ઓફ પંજાબ અને અન્ય વિ. દેવન્સ મોડર્ન બ્રુઅરીઝ લિ. અને અન્ય, ૨૦૦૪ ૧૧ એસ.સી.સી. ૨૬ અને

અનુજ ગર્ગ અને અન્ય વિ. હોટેલ એસોસિએશન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય, ૨૦૦૮ ૩ એસ.સી.સી. ૧.

૮૭. જોકે, આંતરરાષ્ટ્રીય સંમેલનો અને કરારો તેમજ ઠરાવો વગેરેનો દેશી કાયદાની વિધિની વ્યાખ્યા કરવા માટે ઉપયોગ થઈ શકે કે નહીં, તે સંબંધિત સંમેલનોની સ્વીકાર્યતા પર નિર્ભર રહેશે. જો દેશ, અવશ્ય, દેશી કાયદાની જોગવાઈઓને આધીન રહી, તેનો હસ્તાક્ષરકાર હોય, તો આંતરરાષ્ટ્રીય કરારોનો ઉપયોગ કરી શકાય. જ્યાં આંતરરાષ્ટ્રીય સંમેલનો બંને પક્ષોને સાંભળવાની તક આપીને વ્યાપક પ્રક્રિયા હાથ ધરીને ઘડવામાં આવ્યા હોય અને વિવિધ સ્તરો પર ગાળણી કર્યા બાદ તેમજ વિવિધ દેશોની ભિન્ન સામાજિક પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લઈને લઘુત્તમ ધોરણ ઠેરવવામાં આવેલ હોય, જેમ કે ઉદાહરણરૂપે, આઈ.એલ.ઓ. સંમેલનો, ત્યાં અદાલત તેમાંથી મળતા લાભોનો નિઃસંકોચ ઉપયોગ કરશે.

૮૮. જે કન્વેન્શનોમાં ભારત હસ્તાક્ષરકાર ન હોય, પરંતુ જેનો અનુસરણ નવા સંસદીય કાયદાની ઘડતર દ્વારા અથવા પ્રવર્તમાન કાયદામાં સુધારા દ્વારા કરવામાં આવ્યો હોય, તેવા સંજોગોમાં આંતરરાષ્ટ્રીય કન્વેન્શનનો આશ્રય લેવો માન્ય છે.

૮૯. આ પ્રકારનો અભિગમ પી.યુ.સી.એલ. વિ. ભારત સંઘ, ૧૯૯૭ ૩ એસ.સી.સી. ૪૩૩, જહોન વલ્લમટ્ટોમ વિ. ભારત સંઘ,

૨૦૦૩ ૬ એસ.સી.સી. ૬૧૧, મધુ કિશ્વર વિ. બિહાર રાજ્ય, ૧૯૯૬ ૫
એસ.સી.સી. ૧૨૫, કુબિક દારુજ વિ. ભારત સંઘ, ૧૯૯૦ ૧
એસ.સી.સી. ૫૬૮, ચમેલી સિંહ વિ. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય, ૧૯૯૬ ૨
એસ.સી.સી. ૫૪૯, સી. મસીલામણી મુદલિયાર વિ. શ્રી
સ્વામિનાથસ્વામી તિરુકોઈલની મૂર્તિ, ૧૯૯૬ ૮ એસ.સી.સી. ૫૨૫,
એપેરલ એક્સપોર્ટ પ્રમોશન કાઉન્સિલ વિ. એ.કે. ચોપરા, ૧૯૯૯ ૧
એસ.સી.સી. ૭૫૯, કપિલા હિંગોરાણી વિ. બિહાર રાજ્ય, ૨૦૦૩ ૬
એસ.સી.સી. ૧, પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય વિ. એમ/એસ. દેવન્સ મોડર્ન
બ્રુઅરીઝ અને અન્ય, ૨૦૦૩ ૧૦ સ્કેલ ૨૦૨ અને લિવરપૂલ એન્ડ
લંડન એસ.પી. એન્ડ આઈ અસોસિએશન લિ. વિ. એમ.વી. સી સક્સેસ
૧, ૨૦૦૩ ૧૦ સ્કેલ ૧ ના ચુકાદાઓમાંથી પ્રતિબિંબિત થાય છે.

૯૦. વધુમાં, જ્યાં માનવ અધિકારો, પર્યાવરણ, પરિસ્થિતિશાસ્ત્ર
અને અન્ય દ્વિતીય પેઢીના અથવા તૃતીય પેઢીના અધિકારોના સંરક્ષણનો
પ્રશ્ન સંકળાયેલો હોય, ત્યાં અદાલતોને આંતરરાષ્ટ્રીય સંમેલનોનો ઉલ્લેખ
કરવામાં સંકોચ ન રાખવો જોઈએ.

અન્ય દેશોમાં કાયદો

૯૧. અન્ય અધિક્ષેત્રોના કાયદાઓનો કડક અર્થમાં સંદર્ભ યોગ્ય ન
હોઈ શકે, જ્યાં અધિનિયમ/કાનૂનની યોજના ભિન્ન હોય. જ્યાં કાનૂનની

શબ્દરચના અલગ હોય, ત્યાં સમાન અથવા સમરૂપ અર્થઘટન શક્ય ન પણ હોઈ શકે.

૯૨. અમે અન્ય દેશોમાં અમલમાં રહેલા કાયદાઓનો ઉલ્લેખ માત્ર આ બાબત ઉજાગર કરવા માટે કર્યો છે કે વ્યાપક રીતે તે બે સ્વરૂપોમાં છે, એટલે કે:

(એ) મફત પ્રસારણ માટે પ્રસારિત કરવામાં આવતું પ્રસારણ કૉપિરાઈટ લાઈસન્સની આવશ્યકતા ધરાવતું નથી;

(બી) ફી ટુ એર પ્રસારકને પરવાનો આવશ્યક છે – જોકે, પ્રસારણ શરૂ કરવા માટે તેને માત્ર એટલું જ કરવાનું છે કે તે વાજબી રકમ ચૂકવવાનો બાંહેધરીપત્ર આપે, જે રકમ વિવાદ ઊભો થાય તે સ્થિતિમાં સક્ષમ ન્યાયાધિકરણ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવશે.

ઓસ્ટ્રેલિયન કાયદો

૯૩. ઓસ્ટ્રેલિયન કૉપિરાઈટ અધિનિયમની કલમ ૧૦૯ હેઠળ અપનાવવામાં આવેલું સ્વરૂપ ઉપરના (બી) માં દર્શાવેલ સ્વરૂપ જેવું જ છે. કાયદાની વધારાની વિશેષતા એ છે કે પ્રકાશિત ધ્વનિ-રેકૉર્ડિંગના પ્રસારણ માટેની રોયલ્ટી નિર્દિષ્ટ અવધિ દરમિયાન પ્રસારણકર્તાની કુલ આવકના ૧% ની મહત્તમ મર્યાદા પર સ્થિર રાખવામાં આવી છે. ફરજિયાત પરવાનગી માટે પણ જોગવાઈઓ છે.

ચાઇના

૯૪. ચીનમાં દેશીય ધ્વનિમુદ્રણો માટે ઉપરોક્ત સ્વરૂપ (એ) છે. જોકે, આંતરરાષ્ટ્રીય ધ્વનિમુદ્રણો માટે તે બર્ન કન્વેન્શનનું અનુસરણ કરે છે. આ દેશીય ધ્વનિમુદ્રણોનું રેડિયો અથવા ટેલિવિઝન પર કોઈપણ પરવાનો અથવા ચુકવણી વિના પ્રસારણ કરી શકાય છે. વાણિજ્યિક પ્રસારણ પણ ઉપરોક્ત સ્વરૂપ (બી) માં આવે છે.

જાપાન

૯૫. જાપાન ઉપરોક્ત (બી) સ્વરૂપ ધરાવે છે. સાંસ્કૃતિક બાબતોની એજન્સીના ડિરેક્ટર જનરલ પ્રસારક દ્વારા ચૂકવવાની આવશ્યક વળતર રકમ નક્કી કરશે. અગાઉથી જાહેર કરવામાં આવેલી કૃતિઓના નફારહિત પ્રસારણને કોઈપણ રોયલ્ટી ચૂકવવામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવે છે.

યુનાઇટેડ કિંગડમ

૯૬. યુ.કે.માં વૈધાનિક અનુજ્ઞાપન અને ફરજિયાત અનુજ્ઞાપન અસ્તિત્વમાં છે. કોપિંગર એન્ડ સ્કોન જેમ્સ સ્પષ્ટપણે કહે છે :

'....વિધિજન્ય પરવાનાના મામલે દર કાયદા દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે છે; બાધ્ય પરવાનાના મામલે દર પરસ્પર વાટાઘાટ દ્વારા નક્કી

થવા માટે છોડવામાં આવે છે, પરંતુ બંને પૈકી કોઈ પણ મામલે ઉપયોગને નકારી શકાય અથવા અટકાવી શકાય તેમ નથી....'." [ભાર મૂકવામાં આવ્યો]

૯૭. એ નોંધવું થોડું મહત્વપૂર્ણ છે કે યદ્યપિ શ્રી દીવાન દ્વારા એવો વાદ કરવામાં આવ્યો છે કે અંગ્રેજી અધિનિયમની યોજના ભિન્ન છે, તેમ છતાં તેમણે અંગ્રેજી અદાલતોના કેટલાક નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો છે, જેમનો અમે થોડું પાછળથી ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ.

પ્રતિસ્વામિત્વ અધિનિયમની આવશ્યક લાક્ષણિકતાઓ

૯૮. અધિનિયમનો હેતુ એક તરફ કોપીરાઈટના ધારકના પોતાના કૃતિઓના સંરક્ષણ સંબંધિત હિત અને બીજી તરફ જનતાને તે કૃતિઓ સુધી પહોંચ પ્રાપ્ત કરવાનો હિત — બંને વચ્ચે સંતુલન જાળવવાનો છે. જે કૃતિ માટે ધારકે કોપીરાઈટ મેળવ્યો હોય, તેની બાબતમાં તેને કેટલા અંશે સંરક્ષણ મેળવવાનો અધિકાર છે અને જનહિતનો વ્યાપ શું છે, તે એવો પ્રશ્ન છે, જે કાયદાકીય જોગવાઈઓ પર નિર્ભર રહેશે.

૯૯. જ્યારે આ અધિનિયમ કૉપિરાઈટના માલિકોના પક્ષમાં વિશિષ્ટ અધિકારોની જોગવાઈ કરે છે, ત્યારે તેમાં એવી જોગવાઈઓ પણ છે જેમાં એ માન્ય રાખવામાં આવ્યું છે કે કૃતિઓની ઉપલબ્ધતામાં જનતાનો પણ મહત્વપૂર્ણ હિત રહેલો છે. ફરજિયાત અનુજ્ઞાપત્ર આપવાની

જોગવાઈઓને ઉપરોક્ત પરસ્પર સ્પર્ધા અધિકારોને ધ્યાનમાં રાખીને જોવી આવશ્યક છે, અને તે માટે યોગ્ય સમતુલા સ્થાપિત કરવી જરૂરી છે. ઉક્ત હેતુ માટે, અમે આ અધિનિયમની વ્યાપક વિશેષતાઓનો નોંધ લઈ શકીએ છીએ.

૧૦૦. અધિનિયમની કલમ ૧૬ એવી જોગવાઈ કરે છે કે કોઈપણ વ્યક્તિને અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ અને તેના અનુસંધાને સિવાય અન્યથા પ્રતિલિપ્યાધિકારનો હકદાર ગણવામાં આવશે નહીં. કલમ ૧૪ માં "પ્રતિલિપ્યાધિકાર" શબ્દપ્રયોગની વ્યાખ્યા એવી કરવામાં આવી છે કે તે કોઈ કૃતિના સંબંધમાં, તે કલમમાં વિગતવાર દર્શાવ્યા મુજબ, નિશ્ચિત કાર્યો કરવા અથવા તે કરાવવાની મંજૂરી આપવા માટેનો વિશિષ્ટ અધિકાર છે.

૧૦૧. કૉપિરાઈટના માલિક દ્વારા કૉપિરાઈટનો ઉપયોગ કરવા અને આ કૃતિને જનતા સમક્ષ ઉપલબ્ધ કરાવવા માટે અપનાવવામાં આવતી પ્રાથમિક પદ્ધતિ અધિનિયમની કલમ ૩૦ મુજબ સ્વૈચ્છિક પરવાનગીઓના માધ્યમથી છે.

૧૦૨. કરાર કરવાની સ્વતંત્રતા આર્થિક પ્રવૃત્તિનો આધારસ્તંભ છે અને ભારતના બંધારણની કલમ ૧૯(૧)(જી) હેઠળ ખાતરી આપવામાં આવેલ વેપાર અથવા વ્યવસાય ચલાવવાની સ્વતંત્રતા તથા કલમ ૩૦૦એ હેઠળની મિલ્કતના અધિકાર સહિતના અનેક બંધારણીય

અધિકારોનો આવશ્યક પાસો છે. પરંતુ ઉક્ત અધિકાર પરમ નથી. તે યુક્તિપૂર્ણ પ્રતિબંધોને આધીન છે.

૧૦૩. કલમ ૩૦ કૉપીરાઈટના માલિકને, તેના દ્વારા અથવા તેના વિધિવત્ અધિકૃત એજન્ટ દ્વારા હસ્તાક્ષરિત લેખિત અનુજ્ઞાપત્ર દ્વારા, કૉપીરાઈટમાં કોઈપણ હિત મંજૂર કરવાની સત્તા આપે છે.

૧૦૪. કૉપીરાઈટ અધિનિયમની આધારીત તત્વદષ્ટિ એવી છે કે કૉપીરાઈટનો માલિક પોતાને અને પરવાનાધારકને પરસ્પર સ્વીકાર્ય એવી શરતો પર સ્વૈચ્છિક કરાર અથવા પરવાનગીઓ કરવા માટે સ્વતંત્ર છે. અધિનિયમ કૉપીરાઈટના માલિકને કલમ ૧૪ માં સૂચિબદ્ધ વિવિધ કૃત્યો કરવાની વિશિષ્ટ હક આપે છે. જો તે કૃત્યોમાંથી કોઈ એક માલિકની પરવાનગી વિના કરવામાં આવે, તો કૉપીરાઈટનો ભંગ થાય છે. પરવાનગીથી કોઈ હિત હસ્તાંતરિત થતું નથી, પરંતુ જે બાબત અન્યથા ગેરકાયદેસર ગણાત, તેને માત્ર કાયદેસર બનાવે છે. અધિનિયમ “વિશિષ્ટ પરવાનગી” ની સંકલ્પનાને પણ સ્પષ્ટ રીતે માન્યતા આપે છે, જેની વ્યાખ્યા કલમ ૨(જે) માં કરવામાં આવી છે. પરંતુ, તેથી એવો અર્થ કાઢી શકાય નહીં, જેમ કે આગળ કરવામાં આવેલી ચર્ચાઓમાંથી ધ્યાનમાં આવશે, કે તે હકના સ્વરૂપ તથા અન્ય લોકોના હકોની પરવા કર્યા વિના તમામ પરિસ્થિતિઓમાં લાગુ પડશે. તેનો અર્થ એવી પરવાનગી એવો થાય છે કે જે પરવાનાધારકને, અન્ય સર્વ વ્યક્તિઓને

બહાર રાખીને (કૉપિરાઈટના માલિક સહિત), કૃતિમાં રહેલા કૉપિરાઈટમાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ હક આપે છે. વિશિષ્ટ પરવાનાધારકને અધિનિયમ હેઠળ નિશ્ચિત હકો પ્રાપ્ત છે, જેમ કે અધિનિયમની કલમ ૫૫ હેઠળ નાગરિક ઉપચારોનો આશરો લેવાનો હક. આ યોજના દર્શાવે છે કે કૉપિરાઈટના માલિકને પરવાનગીઓ આપીને સંમત ફી અથવા રોયલ્ટી મેળવી પોતાના શ્રમના ફળોનો ઉપભોગ કરવાની પૂર્ણ સ્વતંત્રતા છે. તેથી, કૉપિરાઈટના માલિકને પરવાનગીઓ જારી કરીને સંમત ફી અથવા રોયલ્ટી પ્રાપ્ત કરી પોતાની કૃતિના ફળોનો ઉપભોગ કરવાની પૂર્ણ સ્વતંત્રતા છે. પરંતુ, પુનરોચ્ચાર કરીને કહેવું પડે કે, આ હક પરિપૂર્ણ નથી. તે અન્ય વ્યક્તિઓને ફરજિયાત પરવાનગી મેળવવાના હક તથા તેવી પરવાનગી કઈ શરતો પર મંજૂર કરી શકાય તે બાબતોના આધીન છે.

કોપીરાઈટ સંસ્થા

૧૦૫. કૉપિરાઈટ સોસાયટીઓ સંબંધિત જોગવાઈઓ અધિનિયમના ભાગ ૭ માં સમાવિષ્ટ છે, જેનું વર્તમાન સ્વરૂપ કૉપિરાઈટ (સંશોધન) અધિનિયમ, ૧૯૯૪ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. અધિનિયમની કલમ ૩૩ કૉપિરાઈટ સોસાયટીના નોંધણીકરણની જોગવાઈ કરે છે. અધિનિયમની કલમ ૩૪ કૉપિરાઈટ સોસાયટીને પરવાનો જારી કરીને અથવા પરવાના ફી વસૂલ કરીને અથવા બન્ને રીતે,

કોઈપણ કૃતિમાંના કોઈપણ હકોનું સંચાલન કરવા માટે માલિક પાસેથી વિશિષ્ટ પ્રાધિકૃતતા સ્વીકારવાનો અધિકાર આપે છે. કૉપિરાઈટ સોસાયટી કલમ ૩૦ હેઠળ સ્વૈચ્છિક પરવાના જારી કરી શકે છે, આવા પરવાનાઓના અનુસંધાનમાં ફી વસૂલ કરી શકે છે, આવી ફી હકોના માલિકો વચ્ચે વહેંચી શકે છે, અને જેઓના હકોનું તે સંચાલન કરે છે એવા માલિકોના સામૂહિક નિયંત્રણ સાથે સુસંગત હોય તેવા અન્ય કાર્યો પણ કરી શકે છે.

૧૦૬. કૉપિરાઈટ સોસાયટીએ પરિભ્રમણમાં રહેલી કૃતિની નકલોની સંખ્યાને ધ્યાનમાં રાખીને વ્યક્તિગત કૉપિરાઈટ માલિકોને ચૂકવવાપાત્ર પ્રતિફળની રકમ નક્કી કરવા માટે એક યોજના ઘડવાની આવશ્યકતા છે.
[કલમ ૩૪એ(૨)]

૧૦૭. કોપીરાઈટ નિયમો, ૧૯૫૮ ના અધ્યાય ૫ માં કોપીરાઈટ સોસાયટીઓ દ્વારા વ્યવહારના સંચાલન અંગે વિંગતવાર જોગવાઈઓ કરવામા આવી છે. નિયમ ૧૪જે મુજબ, કોપીરાઈટ સોસાયટીએ "ટેરિફ યોજના" તરીકે ઓળખાવાની એવી ટેરિફ યોજના ઘડવાની રહેશે, જેમાં તે પોતાની દ્વારા સંચાલિત આવા કોપીરાઈટ અથવા અન્ય અધિકારોના સંદર્ભમાં વસૂલ કરવાની પ્રસ્તાવિત ફી અથવા રોયલ્ટીની પ્રકૃતિ અને રકમ દર્શાવવાની રહેશે. નિયમ ૧૪કે મુજબ, કોપીરાઈટ સોસાયટીએ "વિતરણ યોજના" ઘડવાની રહેશે, જેમાં

ટેરિફ યોજનામાં નિર્દિષ્ટ રોયલ્ટીની વસૂલાત અને તેનું કોપીરાઈટના માલિકોમાં વિતરણ કરવાની પદ્ધતિ નિર્ધારિત કરેલી હોય. વિતરણ યોજના હેઠળ થતું કોઈપણ વિતરણ, દરેક અધિકારધારકના કાર્ય અથવા કાર્યોના વાસ્તવિક ઉપયોગમાંથી કોપીરાઈટ સોસાયટીને થયેલી આવકના અનુપાતમાં કરવાનું આવશ્યક છે."

અનિવાર્ય પરવાનો

૧૦૮. અધિનિયમની યોજના આ વાતની પુષ્ટિ કરે છે કે કલમ ૩૦ મુજબ સ્વૈચ્છિક પરવાનગીપ્રદાનની પ્રણાલિકા દ્વારા કોપીરાઈટધારક પોતાની કૃતિનું પ્રકાશન કરે છે, અને કરાર કરવાની સ્વતંત્રતા એ તે માટેનું મુખ્ય સાધન છે. ફરજિયાત પરવાનગીઓ, કરાર કરવાની કોપીરાઈટધારકની સામાન્ય સ્વતંત્રતાનો અપવાદ છે.

૧૦૯. કલમ ૩૧ જાહેર જનતા પાસેથી અવરોધી રાખવામાં આવેલી કૃતિઓ અંગેના બાધ્ય લાયસન્સ સાથે સંબંધિત છે અને આ જોગવાઈને સંબંધિત રજૂઆતો આ રજૂઆતોના રૂપરેખાના આગામી વિભાગમાં વિગતવાર દર્શાવવામાં આવી છે.

૧૧૦. કલમ ૩૧એ કોપીરાઈટ બોર્ડને કોઈ અપ્રકાશિત ભારતીય કૃતિ અથવા તેની કોઈપણ ભાષામાં થયેલ અનુવાદ અંગે, જેના લેખક અવસાન પામેલ હોય અથવા અજ્ઞાત હોય અથવા શોધી શકાય તેમ ન

હોય અથવા આવી કૃતિમાંના કૉપિરાઈટનો માલિક મળી ન આવે, તે બાબતમાં ફરજિયાત પરવાનો જારી કરવાની સત્તા આપે છે. કલમ ૩૧એ(જ) બોર્ડને તપાસ હાથ ધરવાની અને કૉપિરાઈટ્સના રજિસ્ટ્રારને અરજદારને કૃતિ અથવા અનુવાદ પ્રકાશિત કરવા માટે, કૉપિરાઈટ બોર્ડ નક્કી કરે તેવી રોયલ્ટીની ચુકવણીને આધીન તથા બોર્ડ નક્કી કરે તેવી અન્ય શરતો અને નિયમોને આધીન, પરવાનો મંજૂર કરવાનો નિર્દેશ આપવા સત્તા આપે છે.

૧૧૧. કલમ ૩૨ કૉપિરાઈટ બોર્ડને કોઈ સાહિત્યિક અથવા નાટ્ય કૃતિના પ્રથમ પ્રકાશનથી ૭ વર્ષનો સમયગાળો પૂર્ણ થયા પછી, કોઈપણ ભાષામાં તેની અનુવાદિત કૃતિનું ઉત્પાદન અને પ્રકાશન કરવા માટે બાધ્ય લાઈસન્સ જારી કરવાની સત્તા આપે છે.

૧૧૨. કૉપિરાઈટ બોર્ડને કલમ ૩૨એ દ્વારા એવો અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે કે સાહિત્યિક, વૈજ્ઞાનિક અથવા કલાત્મક કૃતિની કોઈ આવૃત્તિના પ્રથમ પ્રકાશનની તારીખથી સંબંધિત અવધિ પૂર્ણ થયા પછી, તેવી આવૃત્તિની નકલો ભારતમાં ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવતી ન હોય ત્યાં ફરજિયાત અનુજાપત્ર મંજૂર કરી શકે.

૧૧૩. કલમ ૩૨બીમાં, જ્યારે ફરજિયાત પરવાનો ધારા ૩૨(૧એ) અથવા કલમ ૩૨એ હેઠળ આપવામાં આવ્યો હોય, ત્યારે તે કલમમાં

ઉદ્દેષિત શરતો પૂર્ણ થવા પર એવા પરવાનોનો અંત લાવવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

૧૧૪. કૉપિરાઈટ નિયમોના નિયમ ૯ માં કલમ ૩૨ હેઠળના અનુવાદ માટેના ફરજિયાત લાઈસન્સ સંબંધે માલિકને ચૂકવવાપાત્ર રોયલ્ટી કૉપિરાઈટ બોર્ડ કઈ રીતે નિર્ધારિત કરશે તેની રીત નિર્ધારિત કરવામાં આવી હતી. નિયમ ૧૧ડી માં કલમ ૩૧એ, કલમ ૩૨ અને કલમ ૩૨એ હેઠળ જારી કરાયેલા ફરજિયાત લાઈસન્સોના સંદર્ભમાં કૉપિરાઈટના માલિકને ચૂકવવાપાત્ર રોયલ્ટી કૉપિરાઈટ બોર્ડ કઈ રીતે નિર્ધારિત કરશે તેની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

૧૧૫. નિયમ ૧૧સી (જ) એ જોગવાઈ કરે છે કે જ્યાં કૃતિના અનુવાદ માટે અથવા કૃતિના પુનરુત્પાદન માટે અથવા અપ્રકાશિત કૃતિના પ્રકાશન માટે ફરજિયાત પરવાનગી મેળવવા ઈચ્છતા એકથી વધુ અરજદારો હોય, ત્યાં કૉપિરાઈટ બોર્ડ તેવા અરજદારોમાંથી કોઈ એકને, જે બોર્ડના મત મુજબ સામાન્ય જનહિતને શ્રેષ્ઠ રીતે સેવા આપશે, ફરજિયાત પરવાનગી આપી શકે છે.

૧૧૬. પ્રકરણ ૬ લાયસન્સની મંજૂરી સાથે સંબંધિત છે, જેને બે ભાગોમાં વહેંચી શકાય; કૉપીરાઈટના માલિકો દ્વારા અપાતા લાયસન્સ અને અનિવાર્ય લાયસન્સ. અનિવાર્ય લાયસન્સ તેમાં સમાવવામાં આવેલી મર્યાદાઓને આધીન રહીને કૉપીરાઈટ બોર્ડ દ્વારા આપવામાં

આવી શકે છે. કડક અર્થમાં તેને સામાન્ય નિયમનો અપવાદ કહી શકાય તેમ નથી, કારણ કે કૉપીરાઇટના માલિકો દ્વારા લાયસન્સની મંજૂરી સંબંધિત જોગવાઈઓ અને અનિવાર્ય લાયસન્સ સંબંધિત જોગવાઈઓ જુદા ક્ષેત્રોમાં કાર્યરત છે. એ સાચું હોઈ શકે છે કે અનિવાર્ય લાયસન્સ આપવાનો હુકમ કરતાં સમયે તેમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવેલા સંબંધિત પરિબલો ધ્યાનમાં રાખવા જરૂરી છે, જેમાં મિલ્કતના અધિકારના એક ભાગરૂપે કૉપીરાઇટના માલિકનો અધિકાર પણ સમાવેશ પામે છે, પરંતુ જ્યાં કોઈ અધિનિયમનું અર્થઘટન સંતુલન સ્થાપનાર અધિનિયમ તરીકે કરવાનું હોય, ત્યાં સ્થિતિ ભિન્ન હોઈ શકે છે.

અધિનિયમની કલમ ૩૧નું અર્થઘટન

૧૧૭. કલમ ૩૧ની વ્યાપક આવશ્યકતાઓ નીચે મુજબ છે:

"(એ) સંબંધિત કૃતિ ભારતીય કૃતિ હોવી જોઈએ, જેના પરના પ્રતિસ્પત્વનો અવધિકાળ પ્રવર્તમાન હોવો જોઈએ;

(બી) ભારતીય કૃતિ એવી હોવી જોઈએ કે જે પ્રકાશિત કરવામાં આવી હોય અથવા જાહેરમાં રજૂ કરવામાં આવી હોય;

(સી) કૃતિમાં કૉપીરાઇટનો માલિક હોવો આવશ્યક છે

(૧) કૃતિનું પુનઃપ્રકાશન કરવા અથવા તેનું પુનઃપ્રકાશન કરવાની મંજૂરી આપવા ઇનકાર કર્યો હોય અથવા કૃતિના પ્રદર્શનને મંજૂરી આપવા ઇનકાર કર્યો હોય અને આવા ઇનકારના કારણે તે કૃતિ જનતા સમક્ષથી અવરોધિત રાખવામાં આવી હોય;

(૨) પ્રસારણ દ્વારા એવા કાર્યનું, અથવા ધ્વનિમુદ્રણના કિસ્સામાં તે ધ્વનિમુદ્રણમાં નોંધાયેલ કાર્યનું, જનતાને સંપ્રેષણ કરવાની મંજૂરી આપવાનો ઇનકાર કર્યો હોય, એવી શરતો પર કે જેને ફરિયાદી વાજબી માને છે;

(ડી) કૉપિરાઈટ બોર્ડ આ બાબતે સંતોષ પામ્યું છે કે ઇનકાર માટેના આધાર વાજબી નથી.

૧૧૮. મહત્વપૂર્ણ વાત એ છે કે, કલમો (એ) અને (બી) ની વચ્ચે 'અથવા' શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. તેનું વાચન વૈકલ્પિક રીતે કરવું જોઈએ અને સંયુક્ત રીતે નહીં. અન્યથા પણ, ઉક્ત જોગવાઈનું સંયુક્ત રીતે વાચન કરવું શક્ય નથી. કલમ (એ) કૃતિનું પુનઃપ્રકાશન કરવું અથવા તેનું પુનઃપ્રકાશન કરવાની મંજૂરી આપવી વગેરે બાબતને સંદર્ભિત કરે છે. કલમ (બી) પ્રસારણના કિસ્સામાં અથવા ધ્વનિમુદ્રણના કિસ્સામાં જાહેર જનતા સુધી સંપ્રેષણ કરવાની મંજૂરી આપવાનો ઇનકાર કરવા બાબતને સંદર્ભિત કરે છે.

૧૧૯. 'ઈનકાર' શબ્દનો અર્થ શું છે

૧૨૦. શ્રી દિવાન દ્વારા જેના પર આધાર મૂકવામાં આવ્યો છે તે 'નકાર'નો શબ્દકોશીય અર્થ, પ્રારંભે, નોંધવામાં આવી શકે.

નકાર.

૧. પ્રસ્તુત કરાયેલ અથવા માંગવામાં આવેલ કોઈ વસ્તુનો ઈનકાર અથવા અસ્વીકાર < વકીલનો પ્રશ્નોના જવાબ આપવા ઈનકાર વકીલ-અસીલ વિશેષાધિકાર પર આધારિત હતો >.

૨. અન્ય વ્યક્તિઓને તે રજૂ કરવામાં આવે તે પહેલાં કોઈ વસ્તુ સ્વીકારવાની કે અસ્વીકારવાની તક; આવી તક મેળવવાનો અધિકાર અથવા વિશેષાધિકાર (બ્લેક્સ લો ડિક્શનરી, સેવનથ એડિશન જુઓ)

૧૨૧. કોઈ શબ્દનો અર્થ તે જે સંદર્ભમાં ઉપયોગમાં લેવાયો છે તે સંદર્ભને અનુરૂપ આપવો જોઈએ. સંદર્ભાનુસાર અર્થ નિર્ધારિત કરવા માટે કાનૂનનો પાઠ ધ્યાનમાં રાખવો આવશ્યક છે. ઈનકારનું કૃત્ય દરેક કેસની હકીકતો પર આધારિત હોય છે. માત્ર એટલા કારણો કે વાટાઘાટ માટે પ્રસ્તાવ કરવામાં આવ્યો છે અથવા લાયસન્સની મંજૂરી માટે પ્રસ્તાવ કરવામાં આવ્યો છે, તે માત્ર તેના આધારે આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવું પૂરતું ન બની શકે કે કોપીરાઈટના માલિકે પોતાની કૃતિને જનતા સમક્ષથી અટકાવી રાખી નથી. જ્યારે પ્રસ્તાવ અયોગ્ય શરતે કરવામાં આવે છે

અથવા અન્યથા મનમાની હોય એવો વલણ અપનાવવામાં આવે છે, ત્યારે તે કોપીરાઈટના માલિક તરફથી ઇનકાર સમાન ગણાઈ શકે છે.

૧૨૨. જ્યારે કૉપિરાઈટનો માલિક અથવા કૉપિરાઈટ સોસાયટી તેમાં એકાધિકારનો ઉપયોગ કરે છે, ત્યારે કૉપિરાઈટના માલિક અને પ્રસ્તાવિત લાઈસન્સધારકની સોદાકીય શક્તિ સમાન ન પણ હોય શકે. જ્યારે લાઈસન્સ મંજૂર કરવા માટે કૉપિરાઈટના માલિક દ્વારા કોઈ પ્રસ્તાવ કરવામાં આવે છે, ત્યારે તેનો એવો કોઈ શરત અથવા નિયમ સાથે સંબંધ ન હોઈ શકે જે તેના માટે સંપૂર્ણપણે અસંગત અથવા પરકીય હોય. જો કોઈ અયોગ્ય માંગણી સ્વીકારી લેવામાં આવે, તો તે અસંવિધાનિક કરાર બની જાય છે, જે તમામ હેતુઓ અને અર્થમાં ધ્વનિમુદ્રણમાં નોંધાયેલ કૃતિને જનતા સુધી સંપ્રેષિત કરવાની મંજૂરી આપવાનો ઇનકાર સમાન ગણાઈ શકે. કાયદેસર પ્રસ્તાવ હકીકતમાં પ્રસ્તાવ ન પણ હોઈ શકે.

૧૨૩. ઉપકલમ (૧) ની કલમ ૩૧ ના ખંડો (એ) અને (બી) બંનેમાં 'કૃતિ' શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હોવા છતાં, તેનો ઉપયોગ ભિન્ન હેતુઓ માટે કરવામાં આવ્યો છે. ઉક્ત 'કૃતિ' શબ્દની વ્યાખ્યા કલમ ૨(વાચ) માં વિવિધ સંદર્ભોમાં કરવામાં આવી છે. તેમાં નીચે મુજબની કૃતિઓનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે: (એ) સાહિત્યિક, નાટ્ય, સંગીતમય અથવા કલાત્મક કૃતિ; (બી) ચલચિત્ર ફિલ્મ; (૩)

ધ્વનિ-મુદ્રણ. આમ, પ્રાથમિક દષ્ટિએ સાહિત્યિક કૃતિનો ધ્વનિ-મુદ્રણ સાથે કોઈ સંબંધ હોવો જરૂરી નથી.

૧૨૪. અધિનિયમમાં, ખાસ કરીને તેની કલમો ૧૪(૧)(એ) અને ૧૪(૧)(ઈ) ને ધ્યાનમાં લેતાં, એવા સંકેતો મળે છે કે તે જુદા જુદા ક્ષેત્રોમાં અમલમાં આવવા માટે રચાયેલ છે. હકીકતમાં, તે એક જ ક્ષેત્રમાં અમલમાં આવતી હોય તેમ જણાતી નથી. ખંડ (એ) કૃતિના પ્રકાશન અથવા પુનઃપ્રકાશનનો ઉલ્લેખ કરે છે. તે મુદ્રણ માધ્યમમાં અથવા અન્ય માધ્યમોમાં હોઈ શકે. પરંતુ, ખંડ (બી) માત્ર પ્રસારણનો ઉલ્લેખ કરે છે. ધ્વનિમુદ્રણ તેનો એક ભાગ છે. કલમ ૧૪ ની ઉપકલમ (૧) ના ખંડ (એ) ની ઉપખંડો (૧) થી (૭) અને ખંડ (ઈ) ની ઉપખંડો (૧) થી (૩) એ 'કૉપિરાઈટ' શબ્દને ભિન્ન અર્થો પ્રદાન કર્યા છે. જ્યાં ખંડ (એ) સામાન્ય રીતે કૃતિનો ઉલ્લેખ કરે છે, ત્યાં ખંડ (બી) તેવા ધ્વનિમુદ્રણમાં નોંધાયેલી કૃતિનો ઉલ્લેખ કરે છે, જેનો અર્થ એવો થાય છે કે એવા ધ્વનિઓનું મુદ્રણ કે જેમાંથી તેવા ધ્વનિઓનું પુનઃઉત્પાદન કરી શકાય, ભલે તેવું મુદ્રણ કયા માધ્યમ પર કરવામાં આવ્યું હોય અથવા ધ્વનિઓ કઈ પદ્ધતિથી ઉત્પન્ન કરવામાં આવ્યા હોય. ખંડ (બી) પ્રત્યક્ષપણે ખંડ (એ) ની યોજનામાં બંધબેસતો નથી.

૧૨૫. કલમના અર્થઘટનને તેમાં સમાયેલ મર્યાદાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, એટલે કે, જો સંદર્ભ અન્યથા આવશ્યક ન બનાવતો હોય તો, અમલમાં મૂકવું જોઈએ.

૧૨૬. પ્રસારણના માર્ગે જનતા સુધી સંપ્રેષણ શક્ય છે. કલમ ૨(એફએફ) સાથે જોડાયેલ સ્પષ્ટીકરણ ઉક્ત શબ્દપ્રયોગનો વ્યાપક અર્થ સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે. સામાન્ય રીતે કોઈ કૃતિનું પ્રકાશન અને પુનઃપ્રકાશન, ધ્વનિમુદ્રણમાં નોંધાયેલી કૃતિના સંપ્રેષણથી ભિન્ન હોઈ શકે છે. ‘આવી કૃતિ’ શબ્દોના ઉપયોગને પણ મહત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. ઉક્ત શબ્દોને એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને સમજવા જોઈએ કે ધ્વનિમુદ્રણ પણ એક કૃતિ છે. જો એમ માનવામાં આવે કે માલિકો દ્વારા ઑલ ઇન્ડિયા રેડિયો અને કેટલાક અન્ય રેડિયો પ્રસારકો સાથે સ્વૈચ્છિક પરવાનગીઓ કરવામાં આવી છે, તો કૉપિરાઈટ બોર્ડ સમક્ષ અન્ય કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા અરજી કરવા માટેના દ્વાર બંધ કરવા માટે એટલું પૂરતું થાય છે. એમ પણ કહી શકાય કે જો તે ઉપગ્રહ ચેનલ અથવા અવકાશ રેડિયોને આપવામાં આવ્યું હોય, તો તે જ બાબત અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ અરજી મંજૂર કરવાની ના પાડવાના હેતુને પણ સિદ્ધ કરશે.

૧૨૭. જોગવાઈઓનું સંદર્ભાનુસાર અર્થઘટન અમને સ્થિતિવિશેષની વાસ્તવિકતાઓ પર વિચાર કરવા દોરી જાય છે. એફ.એમ. રેડિયો દરેક શહેર માટે ચલાવવામાં આવે છે. પ્રસારણના

સંદર્ભમાં 'કૃતિ' શબ્દનો અર્થ એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને સમજવો જરૂરી છે કે ૧૫૦ એફ.એમ. પરવાનાઓમાંથી આશરે ૯૩ કાર્યરત છે. ભારતમાં લગભગ તમામ મોટા શહેરોમાં ૩૦૦ પ્રસારકો કાર્યરત છે. 'જનતા' શબ્દનો અર્થ ભારતના તમામ ભાગોની જનતા એવો કરવો જોઈએ, માત્ર તેના કોઈ એક નિશ્ચિત ભાગની જનતા એવો નહીં. જો અન્ય કોઈ અર્થ અપાય, તો 'ફરિયાદકર્તા જે શરતોને વાજબી ગણે તેવી શરતો પર' શબ્દસમૂહનું સર્વ મહત્ત્વ જ નષ્ટ થઈ જાય. સંસદે 'ફરિયાદકર્તા જે શરતોને વાજબી ગણે તેવી શરતો પર સંદેશાવ્યવહાર કરવાની મંજૂરી આપવાનો ઇનકાર' એવા શબ્દો વાપર્યા છે, તે જ હકીકત સૂચવે છે કે અવાજબી શરતો પણ ઇનકાર સમાન ગણાશે. એ જ અર્થમાં 'ઇનકાર કર્યો છે' આ અભિવ્યક્તિને કૉપિરાઈટ માર્લિંગ તરફથી સાવ સ્પષ્ટ નામ જૂરી અથવા અસ્વીકાર એવો અર્થ આપી શકાય નહીં.

૧૨૮. પીપીએલ અને એસસીઆઈએલએ પ્રસારકોને લાયસન્સોમાં પ્રવેશ કરવા માટે કદાચ આમંત્રિત કર્યા હોય અને તેઓ તેમના સંગ્રહને લાયસન્સ આપવા ઇચ્છુક હતા. પરંતુ તેમનો વાદ એવો હતો કે જો આવી શરતો અયોગ્ય હોય, તો તે ઇનકાર સમાન બને છે, જે અધિનિયમની કલમ ૩૧ને આકર્ષે છે. "પ્રસારણ દ્વારા કૃતિને જાહેરમાં સંપ્રેષિત કરવી" એવા શબ્દોનું વિશેષ મહત્ત્વ છે. તે સંપ્રેષણની એક પદ્ધતિ માટે જોગવાઈ

કરે છે. આથી, માત્ર એટલા માટે કે કૉપિરાઈટના રજિસ્ટ્રારને પ્રસારણ દ્વારા કૃતિને જાહેરમાં સંપ્રેષિત કરવા માટે લાયસન્સ મંજૂર કરવા દિશાનિર્દેશ આપવામાં આવે, તેનાથી એવો અર્થ થતો નથી કે માત્ર એક જ લાયસન્સ આપવામાં આવશે. બોર્ડ, એક વૈધાનિક સત્તાધિકારી તરીકે કાર્ય કરતાં, સમયાંતરે પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે. તેથી, કલમ ૩૧ની ઉપકલમ (૨) ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતાં, ફરજિયાત લાયસન્સ માત્ર એક જ અને એકથી વધુ પ્રસારકોને નહીં આપી શકાય એવો વાદ કરવો યોગ્ય નથી. અમે આ જોગવાઈ અંગે થોડું વિસ્તૃત રીતે થોડું પાછળથી વિચારણા કરીશું. ફરજિયાત લાયસન્સ માટે અરજીફરમાઈશ કરવામાં આવે ત્યારે તેની કોઈ જાહેરખબર થાય છે કે નહીં એવા પ્રશ્નના જવાબમાં અમને જણાવવામાં આવ્યું છે કે એવો કોઈ નિયમ અથવા પ્રથા અસ્તિત્વમાં નથી. આ હકીકત ઉપરાંત કે ધ્વનિ રેકૉર્ડિંગના મામલે ફરજિયાત લાયસન્સ આપવા માટેની અરજી ભિન્ન વ્યક્તિઓ દ્વારા થઈ શકે છે; તેની વ્યાપક વ્યાપ્તિનો અમે ઉપરોક્ત રીતે અગાઉ ઉલ્લેખ કર્યો છે. તે દેશના જુદા જુદા ભાગો, કિંતુ જુદા જુદા શહેરો માટે પણ હોઈ શકે. જો ફરજિયાત લાયસન્સ માત્ર એક જ વખત, દેશના દરેક એકલ ભાગને આવરી લેતું, આપવામાં આવે, તો તે પરથી એવો નિષ્કર્ષ કાઢી શકાય નહીં કે અન્ય કોઈ વ્યક્તિ બોર્ડનો સંપર્ક કરી શકશે નહીં.

૧૨૯. કલમ ૩૧(૧)(બી) વાસ્તવમાં કોઈ વ્યક્તિગત પ્રસારકના હિતમાં કોઈ હક્ત્વરૂપ પાત્રતા સર્જતી નથી. હક તો બોર્ડ સમક્ષ જવાનો છે, જ્યારે તે માને કે પરવાનો આપવા માટેની પ્રસ્તાવિત શરતો અયોગ્ય છે. નિશ્ચિતપણે, તે એક ચંત્રણાની જોગવાઈ કરે છે, પરંતુ તે ચંત્રણાનો હેતુ તેના હકના નિર્ધારણ માટે છે. જ્યારે કોઈ દાવો કાયદાની જોગવાઈઓના અનુસંધાનમાં કરવામાં આવે છે, ત્યારે તેનો નિર્ધારણ થવો જ જોઈએ. બધા કેસો માત્ર સંકુચિત વેપારી હિત સાથે સંકળાયેલા હોવા આવશ્યક નથી. કાયદાની વ્યાખ્યા કરવાનો હેતુ હોય ત્યારે, અદાલતે તમામ પરિસ્થિતિઓનું ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ, જેમાં તે વ્યક્તિના હિતનો પણ સમાવેશ થાય છે જે અવાજ-મુદ્રણના પુનઃપ્રસારણ માટે પરવાનો મેળવવા ઈચ્છે છે, જેના સંદર્ભમાં અન્ય કોઈ વ્યક્તિને પ્રતિસ્વામ્ય હક હોય. તેમ છતાં, તેનો અર્થ એવો નહિ થાય કે જે તે દરેક વ્યક્તિ અરજી દાખલ કરી શકે.

૧૩૦. ફરિયાદીના અધિકારનું નિર્ધારણ કરવા માટે બોર્ડ દ્વારા અપનાવવાની પદ્ધતિ અધિનિયમ હેઠળ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

૧૩૧. કલમ ૩૧ સાથે જોડાયેલું સ્પષ્ટીકરણ પણ મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે, કારણ કે તે એક તરફ કલાત્મક કૃતિ અને બીજી તરફ ચિત્રપટ ફિલ્મો અથવા ધ્વનિ રેકોર્ડિંગ વચ્ચે ભેદ સ્થાપિત કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે. આ તબક્કે અમે તે અંગે સંબંધિત નથી.

૧૩૨. સ્વીકાર્ય રીતે, તેની શરતો મુજબ પ્રાકૃતિક ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવું આવશ્યક છે અને તપાસ હાથ ધરવી પડે છે. આવી તપાસનો વ્યાપ કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ પર આધારિત રહેશે. એવો નિષ્કર્ષ પર પહોંચવું જરૂરી છે કે કૉપિરાઇટના ધારકના માલિક દ્વારા ઇનકાર કરવા માટે દર્શાવાયેલા આધાર યુક્તિસંગત નથી. માત્ર ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા પછી જ કૉપિરાઇટના રજિસ્ટ્રારને ઉક્ત હેતુ માટે પરવાનો મંજૂર કરવા નિર્દેશ આપવામાં આવશે. કૉપિરાઇટના માલિકને ચૂકવવાપાત્ર વળતરની રકમ પણ નક્કી કરવી આવશ્યક છે. બોર્ડને તેવી અન્ય શરતો અને નિયમો નક્કી કરવાનો પણ અધિકાર રહેશે, જેને બોર્ડ યોગ્ય અને સુચિત માને. નોંધણી માત્ર આવી ફી ચૂકવ્યા પછી અને અન્ય નિર્દેશોના પાલનને આધીન રહીને જ આપવામાં આવે છે.

મિલ્કતનો અધિકાર – શું આ સંકલ્પના લાગુ પડે છે

૧૩૩. કૉપિરાઇટનો માલિક નિર્વિવાદ રીતે માલિકીના અધિકાર સમાન હક ધરાવે છે. તે માનવ અધિકાર પણ છે. હવે, માનવ અધિકારો બહુઆયામી અભિગમ પ્રાપ્ત કરવા લાગ્યા છે. વ્યક્તિઓની સામેના સંપત્તિ અધિકારો પણ માનવ અધિકારોની 'બહુમુખીતા'ની અંદર સમાવેશ પામે છે. ઉદાહરણ તરીકે, વિપરીત કબજાના કોઈપણ દાવાને માનવ અધિકારો સાથે સુસંગત રીતે વાંચવો જરૂરી છે. યુરોપિયન માનવ

અધિકાર અદાલતનો સક્રિય અભિગમ બ્યુલેન પ્રોપર્ટીઝ લિ. વિ. પાલ્મર, ૨૦૦૫ ઇડબ્લ્યુએચસી (ચ.) ૮૧૭ અને જે. એ. પાઈ (ઓક્સફર્ડ) લિ. વિ. ગ્રેહમ, ૨૦૦૨ ૩ ઓલ ઇ.આર. ૮૬૫ ના ચુકાદાઓમાંથી સ્પષ્ટપણે દર્શ્યમાન થાય છે.

૧૩૪. આ અદાલતે પી.ટી. મુનિક્કન્ના રેડ્ડી અને અન્ય વિ. રેવમ્મા અને અન્ય, ૨૦૦૭ ૬ એસ.સી.સી. ૫૯, માં નીચે મુજબ જણાવતાં આવા મામલાઓમાં કડક અર્થઘટનના નિયમને અમલમાં મૂકવા માટે એ જ સિદ્ધાંતને સમાવવાની આવશ્યકતાને માન્યતા આપી હતી:

પ્રતિકૂળ કબજો એવો અધિકાર છે જે અમલમાં માત્ર એટલા માટે જ આવતો નથી કે કોઈ વ્યક્તિ સતત અને ઇરાદાપૂર્વકની ઉપેક્ષાના કારણે મિલકત પાછી મેળવવાનો પોતાનો અધિકાર ગુમાવે છે, પરંતુ કબજેદારના અન્યને મિલકતમાંથી વંચિત કરવાનો સકારાત્મક આશય હોવાના કારણે પણ આવે છે. કબજો રાખવાનો આશયને અન્યને કબજામાંથી બેહખલ કરવાનો આશયના સ્થાને મૂકી શકાય નહિ. માત્ર કબજો, તે કેટલો પણ લાંબા સમય સુધી રહ્યો હોય, માન્ય કબજાને પ્રતિકૂળ કબજામાં રૂપાંતરિત કરતો નથી.

૧૩૫. વધુમાં, પીટર સ્મિથ વિ. ક્વેર્નર સિમેન્ટેશન ફાઉન્ડેશન્સ લિ., ૨૦૦૬ ઇડબ્લ્યુસીએસિવ ૨૪૨માં, અદાલતે અપીલકર્તાને ચાર વર્ષના વિલંબ છતાં કેસ ફરીથી ખોલવાની પરવાનગી આપી હતી, કારણ

કે તેને તે હક્કથી વંચિત રાખવામાં આવ્યો હતો, જેના માટે માનવ અધિકારો અંગેની યુરોપિયન કન્વેન્શનની કલમ ૬ ("કન્વેન્શન") હેઠળ તેને હકદાર બનાવવામાં આવ્યો હતો – એટલે કે, સ્વતંત્ર અને નિષ્પક્ષ ન્યાયાધિકરણ સમક્ષ ન્યાયસંગત સુનાવણીનો હક્ક.

૧૩૬. પરંતુ મિલકતનો અધિકાર હવે મૂળભૂત અધિકાર રહ્યો નથી. તે વાજબી પ્રતિબંધોને આધીન રહેશે. બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૦૦એના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, તે તેમાં નિર્ધારિત શરતોને આધીન રહી શકે છે, એટલે કે, જાહેર હિતમાં અને વાજબી વળતરનું ચુકવણું કરીને તેને સંપૂર્ણ અથવા આંશિક રીતે હસ્તગત કરી શકાય છે.

જાહેર હિત – જાહેર નીતિ

૧૩૭. જાહેર હિત શું ગણાય — શું તે દરેક કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ તથા કાયદાની જોગવાઈઓ પર આધારિત રહેશે —

૧૩૮. “જાહેર નીતિ” શબ્દનો સામાન્ય અર્થ આ અદાલતે હંમેશા અશિસ્તબદ્ધ ઘોડા સમાન માન્યો છે. [જુઓ ઘેરુલાલ પારખ વિ. મહાદેઓદાસ મૈયા અને અન્ય, ૧૯૫૯ સપ્પ્ર એસસીઆર ૪૦૬]. આ કેસનો ઉલ્લેખ તાજેતરના આ અદાલતના નિર્ણયમાં દેવીંદર સિંહ અને અન્ય વિ. પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૮ એસસી ૨૬૧ માં કરવામાં આવ્યો હતો.

૧૩૯. તેથી, સંપત્તિનો અધિકાર એવો નથી કે તેના વિષયમાં કોઈ નિયંત્રણ લાદી ન શકાય; જ્યારે સંપત્તિનો અધિકાર એવો એકાધિકાર સર્જે છે કે જેમાં જનતાને પ્રવેશ મળવો આવશ્યક હોય, ત્યારે તે જ વસ્તુ જનતાથી રોકી રાખવી અયોગ્ય વેપાર પ્રથા સમાન ગણાઈ શકે. અમારી સંવિધાનિક યોજનામાં કાનૂની એકાધિકારને પ્રોત્સાહન આપવામાં આવતું નથી. જ્ઞાનનું પ્રસરણ થવા દેવું આવશ્યક છે. કોઈ કલાત્મક કૃતિ જાહેર કરવામાં આવી હોય તો, અવશ્ય, વાજબી શરતોને આધીન અને વ્યાપક જનહિત માટે યોગ્ય પરિતોષિકની જોગવાઈ સાથે, તે જનસામાન્યને ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવવી જોઈએ.

રોયલ્ટી અને વળતર

૧૪૦. શું "રોયલ્ટી" અને "વળતર" શબ્દો સમાનાર્થી નથી—"રોયલ્ટી" નો અર્થ કોઈ કૃતિના શોષણના સંબંધમાં લેખકને ચૂકવવામાં આવતું પારિશ્રમિક થાય છે, જે સામાન્ય રીતે સતત ધોરણે થતી ચુકવણીને સૂચવે છે (ઉદાહરણ તરીકે વેચાણ કિંમતના ૧૦ ટકા) અને અધિકારોના સંપાદનના પ્રતિફળરૂપે એકમુશ્ત રકમ તરીકે થતી ચુકવણીને નહીં. તેનો ઉપયોગ કલાકારોને કરવામાં આવતી ચુકવણી માટે પણ થઈ શકે છે. ('વર્લ્ડ કોપીરાઈટ લો' (૨મી આવૃત્તિ) જે.એ.એલ. સ્ટર્લિંગ દ્વારા જુઓ).

૧૪૧. જોકે, 'કોમ્પેન્સેશન' શબ્દનો ઉપયોગ એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કરવામાં આવ્યો હોવો જોઈએ કે જો તે કાયદેસર અનુદાન હોય, તો તે કાયદેસર પરવાનગીનો મામલો બને છે. અન્ય કાયદેસર પરવાનગીઓના કેસોમાં 'રોયલ્ટી' શબ્દનો ઉપયોગ થયો છે, તે હકીકતથી અમે અજાણ નથી. એટલું જ નહીં, 'યુઝુઅલી' શબ્દનો પણ ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. શ્રી દીવાને પોતે જ ૧૯૫૮ ના નિયમો સાથે જોડાયેલા નિયમ ૧૧એ અને ફોર્મ ૨એનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. માન્ય રીતે બનાવવામાં આવેલ ફોર્મની કલમો (૧૦) અને (૧૧) માં 'રોયલ્ટી' શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

"૧૦. રોયલ્ટીનો દર, જેને અરજદાર વાજબી ગણે છે, તે કૉપિરાઈટના માલિકને ચૂકવવાનો રહેશે.

૧૧. રોયલ્ટીની ચુકવણી માટે અરજદારના સાધનો"

૧૪૨. તેથી, વિધાનમંડળે સર્વ હેતુ અને અર્થ માટે 'વળતર' ને 'રોયલ્ટી' સાથે સમકક્ષ ગણાવ્યું છે. અધિનિયમના સંદર્ભમાં, રોયલ્ટી સામાન્ય વર્ગ છે અને વળતર તેનું વિશિષ્ટ ઉપવર્ગ છે. જ્યાં પરવાનો આપવાનો હોય, ત્યાં તે અવધિ માટે આપવાનો રહે છે. 'વળતર' વાર્ષિક ભથ્થા સ્વરૂપે ચૂકવવામાં આવી શકે છે. 'વળતર' સમયાંતરે ચુકવપાત્ર હોવાનું પણ માનવામાં આવી શકે છે, કારણ કે વળતર ઉપરાંત અન્ય શરતો અને નિબંધનો પણ લાદી શકાય છે. વળતરનું ચુકવણું એવી

કેટલીક અન્ય શરતો અને નિબંધનો સાથે કરવાનો નિર્દેશ કરવો આવશ્યક છે, જે લાદવામાં આવી શકે.

હાંસિયાની નોંધ

૧૪૩. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે અધિનિયમની કલમ ૩૧નું યોગ્ય અર્થઘટન કરવા માટે હાંસિયાની નોંધનો સંદર્ભ લેવો માન્ય છે. શ્રી દીવાને કે.પી. વર્ગીસ વિ. ઇનકમ-ટેક્સ ઓફિસર, એર્નાકુલમ, ૧૯૮૧ ૪ એસ.સી.સી. ૧૭૩ પર ખૂબ જ ભારપૂર્વક નિર્ભરતા મૂકી હતી, અને એવી દલીલ રજૂ કરી હતી કે કોઈ કલમની હાંસિયાની નોંધ પર તે કલમનો આશય દર્શાવવા અથવા તે કલમ કયા વિષય સાથે સંબંધિત છે તે બતાવવા માટે નિર્ભર રહી શકાય. જોકે, આ પણ સદૃઢ રીતે સ્થાપિત છે કે જ્યાં અધિનિયમ સ્પષ્ટ હોય ત્યાં હાંસિયાની નોંધની કોઈ ભૂમિકા ન હોઈ શકે. {જુઓ ભિંકા અને અન્ય વિ. ચરણ સિંહ, ૧૯૫૯ સપ્લિ.૨ એસ.સી.આર. ૭૯૮.

સંસદીય આશય

૧૪૪. સંસદનો આશય, એ તો સ્થિર સિદ્ધાંત છે, કલમના સાદા વાચનથી નિર્ધારિત થવો જોઈએ. આશય એવો છે કે જે કૃતિઓને "જનતા સમક્ષથી રોકી રાખવામાં આવી છે" તેમનું વર્તન "પ્રસારણ કરવાનો અધિકાર" કરતાં ભિન્ન રીતે કરવું. પ્રસારણ કરવાનો અધિકાર ક્ષણિક

અધિકાર છે. તે માટે વિશેષ વ્યવસ્થા આવશ્યક છે, કારણ કે તે એવી દરેક વ્યક્તિને, જે કોઈ કૃતિનું અથવા દ્વનિમુદ્રણમાં નોંધાયેલી કૃતિનું પ્રસારણ કરવા ઇચ્છે છે, તે કરવા માટેનો અધિકાર આપે છે, ભલે તે પોતાના દષ્ટિએ યોગ્ય જણાતી શરતો પર પરવાનો મેળવવા સ્વૈચ્છિક કરારમાં પ્રવેશ કરીને હોય અથવા શરતો અયોગ્ય જણાય ત્યારે બોર્ડનો આશરો લઈને હોય.

૧૪૫. અમને ઇચ્છા હતી કે આ અધિનિયમ સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ હોત. પરંતુ માત્ર એટલા માટે કે તે એવું નથી, અદાલતો હાથ પર હાથ ધરી પોતાની અસમર્થતા વ્યક્ત કરી શકતી નથી.

૧૪૬. જ્યારે આવી ફરિયાદ કરવામાં આવે છે, ત્યારે તે બોર્ડને અધિકારક્ષેત્ર પ્રદાન કરે છે. અંતે તે ફરિયાદ મંજૂર કરી શકે અથવા નકારી શકે, પરંતુ એવું કહી શકાય નહીં કે ફરિયાદ પોતે જ ગ્રાહ્ય નથી.

કલમ ૩૧(૨)નું અર્થઘટન

૧૪૭. આથી આપણે કલમ ૩૧(૨) ની વ્યાખ્યા તરફ આવીએ છીએ. જ્યાં એકથી વધુ અરજદારો હોય એવા કેસમાં તે લાગુ પડે છે. જો પક્ષકારો એક જ આધાર પર આગળ વધતા હોય તો તેમની અનુરૂપ દાવેદારીઓ પર વિચાર કરવાનો પ્રશ્ન ઊભો થાય. પરંતુ તેનો એવો અર્થ થતો નથી કે માત્ર એક જ વ્યક્તિને સદાકાળ માટે અથવા અનિશ્ચિત

મુદત માટે, ભલે તે શાશ્વતરૂપે હોય, પરવાનો મેળવવાનો હક હોય. પરવાનો મર્યાદિત સમયગાળા માટે આપવામાં આવી શકે; જો એવું હોય તો બીજી વ્યક્તિ પણ તેવી અરજી કરી શકે. કલમ ૩૧ ની ઉપકલમ (૨) ને જો શાબ્દિક રીતે વાંચવામાં આવે તો તે અસંગત સ્થિતિ તરફ દોરી જશે. તે અધિનિયમના આશય અને હેતુને નિષ્ફળ બનાવશે. તેથી તેને સીમિત અર્થમાં વાંચવી આવશ્યક છે. તે માટે હેતુલક્ષી અર્થઘટનનો આશરો લેવાઈ શકે.

૧૪૮. ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વિ. નુસલી નેવિલ વાડિયા અને અન્ય, ૨૦૦૭ ૧૪ સ્કેલ ૫૫૬ માં, આ અદાલતે આ મંતવ્ય વ્યક્ત કર્યું હતું:

અધિનિયમની જોગવાઈઓને યોગ્ય અને અસરકારક રીતે વાંચી શકાય તે હેતુથી, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે જો શાબ્દિક અર્થઘટન અપાય, તો તે એવી વિસંગતિ અથવા અસંગતતા ઊભી કરી શકે છે જેને ટાળવી આવશ્યક છે. સર્વોચ્ચ અદાલતને કોઈ કાયદાનું વાજબી રીતે અર્થઘટન કરી શકે તે માટે, અદાલતે પોતાને એક વાજબી વિધાનકર્તા/લેખકની સ્થિતિમાં રાખવી જોઈએ. આપું કરવામાં આવે ત્યારે હેતુલક્ષી અર્થઘટનના નિયમોનો આશ્રય લેવો પડે છે, જેના અનુસંધાને અધિનિયમનું અર્થઘટન એવી રીતે કરવું પડે કે અધિનિયમનો હેતુ પૂર્ણ થાય; અને પરિણામે, અદાલતે અન્ય મુદ્દાઓ સાથે સાથે અશોકા

માર્કેટિંગ લિ. (ઉપરોક્ત) માં જે રીતે ઠરાવ્યું છે તે મુજબ, કાયદેસરની યોજનાના લાભાર્થીને તેની અંધારણીય ફરજોનું પાલન કરવા પ્રેરણા મળે.

૧૪૯. બરાકે પોતાના વિસ્તૃત ગ્રંથ 'પરપોઝિવ કન્સ્ટ્રક્શન' માં 'પરપઝ' શબ્દને અપાયેલા વિવિધ અર્થોનું સ્પષ્ટીકરણ કર્યું છે. ચર્ચાની યોગ્યતા દૃષ્ટિએ બરાકના શબ્દોમાં પરપોઝિવ કન્સ્ટ્રક્શનનો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય રહેશે:

હાર્ટ અને સેક્સ પણ 'હેતુ' ને વ્યક્તિનિષ્ઠ સંકલ્પના તરીકે ગણતા હોય તેમ જણાય છે. હું 'જણાય છે' એવું કહું છું કારણ કે, જોકે હાર્ટ અને સેક્સ એવો દાવો કરે છે કે ભાષ્યકર્તાએ પોતાને વિધાનકર્તાના સ્થાને કલ્પવો જોઈએ, તેઓ વસ્તુનિષ્ઠતાના બે તત્ત્વો રજૂ કરે છે: પ્રથમ, ભાષ્યકર્તાએ એવું માનવું જોઈએ કે વિધાનમંડળ સમજદાર વ્યક્તિઓથી બનેલું છે, જે સમજદાર હેતુઓને સમજદાર રીતથી હાંસલ કરવા માંગે છે; અને દ્વિતીય, ભાષ્યકર્તાએ આ અકાઠ્ય અનુમાન સ્વીકારવું જોઈએ કે વિધાનમંડળના સભ્યોએ સદ્ભાવપૂર્વક પોતાની સંવિધાનિક ફરજોનું પાલન કરવા પ્રયત્ન કર્યો હતો. આ રચના ભાષ્યકર્તાને લેખકના વ્યક્તિનિષ્ઠ આશય અંગે નહીં, પરંતુ જો તેણે અથવા તેણીએ સમજદારીપૂર્વક વર્તન કર્યું હોત તો લેખકનો જે આશય હોત તેની તપાસ કરવાની મંજૂરી આપે છે.

(આહરોન બરાક, પર્પોઝિવ ઇન્ટરપ્રિટેશન ઇન લો (૨૦૦૭) પૃષ્ઠ ૮૭ પર જુઓ)

૧૫૦. ભારત પેટ્રોલિયમ કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિ. મદ્દુલા રત્નાવક્ષી અને અન્ય, ૨૦૦૭ ૬ એસ.સી.સી. ૮૧ માં, આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું:

વધુમાં, એવી ધારણા કરવામાં આવે છે કે સંસદે એક ચુકિતસંગત કાયદો બનાવ્યો છે (જુઓ બ્રેયર, સ્ટીફન (૨૦૦૫): એક્ટિવ લિબર્ટી: અપર ડેમોક્રેટિક કન્સ્ટિટ્યુશનની વ્યાખ્યા, નોફ (કાયદાકીય વ્યાખ્યાના અધ્યાયમાં – પૃષ્ઠ ૯૯, ચુકિતસંગત વિધાનકર્તાની ધારણા માટે).

૧૫૧. આ કેસમાં અધિનિયમ અને નિયમોની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન, તેથી, ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ કલ્પિત રાજ્યની કાર્યવાહી ના પ્રકાશમાં કરવું જરૂરી બને છે. તે અસરકારક બને તે હેતુસર, ઉદ્દેશ્યલક્ષી અર્થઘટનના સિદ્ધાંતનો આશ્રય લેવો પડી શકે. [આ પણ જુઓ; ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. બૃજ મોહન અને અન્ય, ૨૦૦૭ ૭ એસ.સી.સી. ૫૬]"

૧૫૨. વધુમાં, અદાલત જ્યારે કોઈ વિધાનનું અર્થઘટન કરે છે, ત્યારે તે પોતાને વિવેકસંગત વિધાનમંડળની સ્થિતિમાં મૂકે છે; તમામ વિધાનોને વિવેકસંગત હોવાનું અનુમાન કરવું આવશ્યક છે. હવે આ સુસ્થાપિત કાયદો છે કે જ્યાં શાબ્દિક અર્થઘટનથી વિસંગતિપૂર્ણ

પરિણામ આવે ત્યાં તે ટાળવું જોઈએ. જો એવું માનવામાં આવે કે એકવાર ધ્વનિ-અંકન બાબતે ફરજિયાત અનુજ્ઞાપત્ર આપવામાં આવે, તો પછી બોર્ડ કાયમ માટે પોતાની અધિકારિતા ગુમાવે છે, તો તે વિસંગતિપૂર્ણ સ્થિતિ સર્જશે. વિધાન એવી સ્થિતિનો અવલોકન કરતું નથી. એક તરફ, સામાન્ય જોગવાઈઓ અધિનિયમની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં જ નહીં, પરંતુ કૉપિરાઈટના માલિક દ્વારા તેના પર લાદવામાં આવેલી શરતોની અવિવેકસંગતતા અંગે કોઈ વ્યક્તિને જે વ્યક્તિગત ફરિયાદો હોઈ શકે તેને ધ્યાનમાં લેતાં પણ, એવું માનવું જ પડશે કે જ્યારે જ્યારે તે માટે કારણ-એ-દાવો ઊભો થાય ત્યારે ત્યારે તે બોર્ડનો આશરો લેવા હકદાર છે. તેથી એવું માનવું જ પડશે કે કલમ ૩૧ ની ઉપ-કલમ (૨)નો સંબંધ તુલનાત્મક રીતે ખંડ (એ) સાથે છે, ખંડ (બી) સાથે નહીં.

૧૫૩. શ્રી દીવાને ઇન્ડિયન એડમિનિસ્ટ્રેટિવ સર્વિસિસ (એસ.સી.એસ.) એસોસિયેશન, યુ.પી. અને અન્ય વિ. યુનિયન ઑફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, ૧૯૯૩ સપ્લ. ૧ એસ.સી.સી. ૭૩૦ પર આધાર મૂક્યો, જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે:

૯. તેથી સ્થિર થયેલો કાયદો એવો છે કે જ્યાં વૈધાનિક સુધારાની મંજૂરા સ્પષ્ટ અને અભિવ્યક્ત હોય, ત્યાં શબ્દોનો અંતરારોપણ કરી શકાય નહીં. પ્રથમ તો, વર્તમાન પ્રકરણમાં તેની જરૂર જ નથી. જો તે ઉમેરવામાં આવે, તો સંભાવના એ છે કે અધિનિયમ વિધાનમંડળની

મનુષાને અમલમાં મૂકવામાં નિષ્ફળ જાય. વિધાનમંડળે જે અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવાનો ઇરાદો રાખ્યો હોય તે ભાષાનું આવરણ શબ્દો છે. જ્યાં અધિનિયમનો અર્થ સ્પષ્ટ અને ચુકિતસંગત હોય, ભલે શબ્દો કાઢી મૂકવાથી હોય કે કોઈ શબ્દ ઉમેરવાથી, ત્યાં અંતરારોપણ અયોગ્ય છે, કારણ કે વિધાનમંડળની મનુષાનો પ્રાથમિક હેતુ તે જ છે જે અધિનિયમમાં કહેવાયેલું છે. જો ભાષા સરળ, સ્પષ્ટ અને નિર્દિષ્ટ હોય, તો તેને અસર આપવી જ પડે અને અર્થઘટનનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી. જો તે અસ્પષ્ટ અથવા અનિરિચ્છિત જણાય, તો અદાલત વધારેમાં વધારે ખામી દૂર કરી શકે. કોઈ ખોટો હુકમ અથવા ખામીયુક્ત વિધાન માત્ર તે ખોટું છે એટલા માટે જ યોગ્ય ઠરી શકે નહીં. વધારેમાં વધારે અદાલત તેને રદ કરી શકે, જો તે મૂળભૂત અધિકારોનો ભંગ કરતું હોય અથવા સત્તાની હદ બહારનું હોય અથવા સ્પષ્ટપણે ગેરકાયદેસર હોય અને મૂળભૂત કાયદાના ભંગથી અથવા ન્યાયના ગંભીર ભંગથી દૂષિત થયેલું હોય. તેથી એવું માનવામાં આવી શકે કે વિધાનમંડળનો આશય એવો હતો કે પ્રથમ સુધારા નિયમો ભારતના ગેઝેટમાં તેમના પ્રકાશનની તારીખ ૩.૦૨.૧૯૮૮થી ભવિષ્યલક્ષી રીતે અમલમાં આવશે. તેની નીતિ સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ છે. નિયમ ૩(૩)(૨) નો આશય અસંતુલનોનો ઉપાય કરવાનો હતો, જ્યારે સાથે સાથે ઉપબંધનો આશય તે તારીખ સુધી પાછળથી બઢતી પામેલા અધિકારી કરતાં તે પહેલાં ભરતી થયેલા/બઢતી પામેલા અધિકારીઓ પ્રત્યે અન્યાય ટાળવા માટે

ભવિષ્યલક્ષી રીતે અમલમાં આવવાનો હતો. ઉપબંધે તે તારીખો પહેલાં આઈ.એ.એસ.ના સભ્ય બનેલા અધિકારીઓને તે તારીખો પછી સભ્ય બનનારાઓની સરખામણીએ થતા અન્યાયને અટકાવવા માટે અપવાદ નિર્ધારિત કર્યો.

૧૫૪. જોકે, આ કેસમાં અધિનિયમનો અર્થ ન તો સ્પષ્ટ છે અને ન તો ચુક્તિસંગત છે. આ એવો અધિનિયમ છે જેમાં હેતુલક્ષી અર્થઘટન યોગ્ય બને છે. આ એવો મામલો છે જેમાં તે હેતુસર ઉપ-કલમ (૨) ને ખંડ (એ) સુધી મર્યાદિત રાખવી જોઈએ. અધિનિયમને મર્યાદિત અર્થમાં વાંચવો જરૂરી છે. આ એવો મામલો નથી કે જેમાં વિધાનમંડળના આશયના પ્રાથમિક હેતુને હરપ કરવા માટે અયોગ્ય શબ્દપ્રવેશ કરવામાં આવે. અધિનિયમના આશયને અસરકારક બનાવવું હિતાવહ છે. આથી જ પોતે સ્પષ્ટ થાય છે કે ખામીઓને સમારી શકાય છે. ઉક્ત પ્રક્રિયા હાથ ધરતાં, અદાલતનો પ્રયાસ જોગવાઈઓને અર્થ આપવાનો રહેશે અને તેને નિષ્પ્રભ ન બનાવી દેવાનો રહેશે. તેથી, અમારો મત છે કે કલમ ૩૧(૨) નો ઉદ્દેશ કલમ ૩૧ ની ઉપ-કલમ (૧) ના ખંડ (એ) હેઠળ આવતાં મામલાઓ માટે છે અને તેના ખંડ (બી) માટે નથી.

મૂલ્યાંકનના સિદ્ધાંતો

૧૫૫. વધુમાં, અમને મૂલવણીના સિદ્ધાંતો નિર્ધારિત કરવા વિનંતી કરવામાં આવી હતી. અમે તેમ કરવા ઇનકાર કરીએ છીએ. વિવિધ

અધિકારક્ષેત્રોના વિવિધ ચુકાદાઓ અમારી સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. અમે ઉપરોક્ત રીતે નોંધ્યું છે કે તેમાંની યોજનાનું બંધારણ ભિન્ન છે. ભારતમાં ટ્રિબ્યુનલ મર્યાદિત અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે છે. વિવિધ મામલાઓનો વિચાર તેમના પોતાના ગુણદોષના આધાર પર કરવો આવશ્યક છે. જે એક માટે વાજબી ગણાય તે બીજાના માટે વાજબી ગણાશે જ એવું નથી. નિર્ધારિત પરિસ્થિતિમાં સિદ્ધાંતો નક્કી કરી શકાય છે. બોમ્બે હાઈકોર્ટે આ હેતુ માટે મામલો બોર્ડને પાછો મોકલ્યો છે. અમે બોમ્બે વડી અદાલતના અભિપ્રાયને અનુમોદન આપીએ છીએ.

વિવેકાધીન અધિકારક્ષેત્ર

૧૫૬. જે બીજો પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે તે એ છે કે શું વિવેકાધીન અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ અપીલકર્તાના પક્ષમાં કરવામાં આવવો જોઈએ હતો કે નહીં. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ઇએનઆઈએલે કોપિરાઈટનું ઉલ્લંઘન કર્યું હતું તે હકીકત ધ્યાનમાં રાખતા, તેને મનાઈદુકમ મેળવવાનો હકદાર ગણાવી શકાય નહીં. ફોનોગ્રાફિક પરફોર્મન્સ લિ. વિ./એસ. મૈત્રા, ૧૯૯૮ ફ્લીટ સ્ટ્રીટ રિપોર્ટ્સ ૭૪૯ ના ૭૭૦- ૭૭૩ પર આધાર મૂકવામાં આવ્યો હતો. મનાઈદુકમ આપવાના સામાન્ય સિદ્ધાંત અંગે કોર્ટ ઓફ અપીલ સમક્ષ વિચારણા થઈ હતી. તેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે માલિક પોતાના માલિકી હક્કનો ઉપયોગ અને તેનો વ્યાપારી લાભ પરવાનો આપી કેટલાકને અને અન્યને નહીં

એવી રીતે લઈ શકે છે. તે ઈચ્છે તેટલો શુલ્ક વસૂલ કરી શકે છે. ભારતમાં સ્થિતિ એવી નથી. તેમાં સામાવાળાએ કાર્યવાહી માં ભાગ લીધો નહોતો. અન્ય બાબતો સાથે, તે દૃષ્ટિકોણથી એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે અદાલત હજી પણ પોતાનો વિવેકાધીન અધિકાર વાપરી શકે.

૧૫૭. અપીલની અદાલતે ઠરાવ્યું:

પી.પી.એલ. દ્વારા એવો નાણાં મેળવવા માટે, જેના તેઓ હક્કાર નથી, મનાઈદુકમનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો તે દુરુપયોગ ગણાય; પરંતુ આવું ક્યારેય બન્યું હોય તેવો કોઈ પુરાવો ઉપલબ્ધ નથી. જ્યાં પી.પી.એલ.ના પ્રતિસ્વામિત્વનો અનધિકૃત ઉપયોગ થઈ રહ્યો હોય, ત્યાં ભૂતકાળના ઉપયોગ માટે યોગ્ય ચુકવણી અને ભવિષ્યના ઉપયોગ માટે કરાર વિના તે પ્રતિસ્વામિત્વ માટે પરવાનો આપવા ઈનકાર કરવો દુરુપયોગ છે એવું અમે માનતા નથી।

અમે આ બાબતને પણ દુરુપયોગ ગણતા નથી કે પી.પી.એલ. તરફથી મનાઈદુકમનું પાલન કરાવવાની માંગણી કરવામાં આવે, ભલે તે સંગ્રહના ઉપયોગથી સંબંધી વ્યક્તિએ પરહેજ રાખીને હોય અથવા જેવો ઉપયોગ થઈ ગયો છે અને આગળ થશે તેવા ઉપયોગ માટે ચુકવણી કરીને હોય."

૧૫૮. આ હકીકતથી પર કે અહીં અમે એવા પ્રકરણ સાથે સંકળાયેલા નથી જેમાં પ્રતિબંધક હુકમ જારી કરવો આવશ્યક હોય; અહીં અગાઉ દર્શાવ્યા મુજબ, બોર્ડ સમક્ષનો પ્રશ્ન એવો હતો કે શું રોયલ્ટી તરીકે અયોગ્ય રકમનો દાવો કરવામાં આવતો હોવાના અર્થમાં કોઈ દુરુપયોગ થયો હતો કે નહીં.

નિષ્કર્ષ

૧૫૯. કારણ કે આ દુરુપયોગનો મામલો હતો, તેથી ફરજિયાત પરવાનો મંજૂર કરવા માટેની કોઈપણ અરજી સ્વીકારવાની અધિકારિતા બોર્ડને હતી. અપીલકર્તાએ સામાવાળાના અધિકારનો કેટલા અંશે અને કેટલી હદ સુધી ભંગ કર્યો છે તે એવો મુદ્દો છે જે બોર્ડ દ્વારા ધ્યાનમાં લેવામાં આવી શકે. દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો અને મનાઈહુકમ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો. આ હકીકત સિવાય કે અપીલકર્તાએ પરવાનો લેવા માટે પ્રસ્તાવ કર્યો હતો અને તેને જાણ થતાં જ કે સુપર કેસેટ્સ પી.પી.એલ.નો સભ્ય નથી, તેણે દાવામાં સામાવાળાઓ સાથે વાટાઘાટો કરી હતી, તેણે બાંહેધરી પણ આપી હતી. દરેક મામલો તેના પોતાના તથ્યોના આધારે વિચારવામાં આવવો જોઈએ.

૧૬૦. તેમ છતાં, બોર્ડે જે રીતે આ બાબતનો નિકાલ કર્યો છે તેની અમે મંજૂરી આપતા નથી. તેણે સાક્ષીઓની તપાસ કરવા ઇનકાર કર્યો છે. સાક્ષીઓને હાજર કરવા માટે નક્કી કરાયેલ સુનાવણીના દિવસે તેણે

મામલો હાથ ધર્યો હતો. તેથી, અમારો મત એવો છે કે બોર્ડનો હુકમ રદ કરવામાં આવવો જોઈએ અને મુદ્દાને ગુણદોષના આધારે નવી સિરેથી વિચારણા કરવા માટે ફરીથી બોર્ડ પાસે પરત મોકલવો જોઈએ.

૧૬૧. ઉપરોક્ત દિશાનિર્દેશો સાથે આ અપીલો મંજૂર કરવામાં આવે છે. કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં, પક્ષકારો પોતાના ખર્ચ પોતે ચૂકવશે અને વહન કરશે.

અપીલો મંજૂર કરવામાં આવે છે.

જી.એન.

*The translation of this judgment has been provided by M/s
Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.